

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

III

8767/1926P

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА

імені

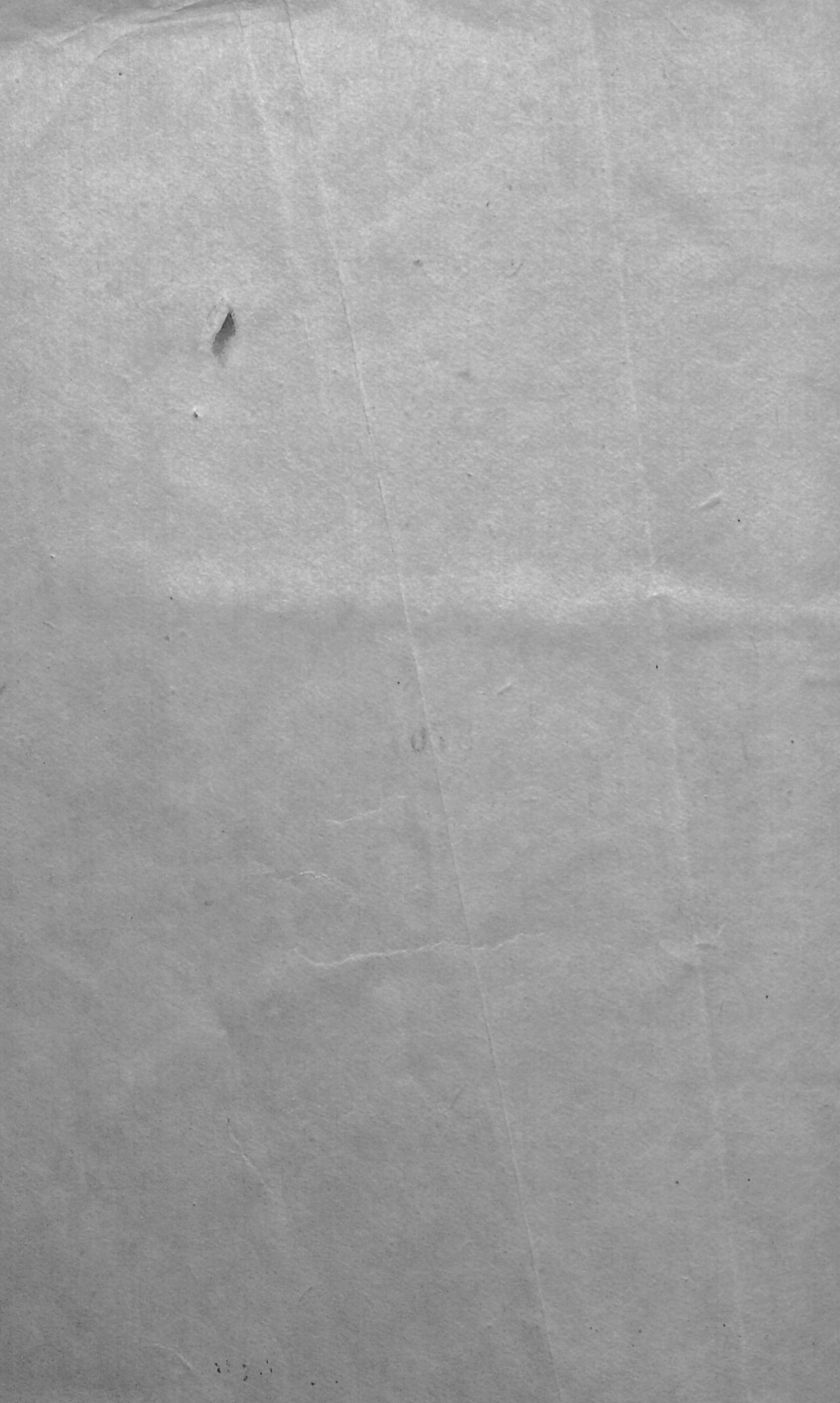
ШЕВЧЕНКА

у Львові.

8787 / 1926 р.

7. ....

8767

8767 *Тоді Малюк*

X 23911 / 1926

8767

Ч. 1.

Р. XXI.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1

З М І С Т :

Наш Конгрес <i>о. Др. Г. Костельник</i>	12
150-ліття церкви св. ВМ. Варвари у Відні	
Церковні метрики <i>о. Іван Шорайко</i>	13
"De principio spirationis in SS. Trinitate" <i>о. Др. Г. Костельник</i>	19
В який спосіб навчати дітей на- божнього слухання Служби Бо- жої <i>о. Юліян Дзерович</i>	28
Нехай не буде непорозуміння <i>о. Др. Г. Костельник</i>	32
Нові книжки	35
Всячина	37
Проповіди	

ЛЬВІВ, 1926.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

~~Львівська бібліотека
№ 2044~~

Передплата на р. 1926 виносить 15 зл.
для заграничних 2 амер. долляри.

Новість!

1 том
за 90 гр.

24 томи
за 18 зол.

Новість!

— — ВИДАВНИЦТВО — —

„Українська Дешева Бібліотека“

почало видавати найкращі твори своїх і чужих письменників.

Що два тижні випустить „УКР. ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА“, 1 книжку великого об'єму (120—160 сторін друку) в гарній двокольоровій обгорці по ціні 90 гр, wraz з поштовою пересилкою.

Місячна передплата за 2 книжки 180 зол., квартальна за 6 книжок — 5 зол., піврічна за 12 книжок 980 зол., річна за 24 книжки — 18 зол.

Хто виплатить квартальну передплату одержить як премію великий портрет одного з гетьманів; піврічні передплатники одержать як премію 1 том оповідань цілорічні передплатники одержать шафку на 100 книжок гучульського виробу.

Гроші і замовлення слати: „Українська Дешева Бібліотека“
Львів, вул. Куркова 10—11

8767

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Ч. 1.

Львів, за січень 1926.

Рік XXI.

НАШ КОНГРЕС.

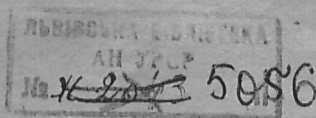
Уніонні конгреси по війні стали просто „модою“. В останньому півроці відбулися аж три такі конгреси: в Любляні, в Брюсселі і Парижі. Явище небувале, як світ світом. Давнійше, бувало, православні, притиснені якоюсь недолею, сходились — переважно потайки, і радили: чи не приступити би їм до злуки з катол. церквою? І ось такі то були давно „уніонні“ конгреси.

Нині — змінився світ, змінився й характер уніонних конгресів. Не православні, але католики зїзджаються, і радять: як би усунути тисячлітний роздор між східною й западною церквою? Безперечно, що перший почин і взір таких конгресів дав наш славний Митрополит, що започаткував велеградські уніонні зїзди ще перед світовою війною. Якби нічим, то хочби тільки тим наш Митрополит належить до світової історії: Він є автором струї, що стала світовою. Spiritus flat, ubi vult! Завсіди Бог посилає вістунів і творців будучности. Наш Митрополит без сумніву пристав до „своїх“ ведений ідеєю поширення й прославлення унії. Було се тоді, коли для тої ідеї ще не було річевих основ. Царська Росія володіла в силі... Ніхто тоді не міг числити на се, що опісля сталось.

А однак уніонна ідея нашого Митрополита була достосована до того виду світа, який нині є. Бог має свої тайни... Вправді, не сповнились уніонні мрії нашого Митрополита, зате сталась дійсною несподівана хрестна дорога... І знов скажу: Бог має свої тайни. Ані сам Христос, ані Апостоли за свого життя не діждались того, чого по людськи слід було сподіватися. Ми, люди, завсіди думаємо, як Ап. Петро, про те, „що людське“.

Та всежтаки посів нашого Митрополита сходить, хоч і не так, як може він думав. (Бог завсіди дає своїм працівникам і більше і менше, як вони уявляли собі). Нині цілий католицький світ говорить, розправляє і думає про унію.

Саме тому акція, яка спершу була наша — нашого Митрополита, нашої церкви, тепер виривається нам

з рук. Верховодять в уніонних конгресах люди, що знають справи унії або з книжки або з нашептів московських тай польських... Ми, Українці-уніяти, прибиті недолею, не є самим фактом свого існування „сильним резонансом“ для людей світа. Світ має звичай у всьому оглядатися на сильних. В Європі повно російських емігрантів, між якими ідея церковної унії находить чимраз більше симпатії і атракції.

Вони то і є тим безпосереднім товчком, що спонукує католицький світ думати про унію. Не диво отже, що видніші представники уніонної акції в Римі мають російську орієнтацію. А також польські чинники не дармують. І так ми, які становимо міст між церковним Сходом і Заходом, остаємо „на самому кінці“ — наше слово тратить на значінню... А всежтаки воно потрібне і для загальної справи і для нашої власної справи.

Се правда, яка нині — в часі переможного авторитету „природи“ — повинна входити за самозрозумілу, що з ніяких книжок і з ніяких посторонніх свідоцтв не можна довідатися про подрібний вигляд і вартість життєвих квестій так вірно, як безпосереднім досвідом. Життя се море, де взаємно стираються тисячі й тисячі ріжних сил, які годі розумом потрібно заналізувати, зате можна їх досвідчити, і окончну їх вартість висказати хочби й простими словами. Красше, ніж не знати які мапи, поведе крізь гори місцевий пастух..

Ми безпосередно досвідчуємо унію, її сильніші й слабші сторони, її стихійні і зрелектовані відрухи на Запад і на Схід, психу сусідних римо-католиків і православних і т. ин.

І тому наше слово повинно бути в справі унії сильне, повинно бути дорогосказом. Не слово поодиноких наших людей, але слово представників ріжних течій і ріжних країв. Значить: після вимог духа нинішнього часу ми повинні скликати свій уніонний конгрес.

Такий конгрес, де були би присутні тільки уніяти Славяни з тих країв, де унія є вже історичною: отже представники з Галичини, Закарпатської Руси і Югославії.

Ось з тою ідеєю, з тим кличем зачинаємо новий рік.

Зродилась отся думка в уніятів з Югославії (Хорватів і Українців) як рефлексія про шойно відбутий люблянський уніонний конгрес. І коли я був у Югославії в літі м. р., то тамощні наші браття дуже напирали на мене, щоб через „Ниву“ зачати акцію в Галичині за таким конгресом. Пропонували, щоби конгрес відбувся вже в літі 1926 р. — найкрасше в Загребі.

Тепер я сплачую свій довг. Думаю, що ідея „нашого конгресу“ прийметься в нашому духовенстві, піде в курс життя і не уступиться з нашої свідомости, аж станеться ділом. Можливо, що задля невисказаних паспортних трудностей наш конгрес не зможе здійснитись вже сього року.

Можливо, що замість у далекому Загребі лекше вдався би конгрес десь по середині між Югославією і Галичиною, пр. в Ужгороді. Та все те побічні труднощі.

„Наш конгрес“ мусить здійснитися, якщо не сього року, то слідуючого. Але мусимо підгототовляти його вже відтепер.

о. Г. Костельник.

150-ліття церкви св. ВМ. Варвари у Відні.

Дня 21—29/XI 1925 р. святкувала наша віденська громада рідке свято: 150 літню річницю основання своєї парохіяльної церкви св. ВМ. Варвари. Свято зачалось на св. Михаїла торжественним заупокійним богослуженням (парастасом) за померших парохів і сотрудників сеї церкви та святочною вечірнею. Слідуючого дня рано відбулась архієрейська св. Літургія, котру служив крижевацький єпископ Преосв. Діонізій Няраді, по полудни вечірню з процесією наоколо церкви згл. давного конвікту св. Варвари. Мимо мрачної непривітної погоди багато народу зібралось в той день до церкви: і своїх і чужих. З одушевленням слухали наші емігранти прегарної промови Преосв. Діонізія про значіння Божої святині для них, що мов ті Ізраїльтяни на вигнанню на далекій чужині живуть. Для чужинців була проповідь в німецькій мові, вступна (проповідь) з цілого циклю проповідей, котрі цілий тиждень голосились в честь св. Йосафата і стягала до нашої церкви всіх тих, котрі интересуються нашою церквою, обрядом і справою унії. Кождий день вечером церков була переповнена, що треба завдячувати не лишень модерній реклямі, котрою занявся парох. Уряд (афіші, запрошення, артикули у всіх важніщих віденських часописах), но і незвичайно гарним, повним фахового знання і великого одушевлення проповідям-викладам Впр. о. Леопольда Вокауна, молодого віденського священника, котрий від ряду літ цікавиться сею справою і студіює наш обряд й історію. У неділю 29/XI 1925. р. в празник св. Йосафата закінчилися ті ювілейні торжества злучені з седмицею св. Йосафата — торжественною св. Літургією і водосвяттям на церковній площі. Відправляв сам о. парох при асисті наших і латинських свя-

щеників. Їх Ексц. Митрополит Андрей, котрий в міжчасі перебував ще на відпочинку в північній Італії не міг приїхати. Незвичайний духовний успіх сего свята замітний тим, що до новооснованого товариства св. Йосафата записалось відразу 30 членів — латинників ріжних націй, котрі взяли на себе обовязок кожної послідної неділі місяця жертвувати одну св. Службу і св. Причастіє в нашій церкві в намірєнню св. Унії — а вечером того дня збиратись спільно в льокали Братства св. Варвари (парох. канцелярія оо. Домініканів) на відповідні виклади та вести пропаганду сеї в католицьким світі так актуальної справи.

Мало се ювілейне свято і великий вплив на нашу парохіяльну громаду, котра поволи приходить до зрозуміння, яке велике значіння має для нашої кольонії отся маленька церковця св. Варвари. З нагоди сего свята у неділю 22/XI вечір відбулось в будинку нашого колись гр.-кат. центрального семинаря (I Postgasse 9) святочне зібрання з товариським комерсом цілої української тутешньої громади. Промовляв Преосв. Діонізій, о. парох, радн. йосиф Каранович і інші, відчитано привітне письмо Укр. Бесіди у Відні (давнього Кружка Земляків) зредаговане Вп. п. Др. Остапом Грицаєм, нашим многозаслуженим літератом, котрий побіч Вп. п. Еміля Ключа, отамана б. У. Г. А. много причинився до спопуляризованя сего свята в німецькій пресі. В тих святочних сходах на диво взяли участь навіть такі, що від літ не показувались між своїми, не було лишень явних ворогів церкви і декотрих наших комуністкуючих емігрантів, котрі від якого року на превелику шкоду нашої кольонії стараються ширити між нашим громадянством, як не ненависть, то каригідну байдужність до наших релігійних і національних ідеалів.

Серед піднесеного святочного настрою виголосив о. парох Др. Мирон Горникевич історичний реферат про основання, розвій і значіння церкви св. Варвари у Відні, котрий задля великої ваги, яку колись мала отся церков в історії нашого церковного й народного життя, подаємо в цілости.

* * *

Реферат о. Д-ра М. Горникевича :

СВЯТОЧНА ГРОМАДО!

В імени управи церкви св. ВМ. Варвари витаю Вас усіх у сей великий день, коли ми зійшлись, щоби спільно, усі разом, відсвяткувати рідке в історії нашої віденської кольонії святе: 150 літню річницю основання нашої рідної церкви у Відні. З особливою радістю витаю передусім Вас, Пресвітлий Владико, як представника сеї єпископії,

котрій ми віденські Українці завдячуємо заховання сеї нашої церковці.

Церква св. Варвари, довгий час одинока церква нашого обряду за границею нашого краю, відіграла в українським церковнім і національним життю велику ролю. Для тих, що тут на далеку чужину, по волі а частіше по неволі пішли лучшої долі для себе шукати, була вона сильною фортецею, котра їх берегла перед затопленням у сім ненаситнім чужинецьким морю. А для тих, що тут в сім культурнім центрі шукали вищої освіти вона була звеном, що довгі десятки літ лучило нас усіх Українців великої колись австро-угорської монархії. З Галичини і Буковини, Підкарпаття і Хорватії і з нещасної Холмщини — всі тут зіздились. При сій церкві жили і звиш 100 літ виховувались духовні і світські провідники нашого народу. Тут вони мали нагоду взаємно пізнатись і звідси несли у свій рідний край не лишень високі цінности великої западної культури но і новітні ідеї, що ними свій нарід до нового життя будили. А всі вони в одно згуртовані давали чужинцям знати про себе, про своє істновання, про свій край і нарід. Півтора віку церква св. Варвари, з українською громадою при ній згуртованою, вірно сповняла своє завдання, одиноке завдання кожної емігрантської організації: ратовання своїх і освідомлювання чужих у рідних і дорогих нам справах. І тому нинішнє свято се не лишень церковний празник, а велике всенародне, громадянське свято цілої нашої тутешної кольонії.

Не хочу бути голословним і постараюсь в н. в. ішнім рефераті (про основання, розвій і значіння нашої церкви у Відні), на основі її історії виказати правдивість моїх слів про її значіння в церковнім і національним життю нашого народу.

Основання нашої малої церковці у Відні сягає половини XVII. віку. Для успішної боротьби з лютеранством і двигнення релігійного життя в Австрії основували католики ріжні церковні братства. Таке братство св. Варвари основано в 1565 р. в конвікті оо. Езуїтів у Відні, а коли в 1652 р. вибудовано для сего конвікту новий дім біля монастиря оо. Домініканів т. з. St. Barbarastift, поставлено побіч нього і малу конвікторську церкву в честь св. В. М. Варвари. В кількадесять літ пізнійше, в 1773 р. скасовано чин оо. Езуїтів. Конвікт і його церковця лишились порожніми. Саме в тім часі, по першім поділі Польщі, прийшла Галичина під пановання Австрії. З одної неволі в другу попав наш нарід. Та сі другі пани були мудрійші. Ім ходило о се, щоби з нас не ворогів а приятелів собі зробити, і перша річ вони старались двигнути нашу церкву з пониження і упадку, виховати духовенство на добрих

і культурних провідників для сего темного, закріпощеного люду. І ось 7. жовтня 1775. р. саме 150 літ тому — появляється декрет цісареві Марії Тереси, котрим вона основує у Відні наш т. з. королівський духовний семінар і віддає для нього і церков і сей цілий поезуїтський будинок. Ся важна подія засвідчена на вічну пам'ять золотими буквами у грецькій і церковно-славянській мові в старинній написи на фасаді церкви: „Іосифъ Второй и Марія Тѳересія самодержцы Австріи храмъ сей св. Варвары со обителю ради образования юнѳйшаго клира каѳолическаго восточнаго обряда великодушно предаоста. Въ лѣто отъ Р. Х. 1775ѳе“.

Латинську церкву св. Варвари таки в тім і слідуочім році перероблено після вимог строго-грецького обряду, украшено бароковим іконостасом, котрим може величатись і не одна катедра, обділено цісарськими дарунками, котрі до нині становлять великий скарб сеї церкви. Вже той перший в нашій галицькій провінції духовний семінар мав для нашого народу і церкви велике значіння. В нім було застережених около 30 місць для наших клириків з Галичини і Підкарпаття, інші були Хорвати і Румуни¹⁾. З нього вийшли: Микола Скородинський, львівський єпископ (1796—1805), знаменитий Антін Ангелович, митрополит галицький (1808—1814) і інші визначні мужі. Та потреб наших великих епархій він не міг заспокоїти — нам треба було великого числа добре образованих священників. І тому цісар осиф II з власної ініціативи основує в р. 1783 великий гр.-кат. духовний семінар у Львові і такий же генеральний семінар в Eglau на Угорщині. Наші віденські питомці мають кинути Відень і перенестись туди. Будинок семінара пропадає. Що буде з церквою св. Варвари? Здавалось, нікому непотрібна, також пропаде для нас. Та показалось, як велике значіння мала вона вже за тих перших 9 літ свого істновання — вона в дійсности стала необхідною парохіяльною церквою для громади людей, котрі при ній гуртувались. Хто се був ті перші віденські греко-католики²⁾, каже про се парохіяльна хроніка ось як: „*milites Rutheni Galicienses... tum propter negotia alii homines ad Augustum Thronum ex variis Provinciis recurrentes, tum hic in officiis Regiis et servitio Dominorum existentes, tum studiosi*“⁴. Той самий збір парохіян, що був до послідного часу, до революції. Жовняри Українці з Галичини стаціоновані у Відні і околиці, люди, що в ріжних справах принагідно сюди приїздили,

¹⁾ З Мукачова 9 і 2 Василян, Великого Варадину 6, Крижевців 6, Спіжу (одного гр.-кат. деканату) 2, Семигороду і фогарашської епархії 9; Галичини і Володимирії: Львова 6, Перемишля 6, Василян 2. пор. Zschokke, Die theol. Studien u. Anstalten, Wien 1894, ст. 546...

²⁾ Сей термін став урядовою назвою по скасованню: назви „греко-уніяти“ Hofdekret'om з 28/VII 1774.

державні урядники, слуги у „панів“ (тепер у галицьких жидів) і студенти. Кілько їх було в тім 1784 році?

Числили їх десятками літ і щорічно записували в церковній книзі і до нині сей звичай заховався; після того, як приступали до Великодньої сповіди: 395 осіб, крім 42 клириків і 104 латинників-поляків, котрі до сповіди до нашої церкви ходили. І ся велика, як на ті часи, громада вратувала нам церков. Префект семінара о. Атаназ Гвоздановіч (пізнійший ава св. Пульхері¹⁾ і здається генер. вікарій крижевацької епархії) упросив свого єпископа Василія Божічковіча і сей віднісся до цісаря з просьбою озадержання церкви для сеї громади вірних. Цісар Йосиф II не зразу повірив. Як се було впрочім його звичаєм, забавив сам лично о тім переконатись, і 15. квітня 1784. р. несподівано прийшов до семінара. Оглянув конвікт, церков, цілу годину оглядав і слідив, а потім спитав: „Маєте тут у Відні другу уніятську церков греко-кат. обряду?“ „Ні“, відповіли. — „Так хочу, най ся церков зістане в сім стані, як дотепер, нехай буде при ній священик з титулом пароха і дякон — а священик має знати українську (ruthenicam) і польську мову, бо знаю (sic!), многі тут є, особливо жовнярі з Галичини, а і такі, що сюди приїздять і потребують мати священика своєї народности (suae lingae)“. — А за 5 днів (20/IV) була вже підписана цісарська фундаційна грамота про основання гр.-кат. парохії з 2-ма священиками, дяком і слугою — та поручення винайти відповідне приміщення для церковного персоналу. На пароха поручено довголітнього духовника („седмичника“) нашого віденського семінара о. Єроніма Стрілецького, котрий знав добре польську мову; а на сотрудника о. Михайла Тівадаря з Мукачівської епархії, котрий крім латинської і української мови знав іще румунську, малярську і німецьку. І в тім також немала заслуга згаданого крижевацького єпископа, котрий дав якраз таке поручення, бо о посаду пароха дивним дивом старався, крім одного польського Вірменина Якубовіча, також о. Антін Левіцкі, б. львівський св. юрський канонік, котрий живучи у Відні як віцесекретар Апост. Нунціятури, перейшов на латинський обряд і при допомозі гр. Яворського і інших польських магнатів конечно хотів стати як не парохом, то бодай сповідником при ц. св. Варвари. Та не удалось. По двомісячнім нетерпеливим вижиданню прийшов номінаційний декрет для о. Стрілецького і о. Тівадара, котрим разом з церковною службою віддано до ужитку дім на Laurenzer Bastei т. з. Das kleine Dominikanerhaus, дім з огородом, що виходив на мури міста і стояв між

¹⁾ Сей титул має тепер чомусь загребський латинський архієпископ.

монастирем о.о. Домініканів і давним конвіктом¹⁾). На власника сего дому наложено сервітут коштом 200 дотованих річно фльоренів удержувати в нім парохіяльне духовенство і церковну службу.

Сими двома цісарськими декретами положено трівку правну основу для нашої громади у Відні. Тепер ходило о се, щоби для сеї парохії, такої незвичайної тут на Заході, узискати таке становище у Відні, котре відповідало б і цілям її основання і славним колись традиціям нашої східної грецької Церкви. Велике і нелегке завдання, котре однак вповні удалось завдяки незвичайному попертю цісарського двору, льяоальному відношенню місцевого латинського Ординарія та найбільше завдяки невсипучій діяльності тодішних парохів. Се було дійсно великим щастям для сеї церкви, що вона мала від першої хвилі таких провідників-парохів, котрі з повним пожертвоуванням і одушевленням сповняли свої обовязки, чим многі з них здобули собі велике імя в історії нашої церкви і народу.

Історія парохії св. Варвари від її основання в 1784. р. до нині лежить описана в 10 фоліянтах парохіяльної хроніки — свого роду дневникови кождочасного пароха, котрий записував в ній важніщі церковні і політичні події свого часу. Легко можна її поділити на три доби: перша до 1847 р., друга до часів світової війни і революції в Австрії 1918 р., — третя в останніх роках щойно зачалась.

Перші часи (1784—1847/48) се часи внутрішньої організації парохії, її розвою, устійнення парохіяльної юрисдикції, вирішення справи її духовної приналежности²⁾. Се часи незабутніх 5 перших парохів, котрі своїм тяжким трудом і подиву гідною ревністю зуміли без ніяких цісарських декретів³⁾, самою силою факту, перевести в життя се, про що кождий з них мріяв: щоби ся парохія була центром всіх греко-католиків, котрі опинились за границями свого рідного краю. Даруйте, що я, сам парох, з таким одушевленням відзиваюсь про моїх попередників! Та кождий, хто перечитає сю парохіяльну хроніку, мимоволі мусить одушевитись діяльністю тих людєй, що працювали не ради хліба, не ради гроша і почестий, котрі їх чекали, а для великої ідеї, котрій з цілим пожертвоуванням служили. Мов живі встать вони перед намими очима з пожовклих листів парохіяльної хроніки.

¹⁾ Сегодня стоїть на тім місці чотирповерхова каменитя б. власність родини Герольдів.

²⁾ Довгі десятки літ спорили о тім між собою єпископи крижевацький, мукачівський і львівський митрополит.

³⁾ На основі цісар. декрету 1815 р. парохови св. Варвари не прислуговували навіть такі парохіяльні права як кождому латинському парохови у В.

От перший з них о. Єронім Стрілецький (P. Hieronimus Strzelecki) 1784—1804, монах Василянин з Галичини філософічні і богословські студії кінчив в Римі в грецькій колегії, був парохом в Почаєві, місіонарем в Замостю, 7 літ духовником у віденському семінарі і в 53. році життя став першим парохом ц. св. Варвари. Якби він був нічого іншого не зробив, а лишень се, що він перший став точно (взірцевою латинською мовою) писати отсю парохіяльну хроніку, вписуючи в ній всі цісарські рішення і декрети, чим дав примір всім своїм наслідникам, так він за се одно мавби велику заслугу. Та він не лишень писав, не лишень збирав старинні рукописи і книги і тим положив основу під дорогоцінну для кожного історика капітульну бібліотеку в Перемишлі, він повних 20 літ свого життя посвятив отсій парохії у важкій праці як її перший парох. А часи були тяжкі, самі военні. Здавалось навіть, що загине наша парохія в тім военнім лихолітті, що впало на австро-німецьку державу.

Вже слідуячого року зменшилось число вірних — много наших студентів вернуло до краю, не в силі були платити високих такс на університеті (так, як і нині) — за се прибуло много наших жовнярів-рекрутів. На цісарську тяжку службу до Відня прийшли — не приїхали залізницею з далекої Галичини — у мороз, у зиму, прийшли на саму квітну неділю, більша їх часть від простуди по шпиталях лежала. 748 їх всіх було до великодної сповіди гр.-католиків, (латинників 438), з того цивільних Галичан всего 35. Щоби улекшити тяжку долю наших студентів, парох прийняв знова студента за дяка (попередний Василь Аніян правник, здав докторат прав і дістав посаду в міністерстві). Добре місце 200 фл. річно і мешкання. — 1797 нова війна, военні табори, много ранених — 14.000! з чого 4.000 вмерло від ран і пошестей, а з ними і 13 духовників. Віденські церкви переіменені на военні склади: у Фрацісканів дрова, в італійських Міноритів амуніція, в нашім давнім конвікті склад муки, а наша церков призначена на склад сіна. До шпиталю і в день і в ночи, нести потіху тим, що тут на далекій чужині, між німотою, його одного рідного мали, свого пароха. І так рік за роком ішов. Щораз тяжчими ставали часи. Дорожня росла, ціни скакали нераз з кожним тижнем (нічого нового під сонцем!) 1803. р. одно яйце 5—6 кр., а навіть 8 кр., смалець скочив з 15 на 34 кр. вино з 10 на 24 і т. д. Трудно всім помогти — скаржитися старенький парох. Одна потіха, що наша церков зискує на повазі і симпатії і в чужих і в можних панів. Часто відвідують її члени цісарського двору, особливо часто навідувалась Марія Тереса, жінка цісаря Франца І. Раз (1800 р.) у Велику Суботу з двоїми дітьми прийшла.

і дві години до кінця довгого, хоч і нарочно скороченого богослуження серед церкви, між народом, клячала і по-божно з рук пароха анафору принимала. І не ті були часи, гарні... В 1803. р. захорів тяжко парох, всю зиму лежав, та сповіди Великодньої слухати мусів, в комнаті, на смертній майже постелі — не було у Відні другого, хто розумівби польську мову. Тяжко хорий з жалем подався на пенсію, зрезигнував на руки віденського Ординарія, мав перенестись до шпиталю Милосерних Братів та погіршилось нагло, а на другий день в Бозі життя закінчив. Сповнилось його послідне слово: „хоче добрий Бог, щоби я в парохіяльнім домі умер“ — так, як жовняр, на своїм становищі, до послідної хвилі „въ трудѣхъ и подвижѣхъ многихъ“ — Хотяй таки зараз слідуячого дня його хоронили, народу зійшлося много, особливо війська, 400 наших жовніврів з офіцерами прийшло, гренадіери несли домовину по мурах міста, цілий конвент оо. Домініканів йшов за нею. Любили і шанували його і свої і чужі, сего доброго дідуся-пастиря.

Його наслідником став Іван Ольшавський (Joannes Olszawsky) 1804—1813. Парох мукачівської епархії, відтак сотрудник св. Варвари. Новий примір пастирської ревности і пожертвовання. І його часи — неспокійні, воєнні. Вічно тосамо. Воєнна паніка, дорожня, табори, шпиталі. 1805. р. ціле місто залите хорими і раненими жовнірами, многи священники заражувались і гинули „та ми з о. сотрудником (Іваном Липницьким зі Львова) щоденно ходили, особливо до Москалів — майже 2.000 лежало їх над каналом, на передмістю Landstrasse, словами ми їх потішували, а многих і на смерть готовили“. 2025 було в тім році до сповіди. Рік 1806. Митрополит Ангелович знова приїхав, на Різдво служив в церкві торжественну Архіерейську св. Літургію. Много чужинців було, цесарева з цілою родиною була в церкві. Митрополит висвячував якраз самих славних відтак наших людей: Мартина Барвінського, Івана Снігурського, Павла Шиманського з Холмщини, котрі в цесарськім віденськім конвікті¹⁾ студії покінчили. Рік 1809 такий цікавий світовими подіями. Якось по Великодни парох, відправивши приписані богослуження о мирі, вибрався

¹⁾ Сей славний у Відні к. к. Stadtkonvikt оснував в р. 1803 цесар Франц І. В нім виховувалось много визначних пізнійше мужів в Австрії, між иншими славний п'яніст Mozart З р. 1804 прийнято перших наших студентів. 15 місць було зарезервованих для галицької провінції. Конвіктом управляли оо. Піяристи, кождочасний парох св. Варвари мав однак нагляд над вихованням нашої молоді. Тут покінчили студії, між иншими і Антін Ангелович, Іван Снігурський, Григорій Яхимович, Йосиф Сембратович, галицькі митрополити, зі світських: Василь Ковальський, радник при найвищім Трибуналі, Ізидор Шараневич. Пор. Zschokke, die Theol. Studien u. Anstalten, ст. 550.

на відпочинок до знакового єпископа у Веспрем на Уграх. Рішився поїхати, бо з воєнного фронту добрі вісти приходили. Та щойно в гості приїхав, як довідався, що французи бють, австр. армія розбита, втікає до Відня. Чим скорше вертає домів. В Шопроні довідується, що Відень впав. Мимо того користає з нагоди і їде дальше. За 3 дні стає під Віднем, з небезпекою життя переходить французькі табори — вертає на своє становище. В таких хвилях не можна на сотрудника лишити пастви... Цілий місяць ще бються під Віднем. З гармат стріляють, навіть у вечір! Паніка, знищення. Вкінці мир, благодарственне богослуження. Хор російського амбасадора, українського гетьманича гр. Андрея Розумовського співає в нашій церкві св. Літургію. „Позволив я їм, щоби бачили, що нема ріжниць в нашій обряді¹⁾, а зрештою Москалі в сій війні наші приятелі“.. Весною 1810 вінчання Наполеона у Відні, великі торжества. Був і митр. Ангелович, декорований за се великим орденом Леопольда. У 1811 р. приступило много цивільних Галичан до Великодньої сповіди-224, бо „по мирі многі згалицьких жовнярів лишились на стало у Відні, декотрі і поженились з Віденьками“. Перші наші стали кольоністи у Відні. Парох, іменований мукачівським крилошанином, довгий час отягається з виїздом, жаль йому кидати парохію, підписати резигнацію.

Його наслідником стає Др. Іван Снігурський (Johann Snigurski 1813—1818). Молодий чоловік, котрий щойно скінчив студії докторатом богословія, і став сотрудником у Відні. Вчений, бистрий, повний темпераменту. Лиш парохом став, іменовано його асесором віденської консисторії, професором віденського університету, деканом богословського факультету. Своїми вченими меморіялами рішив корисно справу парохіяльної юрисдикції — та всего 5 літ був парохом. Іменований єпископом відійшов до Перемишля. Се була слава нашої віденської церкви і цілої кольонії.

(Докінчення буде).

---

¹⁾ Всі перші парохі св. Варвари дуже дбали о заховання чистого грецького обряду в тім переконанню, що тим способом лекше позискати православних, котрі з браку своєї церкви приходили на наші богослуження. Від р. 1817 студіювали (на приказ цісаря) в к. к. Stadtkonvikti і наші православні кларики з Буковини. Один лишень престол був в церкві, лишень одна співана св. Літургія, архієр. богослуження, хіроматії служились не після галицьких але грецьких архієратіонів. Часто були з сего приводу неспорозуміння, спори і навіть згіршення.

О. ІВАН ПОРАЙНО.

ЦЕРКОВНІ МЕТРИКИ.

Для кождоразового перегляду стану вірних та автентичного ствердження їх важніших подій у церковнім життю звеліла Церков уже в найдавніших часах вести душпастирам деякі церковні або парохіяльні книги, котрі з часом одержали назву „метричних книг“, або „метрик“, від „*metricae*“, як їх назвав каноніст Барбоса.¹⁾

Вже в „*Hierarchia ecclesiastica*“, що належить до I. християнського віку, а кстрої автором мав бути св. Діонізія Ареопагіт, приказано, щоби священники вписували імя хрещасемих та їх восприемників (кумів) в книгу хрещення²⁾. Про такі книги довідуємося також з 3. листа св. папи Климентія³⁾. Імена усопших членів Церкви списувалися на деревляних таблицях, названих „Диптихами“, та відчитувано їх в часі богослужень. Про те подає нам звістку вже св. Кипріян в III. віці. В доказ заключеного подружжя мусіли, від VI. віку починаючи, являтися всі як цивільні, так і військові особи висших ранг перед настоятелями Церкви, котрі з помічю трех або чотирох духовних виготовляли грамоту про заключене подружжя, подаючи в ній точно імена наречених, час, місце і складали її до парохіяльного архіву.⁴⁾

Як бачимо, метрикальні книги завела Церков для своїх цілий, отже вони є її власністю, а не власністю держави, як се скодифікувало австр. міністерство внутр. справ в рескрипті з 16/9 1875 р. Ч. 1767. З пізніших часів маємо свідощтво на се в актах тридентійського Собору (1542—1563), сесія XXIV, caput I. de reform. matrimonio та в „*Rituale Romanum*“, в яким читаємо: „*Quis-quis sacramenta administrare tenetur, habeat libros necessarios ad officium suum pertinentes, eosque praesertim, in quibus parochialium functionum notae ad futuram rei memoriam describuntur*“.

Отсі потрібні книги приказав вести трид. Собор, кажучи по звершенім крещенню вписувати в книгу імена хрещасемих та кумів, а при вінчанню женихів і свідків, день і місце заключеного подружжя. Лише дотично случаю смерті й других звершених церковних функцій не приказав сей Собор нічого.

Так само поступають почастні собори, держані по тридентійськім. Вони приказують також вести книги для парохіяльних функцій. Так вичисляє синод у Бріксені

¹⁾ Август Барбоса „*de parcho*“ Кольонія 1712.

²⁾ *Hierarchia eccles. de Sacramentis* cap. IV.

³⁾ Св. Климент папа, лист 3.

⁴⁾ (Nov. Justin. 74. cap. 4.) Новеля Юстиніяна 74. cap. 4.

з 1683. р. дотично книги „хрещених“ поодинокі дати докладніші, а для неправесних дітей велить держати іншу книгу. Синод в Празі з 1605. р. приписав лише формулярі до впису хрещених та вінчаних, опісля ведення книги про стан душ (status animarum) з примітками: хто вже сповідався, причащався та прийняв св. Миропомазання. А синод в Августі (нинішнім Тібінгені) в 1548. р. звелів парохіяльним урядам вести чотири книги: „хрещених“, „Вінчаних“ та „Усопших“ та крім сего книгу для сповідаючихся та причащаючихся у великоднім часі.

Немаловажне свідоцтво про заведення метрик Церквою посідає також Галичина. Справді походить воно щойно з другої половини XVII. віку, однакж має тим більшу вагу та вартість для порушеної нами справи, що приписи його не лише дорівнюють приписам, даним 100 літ пізніше патентом цісаря Йосифа II., але ще їх у дечім перевисшають. Є се книжка львівського єпископа Йосифа Шумлянського (1676—1708), видана власним його коштом та у власній друкарні при катедральнім храмі св. Юра в 1687. р. під заг. „Метрика“. В ній помістив єпископ чотири свої пастирські листи до єпархіяльного духовенства. Два перші з них мали на цілі спонукати духовенство до ведення метричних книг, до чого воно, як читаємо там, нерадо бралося. Щоби його до сего наклонити, твердить єп. Шумлянський, що початок ведення метрик сягає аж часів Мойсея. Вже книга „Битія“ є метрикою, бо з неї довідуємось не лише про рожество патріархів та других біблійних осіб, але також про їх подружжя, смерть, а навіть місце їх похоронення“. Наперсник Арона був також після гадки єпископа метрикою, бо був висаджений 12-ма дорожніми каменями та виритими на них іменами 12-ти поколінь ізраїльських. „А як у старім Завіті та його Церкві була метрика, так само є вона і в новім Завіті „Благодати“, що потверджує св. Ев. Матей, виводячи родовід Ісуса Христа від Авраама та Ев. Лука, який чинить се від св. осифа аж до Адама“.

Колиб декотрих душпастирів, пише далше єп. Ш. не задоволили наведені ним докази, тих відсилає він до великого требника Петра Могили, з котрого вичитають, що метрика не нова річ в Божій Церкві. Перед Петром Могилою запроторилася вона була. А причиною сього були великі несупокі в тих часах. Неодин душпастир не мав тоді не лише настільки часу, щоби вписати кого в метрику, але мусів і саму Церков покидати. По настанню мира скликав Петро Могила в 1646. р. собор до Київ, який звелів, щоби кождий душпастир вів при своїй церкві метрики. По смерті митрополита Могили пішла метрика при декотрих церквах знову в забуття. Колиж довелося

єпископови спорудити власним коштом друкарню при престольній церкві, сповняє він дану на помістних соборах обітницю, видає й розсилає мов ту найдену драхму в Євангелію свою „Метрику“, щоби кождий з душпастирів вів її для своєї духовного пожитку та своїх парохіян.

По уділеній поуці, як має звершити священик св. Тайну хрещення, подає єпископ взорець, по яким маєтсья вписати акт у метрику „хрещених“. Зладивши після того взірця рубрики, побачимо, що всі вони з виїмком рубрик на число дому і релігію хрещеного годяться на причуд з рубриками, приписаними 100 літ пізніше Йосифинським патентом, що після твердження теперішніх адміністраційних властей мав доперва завести метрикальні книги в Церкві.

Коли прийдегсья парохови вписати в метрику неправесне дитя, то велить єп. Ш. вписати батька такої дитини лише тоді, якщо він сам сього зажадає. Патент ц. Йосифа II. каже поступати так само.

По уділенню вказівок, як має поступити душпастир з підкиненими дітьми тай тими, що хрестить їх „ради смертних біди дома баба“, каже єпископ „Метрики старанно з церковними „апаратами“ переховувати й єпископови, як се також „патент“ велить, на „помістних соборах“ предлагати.

Ще точнійші і докладнійші від приписів патента є приписи єп. Ш. дотично вписів в метрику „вінчаних“.

По трикратнім оголошенню в парохіяльній церкві в неділі або свята (подав взорець як) та по „опаснім“ іспиті женихів звелів він вписати акт вінчання в метрику майже після нинішних рубрик.

Коли доведеться парохови вінчати одну зі сторін несвоєї парохії, або за призволом єпископа або його намісника, тоді має душпастир подати при вписі в метрику короткий зміст свідощтва оповідий, або єпископської грамоти, і подав взорець, по яким се має статися.

І взорець для книги вінчаних має такі самі рубрики, що Йосифинський патент, з виїмком лише релігії женихів та їх віку. Що в приписах єп. Ш. нема згадки про релігію в метриках, се впливає мабуть з тої причини, що парохіяльне духовенство мало в свої метр. книги вписувати лише ісповідників гр. ор. церкви. Рубрика ся в патенті має свою причину в тім, що ц. Йосиф II приказав толеранційним патентом з 13. жовтня 1781. римо кат. душпастирам вписувати в свої метрики також акатоликів та тільки зазначити в дотичній рубриці, що вони акатолики.

Синод гр. кат. єпископату в Замостю в 1720. р. вложив на душпастирський клир не лише обовязок вести

метрикальні книги, але дав також детальні приписи, по яких се має відбуватись. Конституція папи Венедикта XIV. з 6/11 1744. р. зобовязала єпископів провірювати в часі канонічних відвідин дієцезій: чи метрики ведуться після церковних приписів.

Цісар Йосиф II. пішов отже вже утертою через Церков дорогою, коли в §. 7. свого патенту з 20/2 1784. вложив на єпископів обовязок вглядати в церковні книги в дусі приписів наведеної конституції.

За церковну власність признало метрикальні книги також ціле осифинське законодавство надворними декретами з 2/3 1771., 10/5 1774., 22/2 1782., з 15/1 і 21/6 1787.

* * *

Як самі парохіяльні або метрикальні книги, так також споряджені з них витяги мали вже перед ц. Йосифом II. в духовних судах доказову силу прилюдних документів. А що ці прилюдні документи справджували також в більшій часті факти, які мали велику вагу з огляду на світські правні відносини так приватної, як прилюдної натури, то звідси то пішло, що ці „Pfarrbücher“, „Pfarrregister“, „Pfarrmatriken“, „sehr wichtige Kirchenbücher“ почали вже здавна служити державним цілям та уходити за „реєстри цивільного стану“ і з сеї причини одержали силу прилюдних документів також „in foro civili“. Ведення їх зачислено без окремих розпорядків до справ прилюдної адміністрації, до ряду урядового діловодства, а парохіяльний клир, що став вести їх тепер також в інтересі держави, як в Австрії, майже до ряду функціонерів, підчинених адміністративним властям¹⁾. Крім цього почала держава від часів ц. Марії Тереси давати парохіяльним урядам розпорядки з 6/10 1770, 2/3 1771 й 7/5 1773. також зі своєї сторони приписи й так підчинила їх в части під свою контролю, як се зробив ц. Йосиф II в §§. свого патенту з 20/2 1784 р.

¹⁾ Так відносини парохіяльного клира до держави дали в Галичині товчок до утворення метрикальних байок. Після них бачили краєві політичні власти — одначе тільки в нас — в кождім парохіяльнім уряді гр. кат. Церкви два типи його: „уряд парохіяльний“, до котрого відносився XV арт. основно-державного закона і „уряд парохіяльний яко метрикальний, підлягаючий без ніяких застережень політичній власти, бо вів „передані“ йому після їж гадки державою „реєстри цивільного стану“. Він був після теперішного законопроекту варшавського сойму „урядом цивільного стану“, до котрого не відносився арт. XV. основно-державно-австр. закона, ані, як бачимо тепер в XIX. конституції польської держави. Хто, коли й де передав, а хто коли й де іменем парохіяльних урядів перебрав сі акти, над сим не ломлять собі люди голов — у байках!

Однако ж зі сього приводу не присвоїла собі ще австрійська держава такого права до метрикальних книг, як се зділали теперішні воевідства Галичини та підчинені їм староства у видаваних від кількох літ обіжниках. Вона уважала їх по мимо виконуваної зі своєї сторони контролі — завсіди власністю Церкви. В доказ сказаного послужить надворний декрет з 2. марта 1771. р., в котрім австрійське правительство відноситься в справі надзору над точним веденням метрик у першій мірі до єпископських Ординаріятів, що повторило воно також цісарським патентом з 20/2 1784. На державних функціонарів вкладає сей послідний лише обовязок переконатися в ряди-годи, чи сі книги ведуться всюди після даних державою приписів.

Навіть галицьке намісництво, котре більше чим в інших коронних краях Австрії, присвоювало собі право мішатися в метрикальні справи каже в своїм рескрипті з 17/12 1859. ч. 52.644. дотично права надзору над метриками зі сторони політичних урядників, що делегований до такої чинности функціонар має виказатися перед парохіяльним урядом відповідним уповажненням.

Адміністраційний Трибунал видав про отсю чинність політичної власти ось яке оречення з 8/1 ч. 20. В. 3334. та з 24/11 1887: „До політичної власти належить лише право надзору, чи перестерігаються приписи, дані для ведення метрикальних книг“. Більше над се ніщо!

Однако ж з сего, що метрикальні книги стали вестися не лише після церковних, але також державних приписів, ще не впливає, що вони перестали вже через те бути власністю Церкви. Навпаки! Надворний декрет з 10. мая 1774. р., котрим постановив був ц. Йосиф. II. обмежити Церков в належних їй дотепер правах, називає „метрики важними церковними книгами“ та подає навіть спосіб, в який можнаб їх забезпечити перед знищенням.

Наконець і та обставина, що так головні, як також побічні метрикальні книги мають після державних приписів втягатися до церковного. зглядно парохіяльного інвентара, доказує, що вони є власністю Церкви, зглядно церковної бенефіції, котрої коштом мається їх справляти і удержувати.

* * *

Про мову, в якій мають вестися сі „важні церковні книги“, не споминає ані церковне, ані державне законодавство. Що церковні приписи не споминають ніде про обовязок придержуватися у веденню метрикальних книг певної урядової мови, се самозрозуміле.

Церков придержуючися приказу свого Оснувателя ширити царство Боже поміж всі народи, переводила св. Письмо та богослужебні книги на їх мови, щоби їх тим скорше позискати для Христа.

Тому то й мова, в якій велися її парохіяльні книги, мусила бути, коли не виключно, то переважно літургічна мова.

Держави, що стали користуватися сими книгами для своїх цілей, не накидали, як се тепер в Польщі діється, ніколи парохіяльним урядам мови, в якій мають вони вести свої книги. Тому вели гр. орієнт. а від 1596. р. гр. кат. парохіяльні уряди в Польщі, як про се ще нині наочно переконатися можна, свої книги в церковній або літургічній мові. У всіх краях западної й південної Європи, в котрих богослужебною мовою є латинська, велися колись метрикальні книги в літургічній мові. Нині ведуть без огляду на літургічну мову всі романські, германські та славянські народи римо-кат. обряду, з виїмком римо-кат. парох. урядів в Галичині, свої церковні книги в живій народній мові.

Навіть ц. Йосиф II, змагаючи до утворення з ріжнородних країв Австрії одноцільної держави, до централізації всеї влади та германізації всіх народів своєї просторої держави, не рішився на накинєння Церкві, що вже тоді тишилася автономією, ведення метрик в славянських коронних краях ані німецької, ані латинської мови.

Від часу прилучення Галичини до Австрії видало правительство велику скількість універсалів, патентів, надворних декретів, розпорядків та рескриптів в найріжнородніших метрикальних справах. Однакож про мову, в якій маються вести метрики, нема в жаднім з наведених розпорядків ані одним словом натакку.

Отсе наше твердження справдив також др. Йосиф Гельферт, проф. канонічного права на університеті в Празі, в своїм творі, виданім тамже в 1832 р. під заг.: „Von den Rechten und Pflichten der Pfarrer und deren Gehilfen und Stellvertreter“, nach dem gemeinen und besondern österreichischen Kirchenrechte zusammengestellt. В § 179. свого твору каже він: „In welcher Sprache die Matrizen geführt werden sollen, ist in keinem Gesetze ausgesprochen worden. Es kann jedoch kaum einen Anstand haben zu behaupten, daß sie gleich andern öffentlichen Urkundenbüchern in der Landes oder in der lateinischen Sprache zu führen seien. Nur rückwärtslich den Judenmatrizen ist verordnet, daß dieselben vom 1. Jänner 1788. an in deutscher

Sprache geführt und alle Geborenen, Getrauten, und Gestorbenen eben nicht anders als mit deutschen Vor- und Geschlechtsnamen eingetragen werden sollen". На такого рабіна, кажеться дальше, що не приновориться до вписання від сего часу актів уродин, вінчан і смерті в краєвій мові, наложиться найперше гривну в квоті 50 фл., опісля буде сейчас засуспендований та узнаний за нездібного до дальшого повнення служби. А що вже, стоїть там дальше, горожанський закон (das bürgerliche Gesetzbuch) в § 128. приписав виразно жидам ведення книги вінчання в краєвій мові, тому консеквентно мається вести й другі книги в не лише для деяких зрозумілій єврейській мові, або жидівськими чито єврейськими буквами, лише подібно метрикам християн (gleich den christlichen) в краєвій мові.¹⁾

(З наведених патентів бачимо неабияку характеристику давних абсолютистичних, а теперішних конституційних часів. Тамті були поступовійші та для розвою краєвих мов сприятливіші, чим теперішні конституційні в деяких новітніх республіках. В тамтих накладали гривни та карали суспензією, щоби відвести від споряджування публичних документів в мертвих, чужих, мовах. В сих діється саме противно. Накладають високі гривни та не лише грозять, але також усувають з посад тих настоятелів парохіяльних урядів, що відважуться виставити документ в краєвій живій, а не в чужій, мертвій латинській мові.)

В доконституційній добі отже не взялося жадне правительство Австрії за приписання парохіяльним урядам мови, в якій мають вони вести свої церковні книги.

По проголошенню основно-державним законом з 21 грудня 1867 рівноуправнення всіх народів держави та їх ненарушеного права на береження і плекання своєї народности та своєї мови; рівноправности всіх краєвих мов в уряді, школі та прилюднім життю; признання церкви (в арт. 15) права самостійного заряджування всіми своїми внутрішніми справами, до яких, як ми вже бачили, належать без сумніву також парохіяльні книги та мова, в якій мають вестися, потеряли з повисшим днем свою обовязуючу силу не то розпорядки і рескрипти поодиноких австрійських міністерств, або всіх разом, але також всі державні та краєві закони, що стоялиб з ними в суперечности, або їм противорічили.

Що так дійсно сталося, на се дають нам докази десятки розпорядків та рескриптів австр. міністерств, особливо вн. справ та вір. і просв. до управ всіх коронних країв з мішаним населенням — з виїмком одної Галичини,

¹⁾ Патент з 23/7. Надв. декрет з 17./8. 1787. Розпорядок з 27.8. 25./10. 1787. Декрет надвор. канц. з 22./10 1816 р. ч. 110 для Галичини.

немовби вона не належала до країв заступлених в державній раді — що в переведенню XIX арт. названого закону зноситься в краю язиковий примус, на чімбинебудь він основувався. Такі рескрипти вислано з Відня в 1868 р.: до Моравії 12/2 ч. 317, Побережжя з Істрією 4/5 ч. 1767, Тиролю з Форальбергом 8/11 ч. 9.908, а навіть до Чехії 12/10 ч. 606, хотяй тут краєвий закон з 5/10 1868 зніс язиковий примус, заведений краєвим законом з 18/1 1866 р., а полишив його лише для сеї шк. молодежи, котрої родичі, або їх заступники за тим заявлять ся.

Виходить отже ясно як сонце, що церковні метрики є в цілости власністю церкви, яка має рішати також промову метрик. Безперечно держава має право оснувати свої власні метрикальні уряди, одначе се ще не значить, що вона має право накинути парохіяльним урядам таке титулярно і дійсно державне ведення метрик. У конкордаті Ватикану з Польщею нема про се ні слова, а там запевнена цілковита свобода церкви. Отже держава шойно при добровільній згоді церковних властей може видавати розпорядки щодо метрик — розуміється, ті розпорядки повинні йти на руки Ординаріятів, а не безпосередно на парох. Уряди.

О. Др. Г. Костельник.

„De principio spirationis in SS. Trinitate“

(„Про жерело дихання в Пресв. Трійці“ т. в. про жерело походження св. Духа)

Під отсим заголовком, як ми подали в попередньому числі „Ниви“, видав о. Др. Й. Сліпий, проф. на богослов. Виділі у Львові, свою найновішу і дотепер найбільшу книжку (стр. 120). Обіцяли ми подати критику на сю книжку, що отсе й робимо.

Рецензії пишуться з різних мотивів: або щоби позбутись клопоту, бо казали або просили написати; або щоби похвалити, або ущипнути автора, або просто з приємності... Ніщо з того не є моїм мотивом. О. Сліпий написав дотепер уже три книжки про св. Духа: 1) *Die Trinitätslehre des byzantinischen Patriarchen Photios*, Innsbruck 1921. (Зміст сеї своєї книжки переповів о. автор по українськи в статті „Фотій і Filioque“ в „Ниві“ з 1923 р. ч. 3 і 4); 2) *De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus. Si explicanda*, Leopoli, 1923; 3) *De principio spirationis in SS. Trinitate*, Leopoli 1926. А на окладинці сеї книжки повідомляє

о. автор, що приготується до друку четверта його книжка про той самий предмет під заголовком: *Utrum Spiritus S. a Filio distingueretur, si ab eo non procederet? De sententia scotistica historica-critica disquisitio*. Поява першої з ряду книжки о. Сліпого представляє собою вже на перший погляд зрозумілу річ. О. Сліпий написав її, коли був за границею на студіях. Але отсе зачинається вже робити повинь книжок того самого автора про той самий предмет... Як собі се зясувати? Чи може автор знайшов шлях до якихось відкрить? або його „інквізиції“ і „дисквізиції“ улекшать православним перехід до унії? Побачимо, що ніщо з того. Се тільки swojego рода наукове музейництво.*) Безперечно, автор має право займатись таким музейництвом: присвячувати найбільше змістовні сили swojego життя збиранню й упорядковуванню архаїчних теологічних цвітків, що відносяться до походження св. Духа. Але інші люди, особливо члени тої самої суспільности, які сяк чи так звязані з діяльністю о. автора, а живуть з духом часу, мають право явно зайняти своє становище до вартости й напряду його творів. Отсе і є основний мотив моєї критики.

* * *

Книжка о. Сліпого і задля swojego змісту і задля латинської мови, якою вона написана, мабуть не знайде в нас більше читачів, як на пальцях почислити можна. Годі отже писати про неї річеву критику, не подаючи її змісту. Розуміється, ми подамо тільки найбільше характеристичні моменти, опускаючи менше типових авторів (в „індексі імен“ книжки вчислено понад 200 авторів, отже й годі всіх доторкатись). А щоби улекшити собі льогічний перегляд тогож змісту, подамо вперед загальні льогічні рамці самої проблеми.

Про Пресв. Тройцю знаємо тільки з обявлення. Значить, що слова св. євангелія є одинокою підставою, на якій можемо основувати свою глибшу льогічну концепцію про таїнство Пресв. Тройці. Розуміється, до сього доходять догматичні дефініції церкви. Найхарактеристичніші слова св. євангелія для сеї проблеми є: „Ідіть отже, навчайте... в імя: Вітця і Сина і Святого Духа“ (Мат. 28, 19). „Бо є три, що дають свідоцтво на небі: Отець, Слово і Дух Святий, і сі три є одно“ (І. Йоа. 5, 7). „Я і Отець се одно“ (Йоа. 10, 30). „...Отець у

*) Вказують на се й високі ціни, які автор визначив своїм книжкам. Приміром брошурка „De amore mutuo...“, що має тільки 33 стр., а ще до того вона є відбиткою з „Богословія“, має собі коштувати 1/2 амер. доляра!!

мені, а я в Вітці (Йоа. 10, 38). „Все, що має Отець, є моє“ (Йоа. 16, 15). „Колиж прийде Утішитель, котрого я вам пішлю від Вітця, Дух правди, що від Вітця походить... (Йоа. 15, 26). „Він мене прославить, бо з мого прийме і звістить вам“ (оа. 26, 14).

Значить, як се звісне для кожного християнина, є один Бог, але три особи в Бозі: Отець, Син, Дух Святий. Та всі три особи се „одно“. І тому кожда особа є правдивий і той самий Бог. З тих даних виходять ось які логічні підстави для всяких дальших спекуляцій:

1) Можемо говорити про Бога, абстрагуючи від осіб у ньому. А що Бог є особовий і свідомий, то в цьому випадку трактуємо Бога як одну особу. Се правильно тому, що абстрагувати від чогось — не значить виключати щось, але тільки „лишати на боці“.

2) Якщо одначе говоримо спеціально про три божі особи, то тим самим виключаємо особову єдність у Бозі, і тому мусимо точно придержуватися особових ріжниць (того, що догматики назвали „relatio“) у Бозі, бо інакше вийшли би недорічності. Приміром: Бог Син стався чоловіком, а що Бог Син є „одно“ з Богом Вітцем, то з того виходило би, що також Бог Отець стався чоловіком... А се була би єресь. Зате зовсім слушно можемо казати, що „Бог“ (загально) став чоловіком, бо кожда особа посідає цілу Божу природу.

3) Можемо абстрагувати навіть від особовости в Бозі, а тоді матимемо на увазі тільки загальну божу природу, спільну всім трем особам — отже божество, яко таке.

4) Бог є незложений, незмінний, нема в ньому розділу і т. д. він є *ens simplicissimum*. Але, як каже обявлення, всежтаки в ньому є річеві ріжници — особові: Бог Отець не є то саме, що Син, бо інакше була би се тільки одна особа, а не дві. Отже таки є розділ у Бозі — розділ осіб (*relatio*).

Очевидна річ, що принципом, який зводить у єдність сей розділ, може бути тільки се, що в Бозі остається по виключенню питоменностей божих осіб, яко таких, отже божество, божа природа, яко така.

5) Виходить з наведених логічних засад, що всі відношення між трема божими особами треба пояснювати на підставі особових ріжниць у Бозі, бо поза тими ріжницями в Бозі все є „одно“.

Якщо отже розходить ся про походження св. Духа, то його не вільно пояснювати, абстрагуючи від божих осіб, або ослаблюючи, їх значіння, але треба його пояснити з огляду на перші дві особи, яко такі, а не з огля-

ду на божество загалом. Христос каже виразно, що Св. Дух „від Вітця походить“ і „з м о й о г о п р и й м е“. В західній церкві на підставі тих виказів усталилась догма, що Св. Дух походить „від Вітця і Сина“, а в східній переважає формула „від Отця через Сина“. (Про ці формули опісля буде мова.)

Східні від віків закидували латинцям, що вони своєю формулою вносять „роздор“ у божество: що приймають не одно, але подвійне жерело походження св. Духа. На се катол. церква, щоби відперти закиди Греків, здефініювала на соборі в Ліоні (1274): „*quod Spiritus Sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit*“. А на фльорентійському соборі (1439): „*Spiritus Sanctus ex Patre et Filio.. ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit*“.

Се тільки загальні дефініції, одначе для православних повинні бути вповні достаточними. Атже ходить про догму, а догми не можуть сходити до всіх подробиць, які людський розум рад би бачити порішеними. Але західні богослови від віків ломали собі голову над тим: якби православним подрібно виказати єдність жерела походження Св. Духа, придержуючись формули „*Filioque*“. Проблема або дуже легка, або просто очайдушна. На жаль, західні богослови переважно вибрали собі ту другу дорогу — а за ними й наш о. Сліпий.

Якщо наші наведені загальні льогічні засади важні (а нема ніякої підстави не уважати їх за такі), то з них зовсім ясно і незбито виходить, що латинська формула „*ex Patre et Filio*“ включає в собі подвійне особове жерело походження св. Духа: Отець — се одно, а Син — се друге, бо змішувати осіб не вільно. А Дух Св. походить від осіб, а не від божества загалом (наше 5. правило). Отже Бог Отець — се одно жерело, а Бог Син — се друге жерело походження Св. Духа. Але — ніщо лекшого, як оба ті жерела звести на одно. Сказавжеж сам Христос: „Я і Отець се о д н о“. Значить (після наших льогічних засад), що Бог Отець і Син з огляду на божу природу — се один і той самий Бог, а до того се Бог — так би сказати — *prioris momenti*, бо Св. Дух є щойно третя особа в Бозі — отже Бог, який перед повстанням Св. Духа (час вводимо тільки для лекшого зображення) включає в собі цілу божу природу з особами включно.

Латинські теольоги, як побачимо, переважно вибрали собі иншу дорогу, — а саме хочуть виказати: а) як то по-

дрібно виглядає процес походження Св. Духа, а б) деякі з них, і наш о. Сліпий за ними, хочуть виказати, що Св. Дух походить з одного жерела також тоді, коли мати на увазі саме перші дві Божі особи, яко такі. Розпучливе завдання і просто марнотравне, бо ж тут треба би звести дві перші божі особи на одну...

Ми, нинішні люди, що маємо запліднені розумові інтуїції відкриттями новочасних природних наук, не маємо ніякого клопоту з Пресв. Тройцею. Не тільки теоретично, але й практично здаємо собі справу з того, що се найбільше таїнство віри та що про Бога маємо тільки анальогічні поняття — і просимо тільки: „Вірю, Господи, поможи невірству мойому.“ Діточими стали для нас субтельні квестії, які мучили думаючих людей середних віків (от як пр. „de amore mutuo et reflexo in processione Spiritus Si“, або „utrum Spiritus S. a Filio distingueretur, si ab eo non procederet“ *) і т. ин). Атже чиодно природниче відкриття застидало наш розум — у річах сього-світних, на які людські очі гляділи „іскони“. Астрономія, фізика, хемія, біологія і навіть психологія (таємні психічні сили) перевернули цілий світ.. Виявилось, що людські осуди — авжеж ті „наукові“ — були дуже часто схематичні і поверховні, що Божий світ дивнійше зложений, як здавалось би. І деж би нам удаватися в подробиці таїнств віри? А коли й нині є такі, що спеціально віддаються таким квестіям, то не можемо не відчувати (хочби й думати не хотіли), що вони відстали від свого часу..

* * *

О. Сліпий зачинає свою книжку „Введенням“ (Introductio), де ясує загальну свою тему і загальну засаду. Темою є: „veritas unius principii spirationis“. Засада: „compositum principium impotens est ad proferendum simplex productum“, причому покликуюється автор на науку св. Томи Аквіната: „simplex non potest procedere a duobus, quia effectus esset simplicior et prior quam causa“. Значить: якщо Св. Дух походить від Вітца і Сина, як з двох жерел, то він повинен би бути зложений, а не поєдинчий, бо дві причини не можуть дати поєдинчого (simplex) наслідку, бо ніхто не може дати, чого сам не має.. Патріярх Фотій саме з того становища нападав на латинян. Як бачимо, в основі всіх тих богословських диспут лягла метафізична (не богословська, але метафізична загалом) засада, що дві причини не можуть дати поєдинчого наслідку...

*) Отсю квестію знаходимо вже в св. Томи з Аквіну: Quest. disp. I. q. X. art. V. Тома відповідає на неї негативно.

О. Сліпий був би поступив з духом часу, і написав дійсно корисну книжку, якби був цілу свою працю присвятив на се, щоби виказати безосновність сеї засади — особливо у відношенню до Бога.

Мусимо отже виручити його бодай „во кратці“. Піднесена середовічна засада ґрунтується а) з досвідного боку на поверховній обсервації, а б) з льогічного боку на пересадному пониманню засади тотожності у відношенню до „ordo realis“ (саме тим грішили старинні Елеати, і тому приходили до дивачних висновків: що повстання, рух, поділ річий і т. ин. неможливі, бо „що є, то є“, а „що не є, то не є“).

Налезить вона до тої категорії осудів („a priori“), як „антиподи є неможливі“, „неможливе є ділання на віддаль“ (actio in distans) і т. ин. В основі тих усіх осудів лягли ложні схеми — с. зн. осуд вправді льогічний, але сама річ невірною представлена, і тому осуд є тільки льогічно правдивий, але річево ні.

В Томи Акв. знаходимо ще одну анальогічну засаду: „nec potest esse unus actus ex aequo duarum potentiarum“ („Quaest. disp. XI. q. IX. art. 4.), де він на підставі сеї засади хоче виказати, що віра не може бути спільним (рівномірним, ex aequo) актом розуму й волі. Але — дві потенції, а один акт — такого в світі повно! Ось приміри: батько і мати — дитина; два ока — один вид образу; два вуха — один звук; і т. д.

А вже ті самі приміри опрокидують і першу засаду: звук, як психічне явище, се щось незложеного (simplex); а два слухові органи, які самі в собі зложені, дають нам незложений один і той самий звук. А якщо дві зложені причини можуть у незложеній субстанції, якою є душа, викликати незложений один і той самий наслідок, — то а fortiori можуть се зробити дві незложені причини — особливож у Бозі, де все, крім особових відношень, є „одно“. Припускаю, що для теологів буде таке опрокинення їх метафізичної засади заслабе (хоч вдійсности воно аж надто вистарчає). Отже нехай ще буде примір такий, що безпосередно відноситься до Бога.

Се є догмою віри, яку признають і православні і католики, що при сотворенню світа не була діяльна тільки божа природа, але конкретні всі три Божі особи. Атже виразно написано в св. Письмі, що через Божого Сина „все повстало, що повстало“. Виходило би отже з наведеної засади середовічних богословів, що Бог — тому, що світ є акцією всіх трех Божих осіб — не міг сотворити ніякого незложеного ества... А ангели? а людські душі?.. Отже абсурд!

Але якщо три Божі особи, спільно ділаючи, могли створити незложені ества поза собою (в світі), то а fortiori могли дві перші особи спричинити третю поєдинчу, незложену особу — таки в божій природі, де панує містерна єдність.

Два вуха, два ока зводяться в один нерв, і їх дві акції зливаються в одну акцію. Акції двох перших божих осіб зводяться в одну і ту саму акцію єдністю божої природи, через яку кожда особа ділає. Отже як тільки зачнеться spiratio двох перших осіб, то вона в тій самій хвилі (бо для божої природи нема часу) є одною акцією — „unum principium“, „una spiratio“. Знає чить: тому, що Св. Дух походить „від Вітця і Сина“, то є два „spiratores“ (дві особи спіруючі Св. Духа), але тільки одна „spiratio“, бо „spiratio“ означає акцію, процес — а обі перші особи одною й тою самою природою, яко своїм середником (medium), виконують свою спірацію.

Ось тим, як думаю, могли би ми й скінчити. Ціла трудність, ціле подвизання середновічних богословів і о. Сліпого в тій kwestії основуються на безпідставній метафізичній засаді.

Одначе таки треба нам іти далше, щоби переглянути „музей“.

У „Введенню“ о. автор подає ще догматичні дефініції соборів, які ми навели, і додає до них: „De unitate principii quod expresse nihil dictum est, sed definitionem etiam hoc sensu intelligendam esse, hodie communis est doctorum sententia“. — „Principium quod“ — се особа (як чинник); „principium quo“ се природа (як чинник).

Значить, що загальною думкою докторів богословія є, що подані догматичні дефініції про єдність „principii spirationis“ треба розуміти не тільки так, що ту єдність дає „спірація“ божа природа (principium quo), але також перші дві божі особи (principium quod), яко такі.

Отже тут треба би а) або повернути до Фотія, який учив, що Св. Дух походить „тільки від Вітця“, б) або якось звести Вітця і Сина на одну особу, і наражатись на різні суперечности і крутіства. в) Або треба — а се одинока можлива льогічна концепція — зблизити до себе principium quod і principium quo, пояснюючи, як се ми й зробили, що в Бозі між тими принципами нема такої радикальної різниці, як у чоловіка. Кожда Божа особа посідає цілу божу природу, з виключенням особових прикмет інших осіб. А до того ще треба додати, що кожда Божа особа своєю свідомістю наскрізь проникає цілу свою природу, отже різниця між „особою“ і її

„природою“ в Бозі під тим оглядом *in ordine reali* зовсім щезає.

* * *

В I. caput-i подає о. Сліпий науку грецьких Отців про походження св. Духа. Те саме пояснив він уже в праці „Die Trinitätslehre“ і вкоротці переповів у своїй статті в „Ниви“. Жерельна різниця між Сходом і Заходом, яку схопив de Regnon, а о. Сліпий переповідає її за ним, що „грецька школа виходить від поняття особи і узглядною природу Божу яко власність особи — *persona in recto, natura in obliquo; Persona est continens, natura contentum*. Протинно: латинська школа має перше на увазі спільну природу Божу — Бога єдиного — *natura in recto, persona in obliquo*“ (се слова о. Сліпого зі статті з „Ниви“). Бог Отець, який посідає Божу природу сам від себе, уділяє в родженню ту природу і то цілу Синові, а через Сина і Св. Духови. Се загальний погляд Отців східної церкви. Три точки в одній простій лінії віддають їх поняття.

Їх формула про походження Св. Духа є „від Вітця через Сина“. Латинська формула є „*ex Patre Filioque*“. Порівнюючи обі формули, о. Сліпий за Janssens-ом, слушно признає, що грецька формула „*id profecto habet prae formula latina, ut uno ictu totam evolutionem Trinitatis et ordinem processionum eorumque consubstantialitatem et unitatem principii atque intimum subordinatum connexum generationis et spirationis exhibet*“, зате „*quoad affirmationem aequalitatis et immedietatis formula graeca interior est modo loquendi latino*“. „*Filioque*“, *omni modam aequalitatem in spiratione praeclare monstrat*“.

Одначе — на мою неміродайну думку — слабою стороною грецької формули є тільки те, що вона не каже: як треба поняти функцію Бога Сина в походженню Св. Духа: чи як *principium activum*, чи тільки як *passivum* (Син був би тут тільки наче „каналом“ для походження Св. Духа)? Без сумніву ота неспрецизованість у грецьких Отців уможливила Фотієви його науку: що Дух Св. походить тільки від Вітця. Алеж Христос каже, що Св. Дух „від мого прийме“, — тай загалом се абсурд, щоби — навіть людська особа — була тільки *principium passivum* тоді, коли передає щось другій особі через внутрішню природу свого „я“ (пр. знання). А що між трема божими особами нема зовнішних відношень (с. є. відношень, які заходили би поза божою природою), то ясно, що Син через внутрішню свою природу передає св. Духови Божу природу — отже є *principium activum*.

Латинська формула має те plus, що виразно стверджує отсю активність Сина. Але „Filioque“ само собою не показує „omnimodam aequalitatem in spiratione“, як сього хоче о. Сліпий. І питання є: чи загалом — якщо йде про логічну точність — можна так говорити: що спірація Сина є omnimodo aequalis зі спірацією Вітця? Атже Син цілу свою природу дістає від Вітця — отже й спіраційну силу. А Отець має оту силу сам від себе. Отже спіраційна сила в Сина є „одержана“ (secundi momenti), як і сам Син є щойно другою особою. А в Вітця та сила „не є одержана“ (primi momenti). Значить, що такі є різниця — отже aequalitas не є „omnimoda“. А саме отсю різницю влучно виражає грецька формула. Слабою стороною латинської формули є, що вона — найвиразніше підчеркуючи активність спірації Сина — бодай позірно розбиває єдність спірації загалом, і тим стала для Греків „соблазною“, а для латинян гордійським вузлом, який ще й нині, як от каже примір о. Сліпого, розв'язують у довгих диспутах.

Греки мали субтельний логічний дар, і слушно розважали таїнство Пр. Тройці, кладучи головну вагу на особи, а не на природу Божу (гл. нашу 5. засаду). О. Сліпий (у праці „Die Trinitätslehre“ стр. 26 і д.) твердить, що Фотій відступив від становища грецьких Отців і прийняв за своє латинське становище (де розважається божу природу in recto, а особи — in obliquo). Се либонь найважніше оригінальне спостереження о. Сліпого в тій його праці. Я не читав творів Фотія, й не можу мериторично на квестію відповісти. Одначе з книжки о. Сліпого незбито виходить, що Фотій навіть пересадно придержувався становища грецьких Отців. Що він „an erster Stelle betrachtet die Phantasie, wie es Gott geziemt, das Bleibende, Feststehende“ і т. д., як се цитує о. Сліпий, се ще нічого не значить, бо хронологічне чи психологічне упорядкування думок не мусить відбуватися після логічної їхньої залежності.

Не похопивши сього, о. Сліпий знайшовся в положенню, що сам собі мусів суперечити. На стр. 26 пише: „so darf man doch nicht übersehen, dass Photios in seiner Auffassung von dem Wesen und der Person von der allgemeinen, orientalischen Betrachtung ablenkt“. На стр. 27: „Dass er wirklich in seiner Trinitätslehre den lateinischen Ausgangspunkt genommen hat“.

А на стр. 70: „Dagegen hat sich Photios in eine ganz irreführende Richtung gestürzt, weil er die Hypostasen (т. є. особи) als stark getrennte Wesen auffasste“.

und die eine Physis in den Hintergrund schob".
 А на стр. 50: „Er (Фотій) sieht die konkrete Person des Vaters und will die gemeinsame, göttliche Natur, die er als Gegensatz zur göttlichen Person auffasst, ganz von der Erwägung ausschliessen“.

(Докінчення буде)

о. ЮЛЯН ДЗЕРОВИЧ.

В який спосіб навчити дітей набожного слухання Служби Божої?

(Реферат на сходах „кружка катехитів“ у Львові
 дня 7. грудня 1925)

Говорю до священників. І ся обставина здіймає з мене обовязок говорити широко і довго про важність Служби Божої для нашого релігійного життя. Лише подумати собі: священник — скажім близше — „я“ при Службі Божій повторюю ті святі, торжественні чудотворні слова: „Сіє єсть тіло моє“ — „Сіє єсть кров моя“, висказані колись самим Сином Божим у вечернику, коли він прощався з учениками своїми, а ми всі переконані про вагу Служби Божої, гадка та нас електризує. Сі слова — се повторенне драми з гори Голгофти, сі слова — примирюють цілу людськість з ображеним маєстатом Божим, вони приносять славу Божови.

Служба Божа, — се жерело, се осередок, се огниво нашого релігійного життя. Церков свята — відчуваючи святість і важність Служби Божої, наказує у своїй другій заповіді вислухати єї набожно, підносячи тим приказом її вагу понад вечірню, утреню, часи, повечеріє і інші богослуження.

Обовязком нашим як катехитів буде навчити нашу дітвору набожно вислухати Служби Божої, а „раз добром налите серце в вік не прохолоне!“ Коли діти навчаться набожно вислухувати Служби Божої, то їм се добро останеться до смерти.

Передовсім розважмо се питання: коли зачинати навчати дітей сего великого добра? Чи треба вичікувати до того часу, поки в науці катехизму прийдемо до партії, до науки о Службі Божій? Чи може зачинати тоді, коли ми в науці біблійної історії оповіли їм про Тайну Вечеру? Перші вражіння і перші привычки є найсильніші і лишають найтрівкіші сліди по собі. Якщо дитина замолоду навчиться непошанування для Служби Божої, байдужности і легковаження, то опісля буде тяжко

відучити її сих злих норовів. Тому треба зачинати навчати дитий заховання підчас Служби Божої сейчас по приході в школу і продовжувати через цілий час побуту дитини в школі. Як се розуміти? Чи через таке висування Служби Божої на перший плян не потерплять другі паргії науки релігії?

На се відповідаю так: Наша школа повинна не лише вчити, але і виховувати і то виховувати підчасцілого часу побуту в школі. Отже нехай наша наука о слуканню Служби Божої належить не до навчання а до виховання, на яке все мусить бути час.

А виховування на ріжних степенях науки є ріжне. Инакше воно виглядає у дитий на найнизшій степені (1 — 3. рік шкільний), які переважно живуть лише вншними спостереженнями, инакше на середнім степені (4-5 рік шкільний), які вже і в глибину душі заглядати вміють, а инакше на степені найвисшій, коли то вже діти дозрівають до життя. Можна сказати, що ті три услвія, які ставить наука морального богословія, що Служби Божої треба вислухати гідно (*digne*), уважно (*attente*) і набожно (*devote*) відповідають менше більше трем степеням навчання, найнизшому, середньому і найвисшому.

1.

У дитий найнизшого степеня будемо головну увагу класти на гідну поставу тіла і вншне заховання в домі божім, особливо при Службі Божій.

Малих дитий повинні ми сейчас на перших годинах завести в церкву. Управи шкіл не мають права заборонити ужити до сеї ціли шкільної години. Якщо де натрафилиб ми на опір, то можна дитий повести і по шкільній науці. Уже по дорозі пояснім їм, що ідемо до церкви, отже годиться поважно іти, не бічи, не перебігатись, не поштуркувати, „бо ідемо до церкви...“

Прийшовши в церкву, покажім їм: як мають перехреститися, де мають ставати, як мають руки зложити, як мають метанію зробити, куди мають дивитися на престіл. Діти повинні в церкві мати своє певне місце, з якого добре бачилиб престіл.

Уже при тій підготовляючій науці залежить багато від тону, в якім її уділяється. Тон повинен бути поважний, щоби викликав побожний настрій у дітвори і щоби з постави, погляду, мови священника пробивалась повага, якась свята пошана. Діти, подібно Якову в пустині, повинні довідатись, що „се місце є святе“. Заки довідаються про святість діїства, яке на їх очах буде відбуватися, повинні бути пересякнені святістю місця. Тому я радивби катехитови поза-свічувати свічки, вбрати епітрахиль на себе, щоби і себе

і школяриків настроїти на тон найглибшої покори і поборности. А коли удалось йому привести в дрожання ту струну діточого серця, то катехит вже не буде потребувати багато напімнень, погроз і кар, щоби гідне захованне молодіжи було тревалою їх привичкою.

Контроля є конечною. Діти — все дітьми. Вони мусять знати, що на них спочиває око катехита або учителя. Вони мусять бути, якщо би забулися, острим поглядом катехита прикликані до поваги, катехит нехай не залишить підчас Служби Божої перейти між рядами дітей, щоби то тут, то там звернути головку до престолу, упімнути за вигідну, ліниву поставу, там поправити знак хреста святого і т.п. Катехит нехай і в школі покаже, що знає, як хто заховувався в церкві, нехай окаже радість, якщо діти були чемні, але також нехай дасть вираз смутку, якщо приключилось в церкві щось такого, що не відповідало святости місця; одну дитину треба похвалити, другу зганити, одну нагородити, другу легко покарати. Як нагороду найліпше буде дати образочки з Ісусом-дитиною, як клячуть і моляться, а як кара буде хиба найвідповіднійше приказати дитині піти по школі до церкви і там Бога перепросити за брак пошани. Ще краще є піти катехитови wraz з малим каянником і провести йому молитву каєння і перепросьби. Тілесно не карати, а також не надто страшити караючим Богом, бо „Бог любов єсть“.

Хоч на найнишому степені розходиться головною призначенню дітей до гідного вислухання Служби Божої, то не треба залишати навчити дітей також і уважного вислухання Служби Божої, бо годі буде вдержати на довший час пошану без збудження уваги. А основою уваги є збудження цікавості. Діти повинні зацікавитись тим, що їм найбільше в очі впадає, отже престолом і ділаючими особами. Не можна думати, що зацікавлення само собою прийде і постійно придержуватись буде дітей. З початку, коли ще і престіл і все, що там діється, буде для них новістю, будуть вони дивитись з цікавістю. Але, коли мине для них принада новості, зникне увага і начнеться забавка. Тому катехит мусить старатися утримати постійно зацікавлення престолом і дієм при нім. Він буде завдавати початкуючим дітям задачі спостереження прим'якщо прийдете знова до церкви, почисліть, кілько дверей відгороджує престіл від церкви, хто на іконостасі є на деліні, хто на горі намальований, кілько свічок є на престолі, які ті свічки чим прикрашені, і скажете мені се на слідуєчій годині. Вдруге нехай діти скажуть, щось про одежі церковні, якого крою, якого цвіту; знова иншим разом нехай скажуть, що священник робить при престолі, де і як тримає руки, як їх підносить, як благосло-

вить? Діти один перед одного будуть вириватися, щоб поділитись зі своїми вражіннями. Одна дитина се завважала, друга инше. Тут треба використати і наклін дітий до наслідування; нехай стараються наслідувати чи о. пароха, чи самого о. катехита: „Ану покажи, як священник підносить руки до гори, як благословить?“ — Се на позір — дрібничка, але через те вчиться дитина обсервувати, спостерігати, збуджується її заінтересованне. Треба і рисунком підтримати се зацікавленне. Нарисувати хрест зі свічками, чашу, кивот: се легкі річі і діти радо се будуть робити. При нагоді канонічного посіщення парохіян, нехай навчить дітий робити собі на столиках престололики, прикрашені образами Спасителя, Матери Божої і Святців. Агже у нас всюди по селянських хатах маємо образи по стінах розвішені цілими рядами. З сих образів нехай дитина зрсить собі престоллик, запалить в лямпочці „вічне світло“, прикрасить щоденно живими цвітами, а „раз добром налите серце ввік не прохолоне!“ Душа, серце дитини немов зрослась з престолом; вона його буде мати дома, вона буде шукати його в церкві.

Очевидно, що вже і у найменшої дитини будемо старатися збудити попри гідне, уважне і набожне слуханне Служби бодай в зародку збудити. Як се зробити? Найкраще навязати свою науку до тих понять, які кожда дитина в школу приносить, понятте о маленькім Ісусику. Се буде перша наука о Службі Божій, хоч сеї назви вимовляти ще не потребуємо. Розходитьсь тут о річ, а не о назву.

Ось маленький начерк, як я собі уявляю ту першу науку о Службі Божій. Так десь менше більше коло Різдва Свят, коли діточа душа така жадна щось почути про Ісуса, поведу їх перед престіл і покажу їм кивот. Гляньте діти на сей маленький домик на престолі. Бачите золоті дверцята. Ви може бачили нераз, як їх священник отвирає, кланяється дуже низенько. Щось се мусить бути дуже святе, якщо священник так високо почитає, низким поклоном витає. Ви знаєте хто то є? То Ісус, той сам Ісус, що у Вифлеємі народився, „прийшов десь із небес, щоб спасти люд свій весь“. І ви думаете собі: „Ей коби я то міг побачити Ісуса. І ви вже його певно бачили, бо нераз священник бере таку гарну золоту посудину, що „монстранцією“ зветься, і вкладає того Ісуса там поміж скляні вічка, щоби його могли всі бачити. Маленьким, дуже маленьким тут Ісус зробився, ще меншим як мала дитина. У вертепі в Вифлеємі був також Ісус Христос маленький ледви голловку, ручки і ноженята було видно, бо Матінка Божа завинула його в пелени. А в монстранції він ще менший. Священник обертається довкола з Ісусом і Ісус благословить,

а найрадше уділяє свого благословення дітям, бо Ісус діти дуже й дуже любить. А діти дивляться на маленького Ісуса, склонюють низенько голови, падаючи на коліна і співають йому пісню: „Назарета любий цвіте!“ або „Як славний наш Господь в Сіоні!“

В той спосіб стараюсь перше збудити віру в присутність Іс. Христа в Найсвятійшій Тайні і як бачите, дорогі Собраття, не зачинаю від освячення дарів, від переєствлення, лише від уділювання благословенна, тому що воно для дітей найбільше впадає в очі.

На слідуючих годинах наука поширюється. Зовсім послідовне і природне питання дітей: Звідки береться Ісус на престолі? поведе науку до обговорення переєствлення. „Питання: чому Ісус зробивсебетаким маленьким,“ подасть жертво говорити о св. Причастю. — Оповідання про нагодування Ісуса в храмі без штучного натягання подасть нагоду говорити про евхаристійну жертву при переєствленню. О самім переєствленню не говорю на разі нічого. До того дадуть мені нагоду катехизи о весіллі в Кані Галилейській і о послідній Вечері.

Наука о Службі Божій на найнижшому степені не є систематична а принагідна, не льогічно лише психологічно побудована. Вона зміряє до сего, щоби збирати матеріял під будову пізнішої систематичної науки і положити основи побожности, віри в евхаристійного Ісуса і любови до Нього.

Молитвослова ще уживати не можна, бо діти ще читати не вміють. Знаю однак виданне одного молитвослова Ставропігійського Інститута п. з. „Корм душі“, виданий на жаль незрозумілою для дитини мовою, де є ілюстрації поодиноких частий Служби Божої. На такім молитвослові можлиби вже дитині бодай в головних частях значінне Служби Божої пояснити. Однак не раджу сего робити на сім степені, бо дитина карткувалаб, приглядалсяб, а не уважалаб на се, що діється при престолі.

(Докінчення буде).

Нехай не буде непорозуміння.

О. Др. Й. Сліпий — у „Богословії“ кн. 4. стор. 341—343 з 1925 р. — написав репліку на мою оцінку його розправи „Св. Тома і схолястика“, яка то оцінка була випечатана в „Ниві“ ч. 10, стор. 346—348 з 1925 р. Як мотив для репліки послужила о. Сліпому думка, що мої завваги „можуть спричинити в читачів непорозуміння“... Дуже мені не

хочеться відповідати на репліку о. Сліпого, бож і так саме в цьому числі печатаю ширшу критику на найновішу його книжку — і ще хто погадає, що я — мовляв — „завзявся на о. Сліпого“, а я далекий від того. Шаную і поважаю о. Сліпого і як чоловіка і як священника і як літературного працівника, однак погляди і напрями — се інша справа. Тут не може бути ані компромісу, ані адорації „*maxima amica veritas*“. Якщо отже закидується мені, що мої завваги (погляди) „можуть спричинити в читачів непорозуміння“, то — ясна річ — не можу мовчати, бо інакше дійсно осталося би тільки „непорозуміння“.

Я зробив тільки один одинокий поважний закид о. Сліпому: що він „шліфує“ св. Тому і навіть „затаїв“ правду, бо невірно представив його науку про непорочне зачаття Пр. Діви. Пояснював я собі се тим, що о. Сліпий написав свою студію про Тому з нагоди 600-літнього ювілею його канонізації, а ювілейний настрій пригожий для адорації і панегіриків, але не для наукового критичного змісту. (І наука і поезія вимагають „свободи духа“, і тому пр. поезії з нагоди уродин, ювілеїв на цілому світі нічого не варта.) Студія о. Сліпого вийшла поза рамці ювілейного (панегіричного) реферату, всежтаки святочний ювілейний настрій так і пробивається з неї. Однак з „Відповіді“ о. Сліпого виходить, що він не „затаїв“ правдивої науки св. Томи про Непорочне Зачаття, але не видить її. Він пише, що та „справа не така ясна, як представляє її о. Др. К(остельник)“. Наводить слова одного з найвизначніших німецьк. сучасних теологів, Fr. Diekamp-a: „Welche Stellung Thomas später (підчеркнення моє) in der Summa theologica einnimmt, wird sehr verschieden beurteilt. Wohl die meisten erblicken in ihm einen offenen Gegner der unbefleckten Empfängnis, andere stellen ihn als deren Verteidiger hin, wieder andere begnügen sich mit der Feststellung, das seine Gegnerschaft nicht bewiesen werden könne“.

З того всього о. Сліпий, будуючи свій осуд не на самій річ, але на людських поглядах про річ, потягнув геометричну перекутню: мовляв, що „в догмі непорочного Зачаття Тома не дав розв'язки“ — із ювілейним (вишліфованим) додатком „але в нього є вже елементи пізньої шотівської аргументації“.

Все те гарне і примірне, але якщоб пр. я хотів нині в „Ниві“ заступати науку Томи про непорочне зачаття Пр. Діви слово в слово, аргумент за аргументом (як вони є в Томи), то нема такого духовного цензора (а передовсім о. Сліпий не був би таким), котрий міг би се пустити... А колиб я, або хочби о. Сліпий, уперто заступав отсю науку, то нас проголошено би єретиками... Отже — думаю, що тим справа вже рішачо вяснена.

Але щоб хто не сказав, що я збуваюсь труднощі (хоч тут нема ніякої труднощі) грою слів, то мушу (хоч мені жаль паперу) подрібніше представити річ.

Що в Quodlibet-ax Тома виступає як отвертий противник думки про Непор. Зачаття, се виходить навіть зі слів Diekamp-a, які о. Сліпий цитує (те „später“). Але бо Тома так ясно про се писав, що яснійше загалом годі писати.

Він трактує квестію формально і з подробицями. Випереджує пізнійшу скотівську аргументацію, але її відкидає. Ось його слова (Quodlib. VI, 2. 5):

„Videtur quod liceat celebrare Conceptionem Dominae nostrae. Si enim non liceat, hoc non est nisi quia fuit concepta in originali peccato. Sed non fuit concepta in originali peccato, ut videtur: quia beata Virgo facta est ut speciali modo esset habitaculum Dei. Ergo debuit ad hoc specialiter praeparari. Non autem praeparata est specialiter secundum corpus, quia concepta est ex sexu commixtione; nec etiam quantum ad animam, quia etiam alii leguntur sanctificati in utero; et ita relinquitur quod fuerit specialiter praeparata ad immunitatem ab originali peccato et sic licet eius Conceptionem celebrare.“ Ось се не тільки „елементи“, як каже о. Сліпий, але формальна аргументація Скота. Алеж її Тома відкидає: „Sed contra est quod hoc privilegium solius Christi dicitur esse, quod sine originali peccato est conceptus. Non ergo competit beatae Virgini; et ita Conceptionis eius non est celebranda“. Далше розв'язує Тома проблему так: „Beata Virgo concepta fuit in originali peccato.. creditur tamen in utero fuisse sanctificata, antequam nata. Romana ecclesia et plurimae aliae considerantes Conceptionem Virginis in originali peccato fuisse, festum Conceptionis non celebrant“ (се й був властивий мотив, чому Тома був противником Непорочного Зачаття: він все і всюди оправдував і раціоналізував те, що бачив в римській церкві; примірів на се в нього чимало). „Unde illa celebritas (яку всежтаки в деяких церквах святкували) non est referenda ad Conceptionem ratione conceptionis, sed potius ratione sanctificationis. Sic ergo non est ideo celebranda Conceptio praedicta, quia fuerit sine peccato originali concepta. Non enim per hoc tollitur quin fuerit specialius ceteris praeparata, eo quod in ipsa sanctificatione copiosius ceteris munus gratiae accepit; non solum ut purgaretur a peccato originali, sed“ і т. д.

Треба бути добре сліпим, щоби во виду тих архієпископських слів твердити, що Тома „не подав розв'язки...“ Догма про непор. Зачаття каже, що Пр. Діва ні одної секунди не була під первородним гріхом, а Тома вчить, що вона була зачата в тім грісі, і тільки освячена, а не передохоронена... і т. д. Ходить ще тільки о Сумму, яку Тома пізнійше написав. Вправді в ній Тома спеціально не розправляє про ту тему, одначе скільки разів побічно діткнеться її, завсіди заступає свою думку з Quodlibet-iv і свої аргументи. Вистарчить навести ті місця хочби тільки з „Index-у“ Сумми: „Virgo Maria mater Christi fuit concepta in peccato originali 12 q. 81.4 o. et III q. 14. 3 ad 1 et q. 27. 1 ad 3 et 2. c. ad 2. et ad 4. et q. 31. 1 ad 3. et 6 ad 2. et 7 ad 2 et 8 c. ad 2.“

З другої сторони історія свідком, що головні противники Непорочного Зачаття аж до часу, коли Непорочне

Зачаття стало догмою реквірувалися зпоміж Домініканців, що йшли слідом за своїм найбільшим учителем — Томою. А що є й такі, котрі „глянуть і не бачуть“, се не є ніяке диво. Якаж правда на світі, якщо з її противенством звязаний якийсь інтерес (самолжбство, адорація і т. ин.), не має своїх противників? Говори жидови про Христа... „Могти бачити правду“ ось се перше й найцінніше для людей, що розправляють про правду.

Численні нотки в книжці, яка тільки зверху переповідає історію, — так між Богом і людьми кажучи — не мають сенсу. На сей мій заміт (який я подав в більш м'яккій формі) о. Сліпий відповів ущіпливою алюзією: „Я волю придержуватися іншої методи, іменно мало, але основно, ніж багато, а поверховно“. Гм! алеж палиця має і другий кінець: Усі компілятори радять собі нотками, ut exempla docent; а творці і генії, як історія свідчить, не потребували чужого піря, і тому в їх книжках або зовсім нема ноток, або тільки: в такій пропозиції, як межі на великих ланах дідичів. >

о. Г. Костельник.

Нові книжки.

Записки чина Св. Василя. Великого, Том I. Вип. 2—3. Жовква 1925. Стр. 416. Ціна 15 зл. Надії, покладані на василіянські „Записки“, зачинають здійснюватися. Сей 2—3 випуск такий змістовний, „європейський“ — що дай Боже так дальше! Ось його зміст: I Статті: Бібліотека львівських Василян (о. . Скрутень ЧСВВ), З поля української духовної вірші (М. Возняк); Рукописи бібліотеки монастиря св. Онуфрія ЧСВВ у Львові (Д-р Яр. Гординський).

II. Матеріяли: Монаший собор у Мукачеві 1749 р. (под о. Г. Кинах ЧСВВ); Др. І. Франко: Василяни в Туриську (Й. Скр.); Життеписи Василян (под Й. Скр.); По смертні згадки ОО Василян: М. Галушинського, Є. Малицького, М. Гури, Е. Рипана.

„Синопись“ пліснесько-підгорецького монастиря (Й. Скр.) Перший життепис св. Йосафата (Й. Скр.). Дальше слідує „miscellanea“ і „Бібліографія“ з богатим змістом.

Giorgio Hofmann S. J. Athos e Roma. Roma 1925. стр. 184 Видання Папського Інституту для східних студій, Num. 19. Містять у собі ріжні документи з 17. ст., які відносяться до взаємин між Атосом і Римом.

Руски Календар за южно-славянських Русиних на р. 1926. Стр. 200. Вже традиційний Календар „Руского Просвітнього Дружтва“ в Керестурі (Югославія) появився й цього року з численними ілюстраціями (між ними дві знімки бачванських Українців, паломників у Римі 1925 р.). Перевищує отсей календар попередні числом співпрацівників (30) і ріжnorodністю статей. Є сім статей, писаних літературною українською мовою для галицьких кольоністів у Слявонії і в Босні. Всіх членів має тепер РНПД 937, з тих 84 почесних — себто таких, що дарували щонайменше 1000 динарів (20 ам. дол.), а в самім Р. Керестурі є 46 таких членів. Майна Т-во мало в половині 1925 р. 196.269 динарів, а перед чотирма роками тільки 39.000 дин. З того найкрасше видно, як Т-во розвивається.

Календар Приятеля Господаря на р. 1926 Ст. 114. Містить у собі багато повчаючого матеріялу для господарів.

Bohdan Barwiński: Wypraszenie od kary śmierci w dawnem prawie polskiem w XVI-XIX wieku. Lwów 1925. Стр. 64. Видавництво: „Pamiętnik Historyczno-prawny pod redakcją Przemysława Dąbrowskiego“. Tom II. Zeszyt 1.

Андрій Мельник: Зарваниця. Видання II. Рогатин 1926. Стр. 83, 32^а. Зміст сеї — без сумніву потрібної для народа — книжечки: Поради для путників-богомольців. Історія Зарваниці. Поява Чудотворної Ікони Пр. Д. М. Поява Чудотворної Ікони Ісуса. Зарваниця яко парохія Жертви благодарення (вота). Молитви й пісні в честь Чудотворних Ікон у Зарваниці.

Нова Зоря — Орган Української Християнської Організації, виходить що тижня. Рік I. (1926) ч. 1 і 2. Видає і редагує: Комітет У. Х. О. Відпов. редактор: Роман Гайдук. Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Сикстуська ч. 39 а.

Ціль і характер нової організації подали ми в попередному числі. Часопис „Нова Зоря“ представляється симпатично. Друге число присвячене „Великим роковинам Митрополита Андрея Шептицького 1901—1926“ (вступна стаття д. Свенціцького).

Дяківські Відомости: орган Т-ва Взаїмної Помочі Дяків. Львові Р. I. ч. 5 і 6 і Р. II. ч. 1. Від липня м. р. став виходити у Львові сей становий дяківський часопис, щоби заступати инший напрям, як „Голос Дяків“, що виходить у Коломиї. „Голос Дяків“ (про нього вже була згадка в „Ниві“), як кажеться в „Дяківських Відомостях“, промовляє остро, і хотів би добути все нараз і то штурмом. Тай що до релігії і самого духовенства його відношення не є без закиду. Зате „Дяківські Відомости“ промо-

вляють за „взаїмним порозумінням Дяків з Духовенством“ - а до релігії відносяться, як годиться. Очевидно, що духовенство повинно поручити дякам лише отсей їх становий часопис. Редакція і Адміністрація часопису: Львів, вул. Личаківська ч. 82.

Наша Бесіда ілюстрований двотижневник літератури, науки і суспільного життя. Під редакцією Володимира Островського. Ч. 1. Варшава 1926. Як звісно нашим ВП. читачам, у Варшаві виходила „Духовна Бесіда“ під редакцією тогож д. В. Островського талановитого й рухливого українського письменника, „Дух. Бесіда“ заразом була півофіційним органом митрополита Діонізія, який хотів тим дати доказ, що йде на руку українському рухови в православної українській церкві. Але нинішньому міністерству освіти й ісповідань не подобалося „Дух. Бесіда“ своїм напрямом. І — „автокефальний“ митрополит, на жаль, так залежний від найдрібніших уподобань міністра освіти і ісповідань, що на його „dictum“ відрікся „Дух. Бесіди“. Ясує се д. В. Островський у вступній статті в „Нашій Бесіді“, і ось став видавати незалежний часопис з перелицьованим заголовком. „Дух. Бесіда“ мала церковно-релігійний характер; „Наша Бесіда“ задержує сей характер, одначе з більшою домішкою світського матеріялу. Ось так наші талановиті, щирі і рухливі працівники пера мусять крутити на всі боки, бо „вітер в очи“...

Всячина.

Ювілей Митрополита. Дня 17. І. с. р. прославляв Львів 25. річницю, як Митрополит Кир Андрей засів на митрополичому престолі. Свято було величаве і сердечне Архієр. Службу Б., на котрій був присутний Митрополит, відправив Преосв. Йосиф при співучасті 18-ти священників: крилошан львівських і 3 перемиських, представників монаших чинів і видніших львівських священників. На Службі Б. були присутні делегати численних львівських корпорацій й товариств. Народу було так повно, що не міг поміститися в катедрі. Горячу проповідь виголосив о. прал. Л. Куницький. По Службі Б. Митрополит уділив народови благословення з балькону своєї палати. В палаті приймив Ювілят гратуляції, які складали йому делегати з корпорацій і товариств. Промовляли Преосв. Йосиф від духовенства; Проф. Михайло Галуцинський, якого промова була під кождим оглядом прегарна, від світських львівських громадян; о. ген. вікарій Др. Лакота в імени духовенства і вірних перемиської епархії. Відповідь Юві-

лята Митрополита внесла в святочний настрій родинну, сердечну атмосферу. Хто не знав ближше Митрополита, з сеї промови міг пізнати Його незвичайний „esprit“, природність, сердечність, смиренність, гумор...

На всіх присутних промова Митрополита зробила — мало скажемо, якщо скажемо — дуже добре вражіння. Митрополит підніс, що прийшов тут тільки зі щирої любови до українського народу; що Його ідеалом є відновити культуру давньої Візантії, а наш нарід має всі дані, щоби сього dokonати, одначе се вікова задача; наконець Ювилят дякував за зичливість, яку Йому виявлює громадянство бо се одинок, що Його скріплює в його праці.

В цілому святі прикро вражало тільки те, що зі станислав. епархії не було ні одного делегата (як довідуємося, не було навіть такої телеграми або письма). З перемиської епархії було чотирох делегатів: 3-ох крилошан (о. Др. Лакотя, о. прал. Зубрицький, о. Др. Пинило) і канцлер єпископа. Сам єпископ не міг приїхати, бо недужий (у Закопанім).

Гратуляційні телеграми прислали: Св. Отець, генерал Редемиттористів, кард. Дильбор, архієп. Пречан (письмо, в якому жалує, що задля конференції єпископів не може приїхати), єп. Коциловський, єп. Няради, єп. Гебей, єп. Богачевський, єп. Такач, всі 54 деканати львівської епархії, укр. священники в Спол. Державах („Обєднання“) і ин. Львівські укр. часописи з тої нагоди — майже всі — вийшли з передовицями в честь многозаслуженого Юувилята.

З кінцем лютого с. р. має ще відбитися всенародна академія в честь Достойного Юувилята. Вказане було би, якби на сю академію приїхала делегація з кожного деканату львівської архієпархії: 1 священник, 1 селянин і селянка в народних строях.

Хоч ми в „Ниві“ вже тому рік (в ч. 1.) обходили се свято Дорогого Юувилята, всежтаки, коли цілий загал тепер святкує, прилучаємося до нього зі щирим серцем, і кличемо Достойному Юувилятови: Світи нам і грій нас, наче небечне сонце, ще многі й многі літа!

о. Дженокі помер. У Римі помер о. Дженокі, що був апост. візитатором у нас. Приповідка, що нікого не треба судити перед смертю, справдилась і ньому. Наші часописи багато кривди зробили покійному, закидуючи Йому, що він не був для нас, Українців, щирий. Та виявилось щось саме противного. Покійний був нашій справі щиро відданий, але коли став її в Римі заступати, то — як той, хто діткнеться прокаженого, й сам заразиться — стратив усі свої попередні впливи.

Страли ми отже в Римі одного щирого нашого приятеля. Вічна йому Память!

Нова управа дух. семінарії у Львові. З початком сього року іменував Митрополит новий ректорат дух. львівської семінарії: ректором о. Д-ра Сліпого, віцеректором о. Д-ра В. Лабу, префектами: о. Д-ра В. Василика і о. А. Малиновського. Новому Ректоратови щастя Боже!

„Достава“ — Т-во, що торгує церковними річами, дарувало на вдови і сироти по священниках: для львівської епархії 500 зл., для перемиської 300, для станиславівської 200. За такий дар певно знайде се Т-во щире подяку в цілому нашому духовенстві.

Соймова комісія в Варшаві ухвалила предложити соймови проєкт закону, щоби всі метрики були писані в польській мові... В Польщі, яку Поляки розуміють як „państwo narodowe“, все можливе — хоч у Польщі більше як $\frac{1}{3}$ часть становлять інші нації.

Брусалимським гр.-кат. патріярхом по смерті бл. п. Димитрія Каді став Кирило Моггабгаб, родж. 1859 р., єпископ з Цаглі.

Вручення Кардинальського Капелюха в Франції. Як звісно, парижський папський нунцій, Черетті, став кардиналом. Дня 2.-ХІІ. м. р. в елізейській палаті президента республіки вручено йому кард. капелюх з помпою, як се бувало в часах перед розділом церкви від держави.

Вселенський Собор православних церков має відбутися сього року на Зелені Свята на Атосі (Греція). Проводитиме теперішній царгородський патріярх Василій III. Учасниками собору можуть бути також неправославні християни, одначе тільки з дорадним голосом. Є надія, що представники православних церков у Радянськiм Союзі також возьмуть участь у тому соборі. Гору Атос вибрано на осідок собору — тому, що там (у славнозвісному монастирі) є велика богословська бібліотека, якою учасники могли б користуватися.

Московського Митрополита православної церкви, Петра Крутицького, що заступав пок. патріярха Тихона, большевики арештували за те, що він мав вороже відноситися до совітської влади, а властиво за те, що він вороже відносився до т. зв. живої церкви, яка є креатурою большевиків. Арештований митрополит живе під сторожею в донському монастирі в Москві. По арештуванню відбулося засідання найвисшої церковної Ради і на ньому обрано екатаринобурського архієпископа Григорія предсідником церковної Ради та видано відозву до вірних, в якій говориться, що совітський уряд згодився на скликання провінційального церковного собору, який відбудеться в Москві сього року.

Статистика ювілейних паломників в р. 1925. У всьому відвідало Рим у сьому ювил. році 365 810 паломників. Очевидно, найбільше Італійців — 212 000. З чужих націй взяли рекорд Німці 39.875 (знаменна річ під кожним оглядом!). Іспанців 12.892; Французів 11.593; Англійців і Айришів 6.287; з Югославії 5.464; з Швейцарії 5 325; з Бельгії 5.285; з Малярщини 4.782; з Чехословакії 3 854; з Польщі 3.207; з Австрії 2.783; з Португалії 2.370; з Люксембургу 2.000; з Махьти 1.210; з Голяндії 1.127; з Данії, Швеції і Норвегії 706; з Румунії 520; з Литви і Лотви 74; з Америки 5.286; з Азії 831; з Африки 527; з Австралії 300; з Філіппинів 35.

„Нова Фортуна“. Се одинока українська фабрика цукорків в Польщі, що повстала в повоєнних часах заходами енергічної і підприємливої жінчини, вдови по гімн. професорі, пані К. Авдиковичевої. Має свій власний дім у Львові, вул. Кордецького ч. 23. Детайлічна продаж в склепі при вул. Руській ч. 1. Урядження фабрики взірцеве. Якість товару першорядна. Головним покупцем виробів сеї фабрики є наше українське селянство — воно закуповує около 70% всеї продажі. Сей попит повинен ще збільшитися. Атже мусимо дбати про се, щоби нашими грішми удержувати наші фабрики, які тільки маємо.

Священики повинні між народом (в склепах, кооперативах) поагітувати за тим. Нехай наші селани не купують всяких жидівських цукрових виробів, які може й за грош два дешевші, але зате роблені з ріжними для здоровля шкідливими домішками (алун і т. ин.). В „Новій Фортуні“ взірцева чистота, а матеріял, що входить у цукрові вироби, першої якості. Свій до свого — а в сьому припадку не тільки для патріотизму, але й для власного добра.

Наші проповіді. Похоронними проповідями о. прел. Л. Куницького, які поміщуємо в „Проповідничому Додаткові“ на першій початок, мабуть не буде можна сільським душпастирям дуже покиристовуватися. Одначе вони мають свій питомий, оригінальний стиль (що в нас і загалом у духовенстві дуже рідке) і свою історичну вартість. Тому й годиться, щоби їх випечатати на першому місці. Опісля придуть проповіді для вжитку сільських душпастирів. Маємо вже такі чотири більші збірки ріжних авторів.

Поволяється печатати.
Львів, дня 26 січня 1926.

Бачинський ген. вік.

Редактор-видавець **О. Д-р Гавриіл Костельник.**

З друкарні Ставропігійського Інституту

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Догідна пора	41
150-ліття церкви св. ВМ. Варвари у Відні	44
Промова в честь Митрополита-Ю- вилята, яку мав 17.І с.р. А. Біле- цький, препозит Митроп. капітули	52
В який спосіб навчити дітей на- божного слухання Служби Бо- жої? о. Юліян Дзерович	54
„De principio spirationis in SS. Trinitate“ о. Др. Г. Костельник	58
Савонароля о. М. Лада	67
Місії	73
З життя по деканатах о. М. К.	75
Нові книжки	77
Всячина	77
Проповіді	

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Ч. 2.

Львів, за лютий 1926.

Рік XXI

ДОГІДНА ПОРА

Кожний, хто читає часописи, міг спостерегти, що по світовій війні психа нашої інтелігенції позбувається раціоналізму, ворожого релігії і Церкві.

Треба порівняти передвоєнні часи з цинішними, а справа для кожного стане ясна.

Не се зложилося кілька важних причин. Селянин — твердий консерватист, його тяжко рушити з місця. А інтелігенція всюди на світі найлекше піддається часовій флюктуації життєвих обставин. Вона більше чутка на зміни, на далекосяглість старих і нових струй у життє і вартостий. Большевики зробили перелім у новочасній вільнодумній, раціоналістичній психі.

В їх офіційній „сьогосвітній“ вірі, яка противна всьому трансцендентному, в їх запеклому й систематичному переслідуванню всякої релігії „atheismus militans“, що перед війною виступав то платонічно то теоретично (в часописах, книжках..), діждався своєї практичної скрайності. Всякого рода атеїсти пішли в кут, а большевики станули на першому місці як представники, провідники й покровителі атеїзму, що нічого не жахаються.

З одної сторони пекло большевицької системи загалом — пекло, що передовсім пімстилося на інтелігенції,

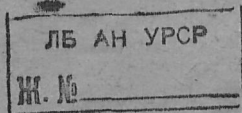
Red. Czas. „Nywa“

Pr. 49/26

W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej! Sąd okręgowy karny we Lwowie orzekł na wniosek Prokuratora przy tymże Sądzie, że treść artykułu L. Kunyckiego umieszczonego dodatku Nr. 1. do czasopisma „Nywa“ za styczeń 1926 pod tytułem: „Żyttia, pochoronni propowidy Peredne słowo“ w całości zawiera znamiona zbrodni z § 65/a uk. uznal dokonana w dniu 30/I 1926. konfiskate za usprawiedliwiona i zarządził znieszczenie całego nakładu i wydał w myśl § 493 pk. zakaz dalszego rozpowszechniania tego pisma drukowanego. Zaczem wydaje się nakaz odpowiedzialnemu redaktorowi tego czasopisma by orzeczenie niniejsze umieścił bezpłatnie w najbliższym numerze i to na pierwszej stronie. Niewykonanie tego nakazu pociąga za sobą następstwa przewidziane w § 21 ust. druk. z 17 grudnia 1862 Dzpp. Nr. 6/1863 tj. zasądzenie za przekroczenie na grzywnę do 400 zł.

Lwów, dnia 3 lutego 1926.

Hawel.

стало неабияким страшакoм для широких мас рaціoнaлістичнoї і нaвіть соціaлістичнoї інтелігенції. А рaзoм з тим, природнa річ, і oдушевлення для aтeїзму слaбнe в тoї інтелігенції. З другoї сторoни: гoді нині нeбoльшeвикaм „пoписувaтися“ aтeїзoм, бoж бoльшeвики сe лiпшe вміють... Крикливий, aгресивний aтeїзм стaвся нaчe привилeєм бoльшeвиків.

Ось тoму нині ті „менші aтeїсти“ пoхилили свій aтeїстичний прaпoр. Якщo й пишуть прo сe, тo якoсь нeсмiлo, бeз oдушевлення.

Нaстaлa „пeрeоцінкa вaртoстий“ пiд тим oглядoм: oдні з aтeїстів і рaціoнaлістів стaютьсe бiльшe „лiвими“, й пристaють дo бoльшeвицькoї iдeoлoгії зaгaлoм; другі схиляютьсe в сторoну кoнсервaтизмy, трaдиції, рeлігії, Цeркви. В нaшій інтелігенції бeз сумнівy бiльшe тих других. Тiльки oдин примір: лyди, щo нині видaють y нaс чaсoпис „Пoлітикa“, пeрeд вiйнoю нe гляділи в тoй бiк.

Другoю причинoю є yпaдoк рaціoнaлізмy зaгaлoм. Aпoкaліптичний чaс, y якoмy жиємo, нe пiдхoжий для рaціoнaлізмy. Рaціoнaлізм сe виключнa вiрa в лyдський рoзум, y йoгo силy, в йoгo „кaнoнічнiсть“ (всe в свiтi пoвиннo тaк дiятись, як рoзум кaжe), в йoгo oбчислення й пeрeдбачення. Пригoжим тлoм для рaціoнaлізмy є стaн мирa, дoбрoбyтy, вдовoлення, пeвнoсти сeбe. Свiтoвa вiйнa рoзтoрoщилa всi цiннoсти рaціoнaлізмy. Eврoпa oпинилaсe в нeпeрeдбaчeнoмy хaoсi, в якoмy нeмa прoсвіткy для лyдськoгo рoзyмy. Тaк рaціoнaлізм дiзнaв стидy зaдлy з eмських звoрoтiв. A пeрший виснoвoк з тoгo: щo рaціoнaлізм мyсить бyти щe бiльшe нeвдaтним з oглядy нa цiлe бyття — з oглядy нa тaйни „другoгo свiтa“.

Oтжe пoслiдoвнo являютьсe лyди, якi прoпoвiдyють „вiрy“ зaмiстць рaціoнaлізмy — вiрy зaгaлoм, як життєвy психiчну прoвiднy стрyю. Приклaдaють oтсю вiрy гoлoвнo дo нaціoнaльних iдeалiв. Y нaс тaким рeчникoм є Дoнцoв (тoй сaмий, щo пeрeд вiйнoю бyв зaпeклим рaціoнaлістoм, вoйoвничим aтeїстoм).

Трeтьoю причинoю, якoї знaчiння нaйлeкшe пристyпнe для ширoких мас нaшoї сyспiльнoстi, сe пoлітичний стaн, y якoмy oпинились ми пo вiйні: тyт пiд Пoльщeю. З усiх цiннoстий нaціoнaльнoгo зoрганiзoвaнoгo життя oстaлa нaм тiлькi Цeрквa. Нaші шкoли вжe нe є „нaші“, в цiлoмy дeржaвнoмy yстрoю вжe нe мaeмo „нaшoгo“ кyтикa, тiлькi Цeрквa oстaлa „нaшoю“. Сe пристaнь, дe прoдoвжyєтсe, рoзвивaєтсe й нa бyдyчнiсть зaбeзпeчyєтсe нaшe чистe нaрoднe життє.

Бачуть се й ті інтелігенти, котрі втратили віру своїх батьків. І тому, хоч сами може й невіруючі, цінять Церкву як забороло нашого національного життя.

А „хто з нами, не є проти нас“. Сі Христові слова мають широке значіння.

Ось такий психічний стан у загалу нашої інтелігенції. Се ще не значить, що вже все готове, що віра і Церква вже тріюмфують.

Але душпастирі — від найвисших до найнижших — повинні так впливати на інтелігенцію, щоби притягнути її до віри й Церкви. Нині догідна пора для сього, Бог зна, як довго воно так буде і коли ще раз так буде.

Одначе інтелігенцію не так легко „взяти“ як простолюддя. Для простолюддя вистарчать шабльонови, вже згори звісні методи: добрий душпастир, добра місія і т. ин. А інтелігенцію можна притягнути до Церкви більше політикою, чим проповідями — бодай оскільки ходить про переломову хвилю. Душпастирі повинні — нині більше, як колинебудь — жити в близших зносинах з інтелігенцією. Се перша „*conditio sine qua non*“. Співжиття — се безнастанне, навіть неспостережене, впливання на своє окруження. Инакше інтелігенція вийде з нинішнього хаосу своїми шляхами (а тих можливих шляхів безліч!), тільки не нашим шляхом. І повинні душпастирі в звичайних своїх розмовах з інтелігенцією звертати її увагу на вагу Церкви в нашому народному життю, на вагу релігії, на велич Христа — а решту вже зробить асиміляція ідей. Большевики і їх лад дають невечерпане жерело для таких розмов.

Треба отже усунути всяке непорозуміння з інтелігенцією, обійти всякі перешкоди, переступити всякі пороги, які ділять духовенство від світської інтелігенції. Ніякі самооправдання не мають місця, хиба що відносяться до поодиноких осіб, з якими дійсно годі жити.

Самооправдування, які відносились би до загалу, свідчили би тільки про се, що саме душпастир є таким, з котрим годі жити. А се для душпастиря, який своїм становищем має бути провідником загалу, найгірше свідоцтво.

В хаосі, розвалі нинішнього життя отся податливість інтелігенції для Церкви й віри се „щастя в нещастю“ для нашої Церкви й народу. Ми, душпастирі, на божому суді будемо відповідати за те, як ми орудували тим „талантом“.

150-ліття церкви св. ВМ. Варвари у Відні

(Докінчення)

І знова парохом стає сотрудник Іван Фогороший (Johannes Fogarassy) з Закарпаття (1818-1834) Мимо свого малярського імени завзятий патріот і ревний парох, особливо наших жовнірів, котрих число в австрійських гарнізонах зноза значно зросло.

Фогороший автор першої руської граматики для Угорщини, він перший подумав про греко-кат. капелянів для наших жовнярів і видав для них перший молитовник. Подумайте: в тих часах, тому 100 літ! Який дух панував в сій парохії, між тими людьми, що гуртувались біля церкви св. Варвари і звязаного з нею цісарського Stadtkonviktu пише Др. Німчук¹⁾: „Копітар, щоїно в гуртку при церкві св. Варвари довідався, що йому треба було знати про українську мову, в тім гуртку²⁾ були і перші наші граматики, між ними Лосиф Левицький“.

Парохія сповнювала своє завдання; культурним центром була она для своїх жерелом пропаганди і освідомлювання для чужих. Приходили до неї радо і чужі і визначні люди не лишень з пустої цікавості, як пр. пруський король Фридрих Вільгельм (в часі віденського конгресу), но і з правдивої побожності. Пр. альзатський Німець гр. Куденговен за часів пар. Снігурського через кілька літ не опустил зі своєю родиною ні одного богослуження в нашій церкві. Сей, пізніше канонік св. Стефана і слазний віденський проповідник, много займався нашими людьми, особливо жовнірами, по шпиталях, роздавав їм дарунки, молитовники. Він і жертвував для церкви дорогоцінні ікони св. Спіридона і св. Николая. Еспанський інфант, архикнязь Карло Людвик, так перенявся красою нашого богослуження що завів у своїй італійській домівці, князівстві Lussa гр.

¹⁾ Гл. Діло з 3/10 1925. ч. 220.

²⁾ Про національний характер сеї парохії пише в своїй реляції до віденської консисторії парох Снігурський (гл. парох, хрон, I ст. 137 р. 1812) дослівно: „Aus dieser kurzgefassten folgert, dass in dieser Pfarre die Gläubigen einen weit grösseren Theil der ruthenischen Nation ausmachen, welche die gemeine von der litterarischen so verschiedene Sprache reden, wie die gelehrte griechische von der sogenannten hellenischen ist“. В тій „gemeiner ruthenischer Sprache“ говорено і проповіді для вірних — в тих часах.

кат. церкву зі священником і дияконом. Його капеляном став угорський українець Микола Лучкай, автор граматики української мови і українських проповідей. Сей князь давав між иншим грошеві підмоги Іванови Головацькому, піддержував українські видавництва. Чиєю се заслугою було, як не сего світлого пароха св. Варвари, котрий зумів таких людей до церкви притягнути, дбаючи про красу богослуження, чистоту східного обряду, про доброго Христового і народного духа між своїми людьми.

Іменований мукачівським крилошанином умер, в р. 1834. його наслідником став Петро Паславський (Peter Paslawski) (1834—1847), б. парох Боратина, від 1820 сотрудник ц. св. Варвари. Послідний в тій світлій серії парохів. Незвичайний в своїм роді чоловік. Читаючи парохіяльну хроніку, в котрій він описав кожний(!) день своєї душпастирської праці, дивним стає, де він найшов часу на все те, чого він у своїй пастирській ревности піднімався. Нема одного місяця, нераз тижня, щоби він не писав якогось меморіялу, листів, просьб не лишень у справах своєї парохії, з котрою мав більше клопотів, чим всі інші попередники і наслідники — а і в загальних справах нашої гр. кат. церкви і обряду. Особливим своїм обовязком уважав він дбати про се, щоби наша колонія, котра в його часах щораз більше розвивалась, не латинщилась, не німчилась, не пропадала для своєї церкви і народу. Йому кожда одиниця була дорога, чи се був жовнір, чи школяр, чи вихованок цісарського Терезіанум (Чайковський), чи студент (Криницький) в Конвікті технічної академії — якщо лишень не ходив довший час до церкви в неділю, або не прийшов до Великодної сповіди — він доти писав, ургував, старався, доки не дсбився у властий свого парохіяльного права. Він чоловік незвичайно побожний, посіщує правильно майже кожду сусідну латинську церкву, де відправляється 40 годинне богослуження, а при тій нагоді відвідує своїх парохіян. ому і чужі дорогі, латинники-поляки, котрих він є сповідником. Між ними, сими богатими польськими магнатами: Любомірськими, Потоцькими, Ржевуськими уладжує він збірки на церкв в грошак і річак, збирає щорічно величезні суми по кількасот фльоренів! Він якийсь Божий чоловік, коли і православні москалі з любовю і довірям до нього відносяться. Православний священник російського посольства просить його заходити до них слухати сповіди жінки посла Татищева і других з посольства — що однак строго заборонює йому львівська консисторія. Та з особливою любовю займався він тими, що творили більшість його парохіян, нашими жовнірами, розкиненими по ріжних гарнізонах в Низшій Австрії. Він

скаржаться, що наших жовнірів змушують деякі латинські капеляни до латинської комунії. Він побивається через єпископів, пише на всі сторони, щоби змінити сей шкідливий для нас військовий reglament. Він кілька літ ургує і генеральну команду у Відні і Feldsuperiorat, щоби дістати спис всіх жовнірів гр. кат. обряду. Йому він потрібний, бо він всіх своїх хоче знати і відвідати за дозволенням військових властей (о що щорічно треба було писати до кожного полку осібно), він їздить до них: до Tulla, Krems, Langenlois і далекого St. Pölten, Kaiser Ebersdorf, Mödling, кожного року, у поганий весняний час, фірою — сповідає, служить св. Літургію на радість і вітих наших жовнярів, котрі бодай раз в рік могли собі пригадати свій рідний край і звичай. А стояло їх нераз в однім полку багато — по 200 і 300. Та він і до 10-ох з рівною радістю їхав. Довідується, що в Оломунці є їх 2000 і нема нашого капеляна, так само в Arad-і на Угорщині, старається о позволення їх відвідати, і доти цілими роками ургує, доки не дістане відповіді, що релігійні потреби жовнірів заспокоєні в ріднім обряді. Парох св. Варвари се немов бачне око всіх наших єпископів, його парохія, правдивий наш центр на заході. Він строгий для себе і своїх, пише скаргу до правительства, що ні дяк ні захристиян — оба студенти — нічого не вчать, просить о поручення їм займатись якими красними штуками“.

Много клопотів мав з парохіяльним помешканням, тим старим домом коло оо. Домініканів, котрий вже за його попередника валився так, що церковна служба мусіла впровадитись і помешкання сотрудника вже зовсім в землю запалося, зі стін вода тече. А новий власник дому кпить, не хоче реставрувати. Вкінці справу вдається так рішити, що правительство приймає сплату сего сервітуту 5000 фл. і з того виплачує Quartiergeld. Парох з о. сотрудником впроваджуються на Schönlaterngasse — в р. 1844. Та новий клопіт. Правительство каже, що задорого 4 комнати з кухнею 300 фл. річно, а сотрудникови за 2 мебльовані комнати 28 фл. місячно. І церков потребує реставрації. Направили вправді високу і гарну вежу з малою копулою за 600 фл. та замкнули до церкви бічний вхід, не можна дістатись ні на хори, ні до ораторія. — За всім треба побиватися, ходити, писати, раз у раз, що день боротьба. І серед сеї боротьби він паде, нагло, несподівано, трагічно. 22/VII. 1847 р. находять його убитого в церкві.. Як по Службі Божій клячучи коло престола молився, хтось вдарив його сокирою по голові і вбив на місці. Хто? Загально говорили: власний дяк, непевне якесь індивідуум Теодор Ковальчик, зі злости за се, що мало йому платив. Парох мав небувалий в тих часах звичай щоденно, дуже часто даром (як видно з точно

веденого дневника) відправляти Службу Божу. Після приписів грецького обряду він її співав що дня. Може се за прикро було для дяка, а ще як мало, або й нічого не доставав. Та може сю злість дяка використали другі і взяли його за свого помічника. По смерті найдено між паперами легат-запис для дяка. Та його вже не було. Утік, мав стротися в Пратері. А версія каже, що вбив він свого пароха з намови поляків, котрі хотіли позбутись небезпечного противника на віденським ґрунті — парох незвичайно остро виступав проти польських затій у віденським конвікті, в котрім тоді виховувалось около 30 наших студентів. Се були загально неспокійні, непевні, революційні часи. 1847 рік! Петро Паславський був послідний парох з першої світлої доби. Наві я з неї поодинокі факти діяльності парохів, може й надто обширно.

По трагічній смерті Павлавського слідує прогалина, не лишень у парохіяльній хроніці, но на жаль, здається, і в парохіяльній праці. Не стало доброго пастиря. 1^{1/2} року заступає його завідатель, б. його сотрудник, якийсь Барна, амбітний, пустий, зарозумілий чоловік. У 1848 році під зиму приходить новий парох, професор філософії на черновецьким університеті Др. Сп і р и д о н Л и т в и н о в и ч (1848—1857), та праці в парохії не видно. До 1862. р. не провадиться хроніка, церковна книга богослужень, навіть парохіяльний протокол ведеться на свистках паперу. Слідний занепад в душпастирській парохіяльній праці. Церков довший час замкнена, по смерті о. Павловського була запечатана і до нині слідні у захристії знаки ляку урядових печаток. Носяться з гадкою демоляції цілого будинку, церков хочуть перенести десь на передмістя, відбуваються в сій цілі комісії; наради, чи не вибудувати нової церкви з парохіяльним домом на Auwinkel коло почти. Вкінці в р. 1850 перебудовують цілий давний St. Barbarastift і церков. Зносять високу церковну вежу, на її місце ставлять два поверхи, церков тратить не лишень зверхній вигляд церкви, но і просторі хори, ораторію, бічний вхід до церкви, пивницю, стає темною, вохкою. Каже наш історик Др. Пелеш, що вина се пароха, котрий замало про се старався... Та парох о. др. Литвинович має іншу велику заслугу — завдяки його енергійним старанням отворило правительство в будинку давного Stadtkonvikt-у (скасованого при смерті Паславського) в р. 1852 наш центральний духовний семінар, давна конвікторська каплиця стала святинею для наших студентів. Рівно через 40 літ вона була отся гарна, простора саля, в котрій ми сю світлу річницю обходимо. Виховувалось тут річно около 50 наших богословів з усіх греко-кат. епархій. Мав сей семінар незвичайно важне значіння не лишень для нашої церкви, а і для народу,

котрого сини і пізнійші провідники мали такий спільний центр у столиці великої і могутчої держави. І історія нашої церкви і парохії переходить в історію сего семінара. Се друга її доба (1852 — 1918). Парох стає ректором, сотрудник духовником, оба враз з церковною службою дістають помешкання в семінарі. Спокійне, вигідне життя, як спокійними загалом видаються нам ті передвоєнні часи наших батьків, в часі цілого довгого пановання Франца осифа I. Наслідником першого ректора і пароха Литвиновича, котрий рівночасно був і професором віденського університету, а відтак єпископом і галицьким митрополитом, стає Микола Надь (Nikolaus Nagy) з Закарпаття (1857—1862), по нім Др. Яків Ціпановський (1863 — 1874). За їх часів основано перше наше товариство у Відні під назвою Братства св. Варвари з гарною цілею піднести торжественність нашого церковного богослуження та прикрашення парохіяльної церкви.

В р. 1872. відновлено церков зовні, в два роки пізніше вимальовано її і відновлено церковну утвар. В р. 1874 по резигнації о. Ціпановського приходить на ректора і пароха знаменитий Др. Юліян Пелеш (1814 — 1883) Вистарчить глянути в парохіяльні книги і архів, щоби зразу побачити замітну зміну в управі парохії. Др. Пелеш се незвичайно визначна особистість в історії не лиш сеї парохії, а й цілої нашої Церкви. Світлий, учений історик, видав наукові праці незрівнано і особливо цінні своїм великим матеріалом. Незвичайно енергійний ректор семінара, котрий дістає тоді славу першого науково-виховуючого інституту у Відні. Він дбає не лишень про наукове виховання нашого молодого клиру, но і про його виховання на добрих церковних і народних працівників. У віденським семінарі зродився мабуть той гарний звичай, що богослови зрікались по черзі одної страви для своїх світських товаришів і тим способом давали їм змогу удержатись в дорогім місті. Може й тому треба завдячити, що число наших студентів у Відні замітно збільшилось і вони оснували перше світське українське товариство „Академічну Січ“, котрого першими членами стали наші богослови. Росла національна свідомість між нашим молодим поколінням у Відні. А який дух панував між нашою молоддю, пізнати з сего, що угорське правительство боючись, щоби поміщені разом з Галичанами в семінарі угорські Русини не набрались патріотичного „сепаратистичного“ духа, постаралось о перенесення їх в угорські духовні семінарі, щоби їх виховати на Мадяронів. І в парохії і церкві замітне оживлення. Много труду в парохіяльній практиці й роботи вложив, дотепер незабутий в нашій громаді, сотрудник і духовник семінара о. Богдан Пюрко, пізнійший львівський.

крилошанин. Много в тих часах залежало від доброї волі правительства. А ясно, що парох Др. Пелеш, котрий мав так много довіря на цісарськiм дворi, що був учителем молодого престолонаслідника Рудольфа, міг багато добра зробити для своєї парохії. І дійсно в його часах стала отся парохія одною з перших у Відні, а її парох мав у Відні і Австрії таке значіння, котрого мігби йому позавидувати не один єпископ.

По відході о. Пелеша на ново основане єпископство в Станиславові став ректором і парохом о. Др. Теофіль Сембратович (1883 — 1899), чоловік доброї волі, та знемоцїлий, хоровитий. За його часів розвязало правительство наш віденський семінар в р. 1892. Парох подає цікаву статистику: за 40 літ його істновання вийшли з нього 4 єпископи: великоварадинський Іван Олошеану, крижевацький Ілія Гранілович, станиславівський Др. Юліян Пелеш і мукачевський Др. Юлій Фірцак. З наших студентів було в часі його розв'язання: 26 докторів богословія, 3 докторів філософії, 29 гімн. професорів, 2 гімн. директорів, 1 професор політехніки, 7 професорів університету і 3 крилошан.

Великою заслугою пароха о. Сембратовича є нове унормовання відносин нашої парохії до австрійського правительства в тих змінених обставинах, осягнення значних грошевих підмог для церкви і парох. духовенства, признання нам права на вільне помешкання в давнім семінарі, з чого на жаль в останнім часі добровільно зрезигновано*) За його часів повстало у Відні перше робітниче товариство „Родина“. — За наслідника-завідателя о. Домета Садовського в 1901. р. очищено і відновлено церков, зреорганізовано також на нових статутах давнє Братство св. Варвари, котре много в тих часах причинилось до украшения доволі запушеної церкви.

В р. 1903 прийшов з Буковини на пароха станиславський поч. крилошанин о. Іван Ших (1903 — 1911). Всім вам він у добрій пам'яті ще живе, сей добрий, спокійний, чистого як хрусталь характеру чоловік, котрий своєю повагою, яку мав у своїх і чужих так гарно відповідав світлим традиціям нашої віденської парохії. Парохія в доволі змінених обставинах нашого церковного і національного життя осягала поволі своє давнє значіння центра для всіх у Відні живучих Українців. Церков і парохіяльний гостиний дім були великою притягаючою силою в тім згляді. На жаль сей парох скоро і непотрібно від нас відійшов на посаду пароха в Жидачеві, де і помер в 1914 р. Се були

*) Від 1912 р. міститься парохіяльний уряд в приватних магістратських домах. В останнє на 1 Riemerg. 1., а правительство не хоче навіть оплачувати чиншу.

знані всім нам мирні, тихі часи, коли не треба було боротись о своє існування, коли церков і парохія були, здавалось на вічні часи, забезпечені сильними цісарськими законами і міністерськими рішеннями. А в тій тишині і добробуті лихо коїлось для нас. Наша віденська громада чисельно не росла, все якось на місці стояла. 3000 вірних від часів о. Пелеша до самої війни. Гинули значить наші покоління, а наші світські товариства: Акад. Січ, Родина, Кружок земляків, Общество Качковського, котрі мали їх хоронити від винародовлення, не сповнили своєї завдання. Німчилися, латинщилися одні, приїздили на їх місце все нові, кожного року свіжі емігранти, щоби їх проковтувало чужинецьке ненаситне море. За часів послідного, дванадцятого з ряду мого попередника о. Дра Йосифа Жука (1914 — 1920) приїхало їх много, так много, що і найбільша церква у Відні не могла їх всіх помістити. Люте горе, світова війна їх сюди пригнала; число парохіян скочило нагло на 15 000 і вище, на жаль зі шкодою для самої церкви і парохії, котра в тих незвичайно тяжких матеріальних условинах не змогла зорганізувати доцільної душпастирської праці. Повстали нові організації, товариства, свої школи, гімназія, нове життя. Погане життя на еміграції. Одною відрадою був світлий день 1 листопада 1918 р. і звязані з ним надії і цілі місяці відтак нетерпеливого вижидання лучших часів... І віденська громада післала своїх синів у важкий і нерівний бій за свій нарід і край. Много зісталих давних віденських поселенців кинуло свою урядову службу у Відні і пішло там, де рішалась доля їх вітчизни — на далеку Україну батьки з синами поїхали — і се є дуже замітним — майже виключно такі, що своєї церкви і обряду відрікались... Вернули небавом прибиті, пригноблені, знеохочені, многі і згинули в боротьбі. — І чимраз тяжшим і поганійшим ставало життя і в парохії і в церкві і в громаді. Так кінчилась друга доба її історії.

Наставала нова, третя, зовсім нова, зовсім инакша, як попередні дві — так, як новим є життя в нинішній австрійській республіці, инакшим положення, в котрім опинилась наша церков і наша тутешна кольонія. Перше находились ми, хотяй і на чужині та бодай в одній державі, нині ми подвійними кордонами відтяти від рідної землі, опинились немов на вигнанню. Від кількох літ нема свіжого припливу нових громадян, суворі кордони їх сюди не пускають, виїздять і ті, що охоти або можности не мають тут на стало лишитись, наша громада стане небавом кольонією сталих емігрантів. Яка її доля чекає, якими будуть наші діти і внуки в молодернім Відні виховані? Зі страхом може спитатися кожний, в котрого серці не затратилась любов до

свого краю. Яка доля, вгадати не трудно. Пропадуть, загинуть в сім німецькім морю усі ті, що не плекатимуть в своїх грудях, в своїх ріднях щирого національного духа а разом з тим любови і привязаня до своєї рідної церкви і народу. Історія і щоденний досвід нас учить, що не було і нема для нашого народу на чужині красшої і певнійшої сили проти винародовлення, як рідна церков і обряд. Хто від церкви відпав, ворогом її став, хто свого обряду відрікся, сего ніяка організація, ніяке товариство, ніяка сила не вратує від загибелі в чужім морю. І тому таке значіння мала і має для нас отся наша рідна церковця на чужині.

У своїх світлих часах вірно сповнювала вона своє завдання: силою вона була у зрості національної свідомости, ратунком, потіхою для своїх, освідомлюванням чужих у наших справах, чи зможе вона сповнювати се важне завдання в будучности? У многім від нас самих залежить, головнм від зрозуміння вами її значіння для нашої цілої громади і співпраці вас всіх, у єдности і силі, над сповненням її так важного завдання. Положення церкви і парохії не те, що колись було. Так, як перше здана вона була майже виключно на підмогу правительства, так тепер її істновання від нас самих залежить, якраз в сім ювілейнім році відпала вона від львівської митрополії, до котрої від 1828. р. належала. Урвалась послідна нитка, що її лучила з рідним краєм. Хто і як нею опікуватись буде, незвісно. Та є річ, яка мені вірити каже, що і ся третя доба її історії світлою буде, чи не славійшою від перших. Сею річю се той скарб, який вона від 1916. р. у собі переховує: нетлінні мощі св. Йосафата. Настають часи, в котрих ідея зєдинення всіх християн до спільної боротьби проти невірства і оргій розпусти і анархії щораз більше прихильників зискує у світі. У всіх краях і державах відбуваються в тій цілі зїзди, конгреси, виклади, щораз актуальнішою стає ся гадка в наших революційних часах. А ся ідея се ж діло, за котре віддав життя сей наш рідний Святий. І ясно, що кождий, що цікавиться сею справою, мусить цікавитись і життям мученика за сю ідею, його ділом і народом, серед котрого він працював і згинув. І тому щораз частійше навідується до нашої церковці люди, зі всіх країв і народів, котрі одушевлені сею справою при гробі Святого Божого благословення для своєї праці упрошують. І так, як колись була наша церква і парохія центром, котрий зєдинював всі наші епархії, всіх наших братів цілої австро угорської монархії — так, думаю, скоро стане вона духовим осередком для всіх, котрі інтересуються справами нашої гр.-кат. Церкви — і славною і важною буде отся одинока на Заході Європи греко-католицька парохія. А що справа Церкви і народу у нас все

разом лучиться, вірю, що і нашому цілому українському народови вона добре прислужиться.

Хай живе і розвивається наша церков св. Варвари у Відні, хай живе її віденська громада, хай живе весь український нарід!

Промова в честь Митрополита-Ювілята,

яку мав 17. І. с. р. о. А. Білецький, препозит Митроп. Капітули. *)

День 17. січня 1926. в нашій Церкві торжество особенне, се день 25. літнього Ювілея обняття управи Митрополитальної Львівської Архідієцезії Високодостойним Митрополитом гр. А. Шептицьким. Не будемо відчиняти всіх картин книги, що містить у собі великі і важні діла нашого князя Церкви і народа. Наведемо лише важнійші. І так з самого початку велике ревновання для слави Божої через поглиблення душпастирської ревности підчиненого духовенства через місії, реколекції і вправи духовні, а тим самим і піднесення релігійного духа в народа. Кому ж не дорогі і не цінні ті візитації канонічні щорічні в дієцезії? Нераз і праці на тих же аж до упадку сил, кілька рази Архіпастир запав на здоровлю, бо сам сповідаючи довгі години і проповідуючи і катехизуючи, не шадить себе. На тих візитаціях відвідує Митрополит вірних. богатих і убогих, смутних потішає, хорих ободряє, немічних і потрібних ратує, дітий научивши прайд віри, голубить, заохочує до відправи щоденних молитов спільно цілими родинами так, аби привести до того, щоби в домах наших царював Дух Святий, Дух Божий.

Якеж то велике добро для Народа! Архіпастир підймає богомільну подорож до Св. Землі, котру Найсолодший наш Спаситель Христос своєю кровю освятив. Там молиться і благає за добро вірних своїх, своєї Церкви і свого народа.

Приходить люта війна Він невстрашимо стоїть на сторожі католицької Церкви і свого народа. Борець неустрашимий за ті добра неоцінені. Сміло, неустрашимо голосить Він і завзиває вірних, щоби кріпко держалися кат.

*) О. офіціал А. Білецький тяжко недужий. В той день встав з ліжка. і був присутний на обіді, який у честь Митрополита дала Митроп. Капітула. Там і була виголошена отся промова. Печатаємо її з огляду на обставини (щоби було чути й голос недужого Достойника нашої Церкви).

Церкви і своєї народности, і в Архідієцезії має тую потіху, що вірні Його свідомо, твердо, незрушимо берегли своєї віри і народности. І були такі прекрасні случаи, як пр. коло Бібрки і Щирця, що вірні самі не дозволили правосл. священникови відправляти Богослуження в церкві. А коли наїздники взяли Його в полон, то духовенство і вірні стяг віри і народности кріпко в руках держали. А Архіпастир також у полоні і в Києві і Петрограді ревнує і проповідає, неустрашимо стоїть за права кат. Церкви і українського народу. Мимо погрози страшними наслідками воєнного суду високі достойники, вислані для провірення заховання нашого народу підчас окупації ворога, виражались похвально і з цілим узнанням о тих прекрасних прикметах. Се в історії Церкви і народа світлі картини для наслідування, для похвального спомину Згадувати будуть, що в Архідієцезії Богослуження православного ніколи не відправлено. Митрополит Ювілат не вдоволяється своєю пастирською діяльністю для вірних тут, іде за океан, і там у Канаді і в Зєдинених Державах своїм звичаєм ревнує, проповідає, катехизує вірних, завзиває, щоби твердо і незрушимо трималися віри, Церкви кат. і нашої народности. І до Бразилії заїзджає, і там вірних до Церкви пригортає і голубить і там своїм звичаєм учить, проповідає і сповідає. По повороті спричинює поставлення двох єпископів для Північних Станів, щоби діло велике і важне продовжувати. Тут у краю Його діяльність і духовна і суспільна і політична дуже важна і велика. Не будемо подрібно вичисляти всі моменти, скажемо лише, що Архіпастир радби духовні потреби заспокоїти, а фізичні ратує, і товариств і в поодиноких случаях талановитих людей всякої галузи Він покровитель. А чи можна замовчати про діло велике і важне, про діло вікопамятне фундування музея, котрого 25 літний ювілей також у сім році припадає. То фундація, якої нам завидують. Наїздники любувалися і дивувалися, що Митрополит такий знавєць, що Він так уміє і в тій галузи великі, важні діла сповняти. Бувший Апостольський Візитатор тут також підносив і величав сю фундацію. Бо дійсно є чим хвалитися. Її основник так само муж великий для Церкви і народа. Се статъ, котра в тих історичних хвилях сповняє свої обовязки так, що і Європейці і Американці знають її, нею інтересуються і допитуються про неї. А в Бельгії Бельгійці високо вшанували Місіонаря Архіпастира Митрополита Гал. України. І в Парижі подивлялися торжественність нашого богослуження і наш спів церковний такий мєльодійний, солодкий і любий. Се булоб в чертах лише недостаточне представлення картин образа діяльности великої, цінної, монументальної, вікопамятної Ювілата для кат. Церкви і української народности.

Се лише важніші моменти тої діяльності. Се лише світліші черти книги життя і трудів Архієрея. Таж під Його патронатом і катедра фундаментально зреставрована і дім капітульний осушений. Се Святителеви китиця з цвітів власного огорода. Се не цілком точно згармонізований концерт з прекрасних тонів Його цінних і дорогих пісній діяльності духовної і суспільної. Духовні і світські хочуть ті прекрасні напиви згармонізувати в академії духовній, яка відбутеться, як чуо, під кінець лютого с. р.

о. ЮЛІАН ДЗЕРОВИЧ

В який спосіб навчити дітей набожного слухання Служби Божої?

(Реферат на сходинах „Кружка катехитів“ у Львові)
дня 7. грудня 1925)

II

На середньому степені (4 і 5 рік навчання) висувається наперед виховання до уваги при Службі Божій. Не треба думати, що катехит не потребує журитися вже більше скріпленням гідного вислухання Сл. Б. Навпаки! На тім степені, коли вже діточа цікавість заспокоєна, а з другої сторони ще діти не є спосібні зрозуміти таїнственності події в цілій основі, криється небезпека, що діти або збайдужніють для великої Тайни, або і злегковажуть велику хвилю. Тому і на середньому степені катехит зверне бачну увагу на поставу і заховання дітей і не допустить до легковаги. Катехит зверне кілька разів увагу на присутність Іс. Христа на престолі, він скаже, як дуже Христос ненавидить нечемне заховання в церкві (виганяє покупців бичем з храму) вкаже на пошану, яку Йому невидимо віддають Ангели, оповість з житій святих, як святі діти заховувались при престолі, — а певно, що се все дасть гарний вислід у добрих дітей. Дуже багато значить заховання самого священника при престолі і тих, що служать до Служби Божої. Хлопці у віці около 9—10 літ починають займатися особою служачих при Службі Божій більше може, як священником. Треба тому вибирати до сеї послуги найгідніших, які доси заховувались в церкві без закиду, а вибраних напаминати постійно, щоби давали добрий примір своїм товаришам. Вониж — відповідають „Господи помилуй“, „Подай Господи“ в імени своїх товаришів священникови, то чейже будуть знати свою честь і гідність заховати.

Щоби дітей привчити до уваги, треба на середньому степені дітям поручити, щоби слідували за ходом Служби

Божої з молитвословом у руках. Службу Богу в головних рисах треба з ними в школі перейти і тут аж відповідний буде молитвослов, зложений на подобу молитвослова „Корму душі“ з ілюстраціями Служби Божої. Баламуцтва трохи внесе хиба ся обставина, що в тім молитвослові є обряди приноврені до співаної Служби Божої, а ученики звичайно лише на читаній Службі Божій бувають. Богато причиниться до зрозуміння Служби Божої спів пісень церковних, парафразованих з молитов, які приходять на Сл. Божій, виданих бл. п. о. Львом Джулинським. Є між ними пісні: „Царю небесний“, „Святий Боже“, „Достойно єсть“, „Отче наш“, „Вірую Господи і визнаю“. Щоби дитина постійно молилася підчас цілої Служби Божої – се є виключене. Нехай отже переплітає молитву або піснями літургічного тексту, або тими мельодійними парафразами у відповіднім місці Служби Божої вставленими.

Якщо діти на середньому ступені навчилися з увагою слідкувати за ходом Служби Божої, то вже катехит дуже богато осягнув, але ще не все. Діти повинні згодом приучуватися і *набожно* (*devote*) вислухувати Служби Божої. Коли ми на найнижшому ступені мусіли вдоволятися пожити основи віри в євхаристійного Спасителя і любови до нього, то на середнім ступені стараймось вщепити в серця дітей віру в велику жертву відкуплення і її віднову в святій Службі Божій та стараймось побудити їх до вдячної любови і віддання нашої любови Ісусови. Коли говоримо о хрестній смерті Спасителя, мусимо з цілим натиском вказати на сю обставину, що се було Його найдобровільнішим ділом. Мені здається, що ми катехити при четвертім члені Символа віри „Разпятого за ни“ „за мало акцентуємо той акт добровільности Ісуса на смерть і в наслідок того діти беруть сю жертву лише як бувший довершений історичний факт, а не як дійство постійної віднови жертви. При систематичній науці о святій жертві (на четвертім ступені науки) треба дітям сю обставину на серце і ум вложити, що любов спонукує Спасителя себе постійно жертвувати Небесному Вітцю в Службі Божій і що ми з Ним злучені, ого жертвувати і повинні і мусимо. „Якщо ви є приявні на Службі Божій, то діється перед Богом то само, якби ви з Марією, св. Іваном і Марією Магдалиною під хрестом стояли. Ви мусите при Службі Божій так само бути побожними, немовби ви стояли під хрестом. Марія поглянула на хрест і сказала: „Небесний Отче! Ти дарував мені Твого Сина, а я Тобі Його віддаю“. Наслідуйте на Службі Божій Матір Богу. Як ви се назвалиб? се називаємо „жертвувати“. Знана пісня: „Христос розпятий на Голгофті за гріхи світа біль терпить, в безмірних муках і скорботі, по тілі кров свята біжить, за гріхи світа так терпить!“

і далші її стрічки будуть дуже помічним середником збудити в дітій той відповідний настрій і дати їм відповідне поняття хрестної жертви, та настроїти їх до набожності.

III.

На найвисшому степені (6-ий і 7-ий рік науки шкільної) буде катехит старатись далше утримати дітій в карності і старатись о гідне заховання в церкві, піддасть однак инші мотиви сьому гідному захованню, яке доси було спонукане зовнішними мотивами: боязню перед карою, надією на образок, зглядом на вдоволення отця катехити. Катехит пошукає за мотивами віри, мотивами надприродними. Таким мотивом, який є заразом і мотивом віри, бо вміщає в собі гарний акт надприродної любови ближнього, є згляд на піднесення духа побожності у ближнього, а саме у молодших дітій. Тішить се старших дітій і підносить їх самосвідомість, коли їм скажеться: „Тепер все зависить від вашого заховання в церкві. Молодші діти дивляться на вас Вони мають від вас навчитися, як треба в церкві заховуватися. Дайте їм добрий примір, то і вони будуть чемні в церкві, а Бог вас за добре діло нагородить“.

В який спосіб спонукає катехит дітій на найвисшому степені до уважного вислухання Служби Божої? Доси була увага дітій звернена більше на зверхний перегляд Служби Божої. На висшій степені треба поглибити, що так скажу „увнутрішнити“ ту увагу, звертаючи увагу дітій на символіку престола, богослужебних одежий і судів, на гестикаляцію священника Знаю з досвіду, що діти дуже живо займаються святими обрядами і як вони добре спам'ятовують собі тепер се, що забули при науці о Службі Божій. Поясненням обрядів, тою наукою в образах, запобігається сему, що не забувають сего, що так часто виділи на престолі і не нудяться, а все з більшим зацікавленням дивляться на се, що діється при престолі. З сеї причини я бувби против сего, щоби науку о обрядах вичерпати в пару годинах *in continuo*. Красше подавати се малими давками, раз тому, щоби їх увагу щораз більше скріпити, а вдруге, щоби богато подробиць нараз поданих не примучило діточу память. Красше є, навязуючи до біблїї і катехизму вияснити якийсь обряд. А при закінченню науки зібрати все в цілість,

Зовсім зрозуміле, що введення в духа обрядів збільшить не лише увагу дітій на святе дійство, але піднесе в легкий і притягаючий спосіб їх побожність так, що діти через розумне оглядання перейдуть до сердечної молитви. Однак катехит хай не думає, що діти стежку до

побожности самі найдуть і пройдуть. Ні! Він мусить їм дорогу вказати і з ними Службу Божу практично переробити. Приміром: священик вийде з захристії на Службу Божу — нехайже катехит пояснить їм, що там на предложенню вже відбулась частина Служби Божої, яка нам нагадувала Різдва Спасителя. Катехит нехай їм пояснить добре пісню: „Єдинородний Сине і Слове Божий“ і вкаже, що майже тотожні слова сказав Господь Бог о Своім Сіні при хрещенню Ісуса Христа; нехай нагадає їм, яке се велике торжественне свято Йордан, як тоді процесії ідуть, як співають, як люди побожно воду черпають, а те саме діється, відмовляється підчас кожної Служби Божої при співі пісні: „Єдинородний Сине і Слове Божий“, бо та пісня нагадує нам хрещення Ісуса Христа. Далі нехай спитає катехит, чи хотіли бачити Іс. Христа і чути Його святу науку, Його соловки слова. Отсе малий вход нагадає нам Іс. Христа, як ходить поміж людьми по землі жидівській, а Євангеліє — се слова, власнісенькі слова Ісуса Христа і т. д. і т. д. Нехай ті части Служби Божої і їх вияснення виписе на таблиці, щоби діти мали цілість життя Христового і мали розуміння Служби Божої.

Другим жерелом, з якого діти будуть черпати набожність при Службі Божій є життя з Його різнородними, духовими і матеріяльними потребами, з Його щастям і горем, його журбою і клопатами, його радістю і веселістю. Наука релігії мусить іти особливо в останньому році в тому напрямі, щоби діти прийшли до переконання, що Служба Божа є не лиш осередком Богослуження, але і християнського життя, що вона блягословляючи, проникає ціле людське життя. Уважливий катехит найде нагоду на кожній годині релігії без натягання вказати не лише загальними словами на якусь обставину, на якийсь конкретний факт, де служба Божа має стичність, сполуку з життям.

І так прим., коли катехит говорив о всемогучости божій і сам, захопившись величию діл божих, захопив своєю вимовою і дітий і прямо загіпнотизував їх, нехай закінчить свої слова завізванням найблизшу Службу Божу жертвувати Господу Богу в тім намірі, щоби Бога звеличати за ого величі і силу. — Підготовляючи катехизи до сповіди, нехай при кінці закінчить напінненням найблизшу Службу Божу вислухати як задоситьучинення за сповнені гріхи і упрошення ласки правдивого жалю і доброї, щирої сповіди. — Коли дитина загоріє, нехайже катехит напінне співтоваришів принести Господу Богу Службу Божу за її уздоровлення — одним словом: що життя шкільне протягом шкільного року з собою принесе, нехай буде перепоене жертвенною кровю Спасителя в Службі Божій.

Се власне є недостача нашої науки релігії, що вона стоїть оподалік від життя. Ми навчимо дітей знаменито дефініцій, аналізувати, синтезувати поняття, навчимо поділів, підподілів, а життя йде своєю ходою і не журиться релігією, бо наука релігії не журиться життям. На сю недостачу нашого навчання релігії дуже влучно вказує проф. катехитики Г. Маєр в своїй книжці: „Religionspädagogische Reformbewegung (Handbücher der Erziehungswissenschaft IV.) Paderborn 1922. Не кажім: перше наука релігії була ще скучнійша, нуднійша, а всетаки було більше релігійних людей. Можливо! Але перше родина вязала більше науку релігії з життям. Тепер, на жаль, по більшій часті того нема, тому виростає для катехита обовязок ту звязь навязати. Діти повинні бути до того призвичаєні вислухувати Служби Божої в якимсь наміренню. І так пр. коли вмер хто в громаді і за його душу правиться Служба Божя, як гарно катехит може в школі показати, що при Службі Божій при освяченню дарів ангел з найсвятішою Кровю Спасителя сходить в чистилище, душу потішає, а може і звільняє від кар чистилища і як діти можуть на Службі Божій сповняти службу ангелів, якщо жертвують Службу Божу за померших.

Від потреб щоденного життя нехай катехит перейде до потреб царства божого на землі, до потреб св. католицької Церкви, до потреб українського народу. А коли дитина навчиться приходити на Службу Божу з якимсь наміренням її вислухання, то будьмо певні, що вона її набожно вислухає.

Кінчу. Я старався показати дорогу, якою діти йдучи, починаючи від найнижшого степеня, а кінчаючи найвисшим при вході їх в життя, булиб приучені до гідного, уважного і набожного вислухання Служби Божої. Прийміть, дорогі Собраття, се, що в моїх думках було добре, відкиньте, що було зле, недоладне, щоби з нашої спільної праці станула перед престолом на Службі Божій дітворя, яка Його величалаби, покланялась Йому „духом і правдою“.

О. Др. Г. Костельник

„De principio spirationis in SS. Trinitate“
 („Про жерело дихання в Пресв. Трійці“ т. є. про жерело походження св. Духа)

В II. caput-і представляє о. автор науку Св. Августина, батька западного становища в проблемі Пресв. Трійці. Августин розважає природу Божу, і сею дорогою до-

ходить до трьох осіб. Син Божий — се Боже Слово. А по народженню Слова (*intellectus*) остає в Бозі „*facultas volitiva*“, яка — як любов (бо воля се любов) — є жерелом походження св. Духа. „Слово“ є з тої рації другою особою, що розум попереджає волю (акти волі). Тим самим кажеться, чому св. Дух. є третьою особою.

Єдність спірації ясує Августин в такий спосіб: „*sicut Pater et Filius unus Deus et ad creationem relative unus creator et unus Dominus, sic relative ad Spiritum S. unum principium*“. Очевидна річ, що св. Августин до бажаної єдності доходить тільки *ratione deitatis*, а не *personalitatis*, бо Отець і Син, яко особи, се не одно, а два „*principia*“.

Дотеперішні *caput*-и в книжці о. Сліпого мають спільний заголовок „*Pars prima: Exordium doctrinae*“.

* * *

Слідє *Pars secunda* з заголовком: „*Explicationis scholasticae evolutio*“. Св. Анзельм († 1109) — се мої слова, а не о. Сліпого — зробив те саме зі становищем Августина, що Фотій зробив зі становищем грецьких Отців. Дійшов до скрайности, і просто виключає особи при kwestії про походження св. Духа: „*nec Spiritus procedit de Patre, nisi de deitate; si eadem est deitas Filii, nequitelligi, quomodo procedat de deitate Patris per deitatem Filii et non de eiusdem Filii deitate, nisi forte quis dicat Spiritum S. non procedere de deitate Patris, sed de paternitate; nec per deitatem Filii, sed per filiationem*“... Очевидна річ, що на підставі такого погляду і грецька і латинська формула тратять усяке значіння, і в Символі віри стають вповні зайві.

Погляд Анзельма утоптав стежку для всіх пізніших западних богословів, котрі шукали більшої єдности в спірації св. Духа, аніж у дійности треба. Вони всі, як побачимо, бодай скрито підривали значіння Божих осіб для спірації і в дійности пояснювали спірацію на взір Анзельма.

Richardus Victorinus пояснював таїнство Пресв. Тройці любовю: „*minus quam inter duos caritas haberi non potest*“, отже щоби Бог міг себе любити, то мусять бути в ньому дві особи: Отець і Син. Але ще совершенніша є любов (*condilectio*), коли дві особи люблять третю — ту саму. Тою в Бозі є Св. Дух. Так отже має стати ясно, чому в Бозі мусять бути три особи. — Не треба виказувати, що таке пояснення не має ніякої логічної зобов'язуючої сили.

Hugo Etherianus, ляк, що пробував довший час в царській палаті в Царгороді, писав проти Греків, і виступив з твердженням, що Св. Дух не походить почасти від Вітця, а почасти від Сина, але від кожного поодинокого цілий походить, бо від кожного поодинокого *totus spiratur*. — Нещасливе таке говорення загалом: і що до того „*почасти-почасти*“ і що до „*цілий*“... Якщо Св. Дух цілий похо-

дить від Вітця, то Син щонайбільше може бути *medium passivum* притому. А якщо від Сина цілий Св. Дух походить, то Отець виключається від спірації, бо не все, що є питоменністю Сина, мусить бути питоменністю також Вітця (як пр. відкуплення). Льогічно можна тільки так говорити, що Св. Дух цілий походить від божества Вітця і цілий від божества Сина, алеж се одно й те саме божество. (І се мої слова, а не о. Сліпого.) Alexander Halensis перший висказує, що в латинській формулі включається: якщо маємо на увазі саме особи, то „*pater et filius non possunt dici unus spirator, cum non sint una hypostasis*“ (особа). Отсе бесіда ясна і льогічна. Так само Тома з Аквіну: „*Spiritus S. procedit a Patre et Filio ut unum sunt et non ut plures sunt; procedit tamen ab eis pluribus*“.

Отже подвійність жерела (під зглядом осіб) стала — по стільки диспутах — стверджена, а пояснення єдності жерела *desideratur*... Ми ще заедно тільки при вихідній точці латинської формули! Очевидно, не є се ніяким поясненням, коли св. Тома так пише: „*Pater et Filius sunt duo spirantes propter pluralitatem suppositorum (осіб), non autem duo spiratores propter unam spirationem*“. „*Spirans*“ і „*spirator*“ се льогічно одно й те саме*), отже Тома збувається квестії тільки грою слів, даючи до зрозуміння на інших місцях, що до бажаної єдності спірації можна дійти тільки на підставі поняття божої природи. Св. Бонавентура навязав до Рихарда Вікторина, і також пояснює таїнство Пресв. Тройці любов'ю (взаємною). „*Perfectior est dilectio mutua quam reflexa, et perfectior adhuc mutua communicata, quam non communicata, quia talis scil. non communicata videtur sapere amorem libidinosum*“.

Виступає схолястичний „революціонер“ Duns-Scotus, і валить усі дотеперішні западні умірковані пояснювання таїнства Пресв. Тройці, приключуючись — під новим плащиком — до скрайности Анзельма. Міг він се зробити, бо божа природа безконечна, отже така непонятна (непрониклива) для нас, що найсубтельніші софізми в історії філософії відносяться саме до Бога. Єство — ідея, воля — розум, природа — особа і т. д. все тут легко можна змішати, тільки треба вміти вишукати плащик, щоби те змішання прикрити.

Дунс-Скот, покликуючись на різницю між божою і людською природою (отже вдійности на безконечність бо-

*) Якщо таки уперто обставати би різницю між «*spirans*» і «*spirator*», то Тома повинен був написати саме противно, а саме: «*unus spirans*» — але «*duo spiratores*». «*Spirans*», форма партиципії, є близька до акції (*spirare*), як форма іменника «*spirator*». А що акція спірації в Бозі є одна, отже «*spirans*» властиво овначало би ту акцію в гіпостазованій формі.

жої природи), твердить: „non est necessitas, quod generatio praesupponatur spirationi“. Якщо на це згодиться, то паде поясування св. Августина і всіх його „подражателів“. А пояснення Рихарда валить Дунс-Скот тим, що в Бога не є совершеніший „amor mutuus“, як „amor reflexus“ (т. є. одної особи), покликуючись на засаду: „non est tale principium perfectius in pluribus, quam in uno, quando est idem principium in pluribus et in uno“.

Ціла штука Дунс-Скота в тому, що він — хитро-мудро — поняттям Божої природи, надуживаючи її безконечність, вигриває поняття божих осіб. Таким робом він приходиться до погляду Анзельма, що не Бог Отець і Бог Син, яко особи, спірують Св. Духа, але Божа есенція — значить природа. Тільки що він се прикрив своїм плащиком, а не говорить отверто, як Анзельм. „Pater non spirat Spiritum S. in quantum diligit Filium primo, nec Filius in quantum diligit Patrem, sed Pater et Filius in quantum habent essentiam divinam praesentem ut obiectum primum voluntatis suae“.

О. Сліпий (на стр. 68) твердить: що Duns Scotus мабуть („ni fallor“) перший видвигнув дистинкцію між „principium quo“ і „principium quod“ у спірації. А в „Die Trinitätslehre“ (на стр. 50) твердить: „An die scholastische Distinktion zwischen dem principium quod (Person) und principium quo (Natur), die die katholischen Theologen an dieser Stelle heranziehen, hat Photios gar nicht gedacht“.

Але на попередній стороні тоїж книжки написав о. Сліпий про науку Фотія: „Der Vater ist Princip des Hl. Geistes od τῷ λόγῳ τῆς φύσεως sondern τῷ λόγῳ τῆς ὑποστάσεως“. Очевидно, що се дистинкція „quo“ (logos tes physeos, Natur) і „quod“ (logos tes hypostaseos, Person). Значить, що вдійности за автора сеї дистинкції треба вважати саме того, про котрого о. Сліпий пише, що він про се „hat gar nicht gedacht“, Фотія. Не йде тут про слова, але про поняття, а слова Фотія без порівняння красше висказують льогічний змісл дистинкції, як латинські слова. А на западі була річ звісна вже для Анзельма (з певністю під грецьким впливом): його „deitas“ — се „quo“, а „paternitas — filiatio“ се „quod“.

Остала по Рихарді і Дунс-Скоті квестія про „amor mutuus“ і „reflexus“, якою нині займатися се просто страта часу, бо вона вдійности нічим не може прислужитися до поглиблення таїнства Пресв. Тройці — атже вона оперує тільки антропоморфізмами.

* * *

Pars tertia має заголовок: „Relatio ut principium quo et quod spirationis apud antetridentinos ac

recentiores theologos“. Occham вишукав новий плащик, щоби укрити природу Божу, яка дає єдність спірації: „spiratio activa“ творить (constituit) „aliquid unum, quod non est formaliter pater nec filius“. Се „unum“ хоче він відрізнити і від есенції (природи) і від осіб і їх реляції; воно має бути „unum constitutum, quod est realiter Pater et Filius, quamvis non formaliter“. — Се також тільки гра слів. Поза особами в Бозі остає нам тільки божа природа, а нема ніякого посередного члена між особами і природою. А до того: Св. Дух також належить до того „unum“, що є „realiter Pater et Filius, quamvis non formaliter“. Отже Occham вдійсности доходив до бажаної єдності в спірації тільки при помочи поняття божої природи — як і всі западні теологи.

Suarez прихильється до Дунс-Скота, і твердить, що Отець і Син є „veluti conditio sufficiens ad talem productionem, cuius formale principium est voluntas“. Значить: особи властиво елімінуються, а остає тільки природа Божа, як жерело спірації. „Conditio“ (услів'я) не ділає; отже Отець і Син не спричинюють Св. Духа. Molina знов пристає до Occham-а, але робить ще одно (паральогістичне) посунення: есенція божа — сеж „aliquid subsistens, hoc est existens, independes a quocunque alio, cui quasi inexistat“. Отже якби навіть у Бозі не було Вітця і Сина, то „non minus spirator active subsisteret sine Patre ac Filio, quam modo subsistat Spiritus S.“ Значить, що природа Божа є жерелом походження Св. Духа, а не Божі особи. Ось у чому полягає паральогізм Моліни: се правда, що Божа есенція є subsistens, одначе не з виключенням Божих осіб, які її посідають, бо абстрагувати не значить виключати, тільки „лишати на боці“. А Моліна зробив таке посунення, що виходить, наче Божа есенція була subsistens з виключенням Божих осіб...

З найновіших богословів погляд Моліни заступає кард. Billot, до котрого і наш о. Сліпий пристає (на стр. 99 пише: „qua de causa solutio Card. Billot praeferenda est“). Вихідні думки Billot-а о. Сліпий так передає: „Essentiae divinae remotis tribus distinctis (т. є. трьох осіб) subsistere seu existere in se convenit, quia hoc pertinet ad perfectiones absolutas, quae essentiae divinae demi nequeunt“. Очевидна річ, що тут повторяється паральогізм, який ми шойно виказали в заключенню Моліни. Без особовости нема людської природи чи есенції, а так само без особовости нема божої природи чи есенції — особливо in ordine reali, а саме про се тут нам іде. In ordine reali не тільки „perfectiones absolutae“, але так само три Божі особи Божій есенції „demi nequeunt“.

Повну рацію мають отже ті католическі богослови (Vasquez, Gregorius de Valentia, Palmieri, Jos. Müller і ин.), котрі твердять, „naturam divinam praecisione facta a personis nondum ut perfecte existentem concipi posse“.

Але противники сих богословів, до яких і о. Сліпий пристав, зорієнтувалися, що куди лекше „викивати“ людські філософічні терміни, як слова евангелія, і стали натягати значіння дистинкції „quo і quod“ — так, що оба ті поняття після потреби змішують. Якби то була принялась на Западі термінологія Фотія, було би се неможливе! Але в той спосіб ці богослови скрито приймають чотири особи в Бозі: 1) особу, яка попереджає Вітця і Сина, а містить у собі реально, але не формально, особи Вітця і Сина і 2) три божі особи, про які знає св. евангеліє. Очевидно, задля уникання закиду ереси, вони не називають тої своєї першої особи Божої „особою“, тільки „principium quod“. Але щож се principium quod? — Авжеж особа! Так се всі через цілу історію розуміли, так і сам о. Сліпий пояснив в „Die Trinitätslehre“, — а що є рішаче — якщо під „principium quod“ не розуміти особи, то ціла дистинкція між „quod і quo“ паде, бо тратить усякий сенс. Атже між „природою“ і „особою“ в буттю нема ніякого посередного члена!

„Natura divina“ (стр. 99) для тих богословів не є тільки „principium quo“, але також (заразом) „principium quod“ — на теж вона „in suo conceptu omnem perfectionem requisitam ad agendum ponit...“ Виходить, що ці богослови також знаходять бажану єдність спірації тільки в „natura divina“. Ба, але св. Письмо і церква говорять, що св. Дух походить від перших двох Божих осіб, а не з Божої природи!. Порадили собі отже ці богослови так, що „Божу природу“ назвали „principium quod“, яке в них має два лица: воно — ніби особа, але „suppositum“, „subsistens“ на кождий випадок. Стоять отже квестії: а) якщо „principium quod“ в їх розумінню не є особою, тільки якесь неособове subsistens, тоді св. Дух у дійсности не походить від осіб, але безпосередно з Божої природи (як у Анзельма). б) А якщо воно є правдивою особою, то в Бозі є або чотири особи (як ми се вже виказали), або тільки дві: 1) Отець і Син — одна, Св. Дух — друга. в) На всякий випадок Св. Дух також сам себе спірує, бож він також посідає цілу Божу природу, яка — після думки тих богословів — є сама через себе, а не через особи Вітця і Сина (перед Св. Духом) „principium quod“.

Ось куди ми зайшли!

„Principium quo“ і „quod“, відносячи їх до Бога, можна зблизити одно до одного, але тільки так, як се ми зробили на початку отсеї критики. А Occam, Molina і Billot збли-

жують їх саме на тій лінії, на якій вони собі засадничо протинні: „personalitas“ уже *ratione definitionis* належить до поняття „*principium quod*“, а ці богослови сю суцнну ознаку (*nota*) усувають з сього поняття. В тому й головна похибка.

* * *

Pars quarta має заголовок „De modo Spiritus S. processionis et principio quod spirationis“. Наводить тут о. автор Caietanus-а, котрий каже: „tenendum esse arbitror, quod principium spirativum ut quod in quantum huiusmodi exigit pluralitatem, quod dualitas est conditio spirationis nullam addens perfectionem supra unitatem superpositi sed secunda persona addit solam conditionem requisitam ad principium quod“. О. Сліпий ясуе сей погляд словами: „Duo supposita se habent ad modum conditionis, quae necessaria est ad amorem mutuam eliciendum, ita tamen ut nihil perfectionis ipsi principio inde acerescat“. Бачимо, що се дальше розвинення думки! Suarez-а. Ба, але в Бозі — як думаю — загалом не може бути мови про „услівя“ (*conditio*). (Очевидно треба тут мати на увазі *ordo realis*.) „Услівя“ се або дальша причина, а тоді вона є *conditio activa* (пр. розв'язати комусь ноги, щоби міг ходити). Або є тільки *conditio passiva*, яка тільки конструкційно, а не причиново входить у акцію (н. пр. вікно є услівям, щоби сонце могло розсвічувати кімнату).

Обі ті відміни „услівя“ можуть заходити тільки в зложеннях р'ічах. Тому, що Бог є *ens simplicissimum*, усяке „услівя“ в нього є разом причиною. А всяка причина є „*addens perfectionem*“. Отже слова Caietanus-а і всіх тих, що тут покликаються на „услівя“, схиблені.

Gregorius de Valentia з усіх богословів, яких навів о. Сліпий, — бодай на мою думку — заступає погляд, логічно найбільше спрецизований. О. Сліпий так ясуе його науку: „ipsam dualitatem personarum non solum conditionem esse sine qua non, sed in rationem ipsius principii agentis influere, ideoque de ratione ipsius principii esse“. „Tenet enim. Gregorius contra Scotum, quod in Patre solo non esset perfecta virtus spirativa sed in duobus et sub „principio Spiritus Si“ unum quoddam complectens et essentiam divinam et personas Patris et Filii et relationem spirativam intellegit“. Ми до сього погляду не можемо нічого ані додати, ані відняти від нього. Хиба тільки пояснимо слова „in Patre solo non esset perfecta virtus spirativa“ розуміється: *ratione personalitatis*, а не *deitatis* (Patris). О. Сліпий ганить Григорія de Valentia: „Cum falsitas huius rigidae et solivagae opinionis e tota expositione liqueat, uberiorum refutationem aggredi superfluum est“. Алеж з цілого нашого перегляду аргументів о. Сліпого показалося щось

саме противного! Покликується тут о. Сліпий на свою основну засаду: „quomodo tunc de Valentia in difficultatem non impingit, quod principium sit compositum. Coalesceret enim ex partibus, quarum alterutra imperfecte in productionem influeret“... Закид, який ми розв'язали вже на початку нашої критики. А для кого се не вистарчить, нехай має на тямці, що таким самим правом кожний жид або магометанин може нам христіянам закидувати, що ми приймаємо Бога зложеного з частий, бож приймаємо три особи в Бозі, які є irreducibiles, отже де є три часті, там є зложеність, а не simplicitas...

Цілий виклад о. Сліпого кінчиться словами: „In memoriam revocatur hoc unum, quod in sententia quacunquē ex usquedum propositis personalitas est solum conditio actionis et tota perfectio principii ex ipsa natura divina derivatur“. Значить: о. Сліпий пристав до тих західних теологів, котрі ясують спірацію не на підставі Божих осіб, тільки на підставі Божої природи, але тим підривається значіння Божих осіб у спірації — проти слів св. Євангелія, проти церковних догматичних формул, проти вимог строгої логіки — і про тип погляду православних, бож вони при спірації, акцентують саме особи, а не божу природу.*)

Ось такий вислід, якщо піддати працю о. Сліпого під острій логічний мікроскоп.

* * *

Книжка о. Сліпого видана дуже елегантно і старанно. В латинській мові, оскільки я про се можу судити, автор властиво „дома“. А змістом своєї книжки о. Сліпий дав доказ, що він опанував „arcana“ історичної теології і вмів додержати бігу думок у розмові з ріжними історичними магістрами й докторами, irrefragabilis, invincibilis, subtilis і т. д., яких вчисляє. Але чи посунув справу вперед? Я не бачу того. А доводилось мені говорити про се й з одним визначним українським православним священиком, який читав отсю студію о. Сліпого, і так само не знайшов у ній розв'язки. Але бо й трудна річ подати розв'язку проблеми, де всякий людський розум „не дописує...“ Невдячну тему вибрав собі о. автор, і — своїми працями — також нас заставляє тюпати по сьому полі, що було „нивою“ перед віками. А нас кличуть і просто гноблять обовязки й потреби.

*) о. Сліпий без сумніву тому пристав саме до тих західних богословів, бо, як східний католик, хотів православним показати абсолютну єдність спірації після науки католицьких богословів. Одначе в той спосіб дається православним більше, як вони жадають, але вате по другій стороні відбравється їм усе, з чого вони не думають реалізувати (пояснення спірації на підставі Божих осіб). Отже якось так, як у тому прикладку, де хлопчина „давав“ учителеви аж 5 на питання: кілька є 2×2 ?

„життя...“ Стільки богословських тем пекучих (особливож у нас!), життєвих, а наші чільні провідники богословської культури чи малиби головно займатись тим, що вже є „quieta?..“ Якби о. Сліпий взявся був спеціально до науки грецьких Вітців про Св. Духа, то з того могла би бути користь і для нас і для Западу. Але так, як є, то кому користь із тих диспут? Запад усе те знає, а для нас усе те „quieta“. Ось се робить дисонанс між нами й працями о. Сліпого про походження Св. Духа. *Quieta non movere!* Дякувати Богу, що субтельні безчисленні квестії середньовічних богословів нині вже не знаходять заінтересування. При нинішній загальній освіті, начитаности, індивідуальности, субективізмі було би се катастрофою для Церкви, якщоб наші перекупки (як се було колись у Візантії) стали сваритися про волю в Христі, про походження св. Духа і т. ин. Повстала би така анархія душ у релігії, як є в філософії.

Праця о. Сліпого, якщоб вона мала бути пр. габілітаційною студією, дїждалась би всяких похвал. Але „*quod duo faciunt idem, non est idem*“. Габілітаційна студія має показати тільки се, що автор уміє. Отже автор властиво пише її для себе. А професор уже на становищі повинен писати книжки для інших — для життя.

До його творів прикладаємо зовсім иншу міру. Особливо в нас нині, коли так мало працівників пера і так тяжко видавати книжки. Ось з того становища я оцінюю працю о. Сліпого, і перепрошую його, що може впало при тому не одно й прикре для нього слово. Зродила їх не зла воля, тільки невдоволення, що межує з жалем.

Безперечно, праця для життя куди небезпечніша й прикрійша, як праця, що є тільки відгріванням історії. Досадно малює се італійський історик Гвілельмо Ферреро своїми словами, які він відносить до переломової доби поганства й християнства, а вони — *mutatis mutandis* — влучно характеризують кожду переломову добу та її людей: „Бюрократизовані офіціальним преподаванням і в наслідок угасання поганства позбавлені всякої життєвої задачі, старі літератури і філософії висушувались посередництвом учителів-ремісників, котрі стреміли жити й здобути собі становище на рахунок геніїв минулого; міжтим нові генії, великі і сильні уми, відверталися від історично пануючого, презирали офіціальне покровительство, всеціло віддавалися великому життєвому ділу своєї епохи.“ *)

Не так про посади тут ходить, (посади найлекше осягають люди „щастям“, збігом обставин), як про певність

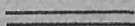
*) Гулельмо Ферреро: Гибель античної цивілізації — перекладъ А. И. Казнакова. Київ-Лейпцигъ 1923. Стр. 101.

і непевність у положенню — про „благонадьожність“. Якщо станеш промощувати нові шляхи життю, то з права і з ліва наражуватимешся на підозріння, будеш уходити за „непевного“, „відступника“, „революціонера..“ А й сам у собі боротимешся з думками; чи то дійсно добре, оправдане, що робиш, чи ні? Але — огонь у душі, якщо він є, все переможе.

* * *

Хто пише книжки, либонь кождий переконаний про їх життєву вартість. Інакше ледви чи писав би їх. О. Сліпий присвятив свій твір Митрополитови, вичисляючи на чільному місці „unionis ecclesiarum propugnatori ardentissimo“, тай у „Введенню“ згадує, що його квестія „obiectum tristis discrepantiae inter ecclesias Occidentis et orientis erat“. Значить, що життєва сторона його праці мала би бути в тому, щоби православному Сходови науково зясувати єдність жерела походження св. Духа. Але — не туди дорога! Чільні православні теолози все те знали й без праці о. Сліпого, а всетаки не пристали до католицької Церкви. Значить, що не в тому суть річи. Квестія так, як її о. Сліпий представляє, стояла ще в XV. ст. на фльорентійському Соборі, і там — по довжезних диспутах — з обох сторін „сквієтизовано“ її. Вже тоді сказано про неї все, що людський розум про неї міг і повинен був сказати. А коли ще й нині є нетямущі православні, котрі воюють формулкою „Filio que“, то їм щонайбільше треба виказати, що не знають, що говорять. Відсвіжування перестарілих форм у тій диспуті (як диспути „de amore mutuo..“ або „utrum Spiritus S. distinguerentur a Filio..“) тільки непотрібно розятрює засклепілі рани.

Ось тому чекаємо від о. Сліпого, якого богословську ерудіцію, вмільсть і солідність високо цінімо, щоби перекинувся на те богословське поле, яке нині є „нивою“, а так мало доси в нас оброблене.

о. М. ЛАДА

Савонароля*)

Коли 1898. р. святкувала Фльоренція 400-літню річницю смерти славного ченця Савонаролі, брав за перо крім мно-

*) Саме сього року минає 450 літ, як 24-літній Ернст Савонароля зложив чернечий обіт. Трагічна особа Савонаролі в історії Церкви незвичайно цікава. В 1924 р. вийшов в Монахії знаменитий твір професора університету Др. Шніцера Обширну рецензію помі-

гих інших також Шніцер (Schnitzer). Від сего часу зверталася його увага безнастанно на личність Савонаролі. Частійше довгий час — відданий студіям над ним — проводив в архівах у Фльоренції і інших містах; з його рук вийшов цілий ряд творів про життя Савонаролі і його подробиці. В великому творі „Savonarola i Ein Kulturbild aus der Zeit der Renaissance. Von Dr. Josef Schnitzer, Professor an der Universität München. Mit 10 Abbildungen in Text und 32. Tafeln, Gr. 8 (XII. 1167 in zwei Bänden). München, 1924. Ernst Reinhardt“ предкладає нам овочі більше як 25-літньої своєї праці. В двох томах, впродовж лагінованих, обговорює життя і стремління Савонаролі. Перший том в 28 главах присвячений його життю. З родини Савонаролі, якої родове дерево дається довести до падуанського вождя половини 13. в., слід особливо зазначити діда Ероніма, що працював як професор медицини на університеті в Падуї, був покликаний маркграфом до Феррари, де розвинув багату письменницьку діяльність, що обіймала не лиш медичну, але і інші області, особливо релігійні і богословські питання. Савонароля прийшов на світ 21. вересня 1452. р, як син Николи Савонаролі і його дружини Олени da Bonacossi, з визначної мантуанської родини. Погуманістичних, філософічних, природничих і медичних студіях вступає як 23 літний молодець в 1475 р. до монастиря Домініканів в Больонії. Сам чин ізза питання убожества находився тоді в внутрішній кризі. З початку 1476 р. зложив Савонароля обіт. По дальших студіях в Феррарі перенесено його 1482 р. до св. Марка в Фльоренції. В сьому найбільше освіченому, поступовому, рухливому і багатому городі панували Медічі. Але блискуче його сяйво в політичному і релігійно-обичаєвому згляді кидало і темні тіни. Монастир св. Марка був в посіданні партії чина Обсервантів, але що був в зависимости від Медічів, то не був жебручим чином в змислі давних, строгих правил. Савонароля переймив, як учитель новиків, виклад св. письма. Крім сього повсятдився він проповідництву і виступив в 1485/6 р. насамперед в Сан-Джеміанно з трома темами, що були основою усіх його проповідий: 1) Церкву треба бичувати, 2) через те обновити, 3) і то скоро. 1487 р. відкликали його з Фльоренції, куди назад вертає 1490 р. після побуту в Феррарі і Бресції. Рішачим для його повороту були прохання його собратів і вставлення Піко da Mirandola, дорадника Лавра Медічі. Він розпочав проповідями про обявлення, про перше посланіє св. Івана, про пісні плачу Єремії і т. д. Його

стив в 4. Quartalschrift з 1925 р. Бігельмаїр, а з неї можемо досить добре познакомитись з дівою особою, її життям, діяльністю і стремлінням. Се і спонукало мене в перерібіці запізнати і читачів „Ниви“ з сією рецензією.

відношення до Лавра Медічі мусліло стати войовничим, однак саме 1492 р. умирає Лавро поблагословлений Савонаролею. По його смерті міг Савонароля перевести відокремлення св. Марка від льомбардської конгрегації та свої реформи: відречення не лише від свого особистого, але і спільного майна і строгійший спосіб життя. Оснування нової Конгрегації натрапило на спротив, особливо ігумена з Джеміньяно, Франца Мей, що дійшов опісля до найвисших достоїнств в чині і був завзятушим противником Савонаролі. Свої надії на удари і обнови церкви, звязував Савонароля особливо з походом французького короля Карла VIII на Італію в замірі завойовання Неаполя. Тому Савонароля був за союзом міста Фльоренції з Карлом. Також Петро Медічі звернувся до Карла, щоби забезпечити своє панування, однак міщанство прогнало його, а й Карло при переговорах поминув його ізза його втечі. По відході Карла переведено в Фльоренції нове законодавство, а на його зарис вплинули багато проповіді Савонаролі про Агея; прообразом для нього було венеційське законодавство з великою радою та задержаним правом обсади урядів. Деяких бажань, як пр. Амнестія, не перепер. Його приверженці звалися фратескі, або пяньоні (плакучі); а вони були найбільшими противниками Аррабія — т. є. тих, що змагали до аристократичної олігархії. Проповіді Савонаролі причинилися до осягнення порядку через обмеження т. зв. „шістьох бобових законів“.

Однак паном міста не був він ніколи. Крок за кроком ішла релігійно-моральна обнова. Правда, находила вона спротив як у братчиків і священників, належних навіть до св. Марка, так також і в світських, передовсім у товаристві знатних світовців (компанячі). Особлившу увагу в своїй діяльності посвятив Савонароля дітям.

Здобуття Неаполю Карлом VIII викликало Лігу, в якій Міляно, Людвик Мурін, Венеція, папа, цісар Максиміліян і Фердинанд та Ізабеля іспанська звязались союзом проти Франції. Савонароля напоминав видержати в союзі з Францією. А що він був головною перешкодою в сполучі Фльоренції з Лігою, тому хотіли через покликання до Риму вчинити його нешкідливим. В дійсности появилася 21.VII. 1495 р. бреве Александра VI. до Савонаролі, що висказувало йому признання, але взивало його до Риму, щоби доказав твердження щодо мнимо божественного походження його пророцтв. Писемне оправдання Савонаролі з 31.VII. було перехоплене; бреве з 8. IX. принесло тому заборону Савонаролі проповідати, а рівночасно домагання сполучити св. Марка з льомбардською конгрегацією. Письмом з 29.IX старався Савонароля представити оскарження як безосновні, але його оправдання звучали круто і замотано. Те письмо спри-

чинило, що папа вже не домагався сполюки, але в силі остав заказ проповідання. 15. березня 1495. появилсь твір Савонаролі: „Зарис обявленъ“. Просьба сінборії о нове позволення на проповідь для „брата“ (Савонаролі) остали без відповіди. І так вони рішили одноголосно під грозою свойого невдоволення поручити Савонаролі з розпочинаючимся великим постом голосити проповіди в катедрі. В середу попелів 1496 р. розпочав Савонароля свої проповіди про Амосу, що належать до найпалкїйших. Він міг себе вважати за управненого до поновного голошення проповідий тому, що мав письменне уповажнення кардинала протектора Карафи і посла Беки, що було виставлене в тихому порозумінні з папою. Але острота проповідий Савонаролі викликала ще більше невдоволення в папи. Проповіди про Руть були під вражінням нових політичних обставин. Людвик Мурин і папа Александер старалися о прихильність впливового „фрата“ („брата“ т. є. Савонаролі). Предложено йому достоїнство кардинала за посередництво з Францією. Страх у Фльоренції перед найздом цісаря Максиміліяна показався безосновним, бо цісарські почини розвіялися, а тимчасом скріпили становище Савонаролі. Зате великим ударом було для нього, коли вже згадуваному Францови Мей вдалося переперти бреве з 7. XI. 1496 р., яким монастир св. Марка враз з іншими монастирями сполучено в нову римсько-тускійську конгрегацію.

Полишилось до вибору Савонаролі: або підчинитися і тимсамим бути позбавленим дотеперішнього становища генерального вікарія конгрегації св. Марка, вичікувати перенесення з Фльоренції, та залишити діло свойого життя; або не підчинитися, а тимсамим стягнути на себе церковну екскомуніку. Він відказав послуху бреве. Але він мав противників в монастирі, тому в його проповідях про Єзикиїла чути закиди, які в кругах ворогів в місті підношено проти нього. Ворохобня в свято Вознесення виявила давну ненависть проти нього. А 13. мая 1497 появился папське бреве, що кидало на Савонаролю церковну екскомуніку ізза спротиву через опірання сполуці свого монастиря до римсько-тускійської конгрегації. Надії на її відкликання не сповнилися. Савонароля виступив проти екскомуніки в летючках, і знайшов оборонців і противників. Глибоко в душу Савонаролі вглянути можемо в його творі: „О правді пророків“ і о „Побіді хреста“. Переговори в ціли, звільнення від екскомуніки не увінчалися успіхом, і вкінці Савонароля мимо її істнування на Рїздво 1497 р. сповняв священічі обовязки, а в неділю сімдесятну розпочав проповіди (Книга Ісходу) та заявив, що екскомуніка не то що не важна, але усі ті під неї підпадають, що піддержують її вартість.

Домагання папи з 26 II до сіньорії вислати Савонаролю до Риму, або щонайменше зірвати з ним зносини, тай погроза інтердикту довела вкінці до рішення сіньорії домагатись від Савонаролі перервати проповіді. „Брат“ піддався, але виступив з думкою довести до скликання собора для ствердження безправства Александра VI. Для доказу важности екскомуніки зголосився Мінорит, Франц з Апулії, видержати пробу огня. До неї недійшло ізза домагань противників Савонаролі та спротиву проти його предложения уділити то св. Причастя його заступникови, недоведенням до проби обтяжено Савонаролю і се спричинило наступ на його монастир. Зловили брата, завели до палати сіньорії, а побіда противників у Фльоренції стала повною через смерть Карла VIII. Александер VI. дав дозвіл на переслухання черця і його співобвинувачених ізза політичного злочину. При процесі відчитали зізнання, в яких Савонароля відкликував свою дотеперішню науку, особливож свої пророцтва. Але ці мнимі зізнання є пофалшування, або фалшиві натягання пояснень „брата“, зроблені судовим писаром Чеконні-єм, що причислявся до ворожої Савонаролі партії „компанячі“.

Брат зломаний на тілі і душі підписав їх вправді, але не без застережень проти самовільних додатків Чеконні-я. Сіньорія під впливом ворогів випросила в папи дозвіл виконати на Савонаролі смертний засуд. І прийшов кінець. В прияві папських комісарів, генерала Домініканів Туріяні і аудитора Комоліно відбулися нові переслухання при вжиттю тортур; таксамо і акти третього процесу щонайменше частинно сфалшовані Чеконні-єм; 23. мая 1498 спалили Савонаролю разом з двома братчиками.

Другий том, „Напрям“, дає в 29 главах характеристику Савонаролі. Вперед як богомільника і містика, опісля як пророка. Містик став батьком пророка: він був переконаний про божественне походження своїх пророцтв. Жерелом були йому св. письмо, особливо старозавітні пророки і досвід власного життя. Головним його завданням було обявлення будучности, змістом був заклик до покаяння і навернення. Він себе почував Божим посланником. Дальше йде характеристика Савонаролі як проповідника. Проповідь Савонаролі не свобідна від схолястичного проповідничого способу. Він любить в алегоричному викладі письма. Сила його проповіді була в біблійнім і пророчім змісті, в пoboжности, в чистій особистости проповідника і реторичних даруваннях. Вона нанизана тугою і прочуттям будучої кари та відданням себе Богу. Дальше слідує характеристика Савонаролі як обновителя Церкви. Супроти зіпсуття церковних кругів в тих часах старався Савонароля збудити нового духа, не думав він про зміну церковної

науки і законодавства. Але приказ Церкви мав свої границі в релігійній і канонічній області. Незаховання ним церковної кари не промовляє проти основ його погляду, бо після науки різних каноністів того часу можна було не зважати на екскомуніку, коли її неважність була явновісна, або екскомунікований міг її доказати. Перехід до нової конгрегації, чому він спротивився, а се принесло йому екскомуніку, уважав він за порушення чернечого обіту. Так само домагання скликання собору не противилося тодішнім церковним законним поглядам. Його реформація не відносилася до річий, але до осіб, і тому він упав. Дальше треба дивитися на нього як на державного мужа, Політика не була самоціллю, лише середником до релігійної обнови. Цікаве його становище до гуманізму і наук, до мистецтва і мистців. Науку цинив він мало, а студії мали служити йому до проповіді. Більшим було його заінтересовання мистецтвом; багато мистців були його учениками і стояли під його впливом: Вартоломей della Porta, Александр Boticello, Michelangelo. Дальші глави книжки говорять про переслідування небіщика та про його почитання, а навіть про вигляд на проголошення святим того Домініканця за папи Климента VIII. Закінчує глава „Савонароля в історії“, почавши від сучасних жерел і описів життя через Burlamacchi і Pico della Mirandola (внук звісного гуманіста) аж до творів найновіших часів.

Цілий твір Шніцера вказує на основне опанування жерел і літератури. Автор використав проповіді і письма Савонаролі, а також друковані і рукописні вісті сучасних біографів. Богато річий він подав перуїній. Нема ані одного речення без основи. Цитати і уваги до поодиноких глав зібрані на кінці другого тому на 150 сторінках. Вплив в оповідання багато культурно-історичних важних образів, як опис відносин у Фльоренції і характеристику церковної проповіді Савонаролі і т. д. Цілість написана в принадній мові із горячим одушевленням для особи Савонаролі, хоч автор не залишив виказати і слабших його сторін. Твір належить безперечно до найліпших, які колинебудь про Савонаролю появились і можна його в певній мірі уважати за довершений. Ті визначні прикмети мусить признати навіть сей, що в подробицях є іншої думки, не поділяє деяких осудів автора і не годиться на послідне характеристичне речення: „Колиб проти кожного нового Борджія-папи і кожного нового Борджія-духа повстав на благо церкви і спасення людий новий Савонароля! Але правда, що кожний новий Савонароля наново буде також прибитий до хреста, бо християнство і церква — се вчить історія великого „фрата“ на кожнім містку — хочуть, щоби не брати усього дослівно“.

Накладня Райнгарда видала книжку в прегарному виді (папір, друк і ілюстрації). Є десять відбиток в тексті, а саме заголовні образи після дереворитів з творів Савонаролі і 32 образи в прегарній автотипії, репродукції з образів Савонаролі і сучасних йому осіб, гроший, образів, учеників та мистців, що були під впливом Савонаролі.

Місії

В Івачові Горішнім (тернопільського дек.). В Івачові Горішнім відбулася 10-днівна місія за старанням місцевого пароха о. Николая Бріля в днях 13-23 червня 1925. р. під проводом оо. Редемптористів. Се дійсно одна з найкрасших місій, які колинебудь відбулись на Поділля, а принесла вона велику користь душевну і для місцевих парохіян і для вірних з 30 дооколичних сіл Тернопільщини, які розкинулись над рікою Серетом. Ся околиця майже через цілий час війни, бо від 1914—1917 р., була воєнним тереном, різні відділи військ переходили туди, села знищено або цілковито або частинно, як парохія Івачів Горішний. Наші люди, не маючи по кілька літ ні Служби божої ні Богослуження, бо церкви по більшій часті повалені, а села були евакуовані, стратили віру або цілковито або стали релігійно і морально байдужними. Місія зробила перелім. Нарід з одушевленням і ревним плачем слухав Божого слова, яке голосили оо. місіонарі, о. Яків і о. Григорій. Нарід з других сіл, загрітий словом Божим, навіть не розходився на ніч домів, але шукав приміщення у місцевих парохіян. Велике вражіння на зібраний народ робила спільна голосна молитва о походу в часі місії, а головно на час величавого походу з місійним хрестом. І дійсно через цілих десять днів ані разу дощ не падав в часі проповідий на дворі, а в день походу з місійним хрестом була якнайкраща погода. До св. сповіди приступило около 4.000 вірних. Найкрасшим моментом із цілої місії був величавий похід з місійним хрестом, який розтягнувся дорогою на 3 km між 2 селами парохії. Такої релігійної маніфестації нарід в тій околиці ще не бачив.

Процесій було з 10 церков, хлопці і дівчата в народних строях несли хоругви і образи, а великий дубовий хрест, прибраний зеленню і народними синьо-жовтими хоруговками, несли місцеві дібрані ростом хлопці. Священиків під проводом Впр. о. декана було 12, а народа, як говорили, було до 13.000. Цілий похід зачинав і кінчив хор під проводом місцевого дяка.

З признанням належить згадати про поважне і примірне заховання місцевих студентів в часі цілої місії, а було їх 8. Радо служили помічу в береженню ладу і порядку та в украшуванні престолів на дворі.

Найкрасшим доказом, що місія увінчалась успіхом є се, що ціла парохія вступила в члени Апостольства Молитви І степені, а до 100 членів ІІІ, совершеннішого степеня. Один із місцевих студентів так перенявся словом Божим що — хоч одинак — вступив до Чина ОО. Редемптористів. Серед плачу радости, серед окликів „Слава — Многая літа“ прощали парохіяни разом з о. парохом ОО. місіонарів, і з процесією відправили їх до залізничного двірця.

о Н. Б.

В Горпині (дек. струміло-камінецького) відбулась духовна місія від 10—14. жовтня 1925. Місію давали кондеканальні священики: о. П. Задворняк, о. Ів. Курчаба, о. А. Зафійовський з Бродів, о. М. Коритко, що був провідником місії. Наук голошено денно чотири і переведжено катехизацію дітей. Перед кожною наукою подавано гльосси, що мають дуже важне релігійно-моральне виображення і виховання. Праця ОО. місіонарів була дуже інтензивна, науки голошені доцільно і зразково, але з певним переладом матеріялу. Терен для місії виімково тяжкий, мала церков старенька, нова ще невикінчена, мала площа коло церкви, спізнена пора осінних недокінчених робіт, зимний вітер. Успіх місії був добрий. Сповідало сімох священиків через три дні. Дуже гарна була наука о грісі, о страшнім суді, о любові евхаристійного Ісуса з актом перепросьби, що зробив велике вражіння. Похід з місіємним хрестом улищами села був взірцевий, не юрбою, але парами (діти, дівчата, невісти, молодці, муштини), який удержувало трьох священиків.

Нарід місією був захоплений і радів святими великими хвилями.

На місії були старі місійні ветерани о. шамб. Цегельський, о. І. Зельський, о. М. Демчинський, що весь час місії всі богослуження правив.

О. парох не жалів ні труду, ні видатку, щоби місія була з хісном для вірних.

Позволю собі поділитись заввагами з Всч. оо., які на місії насунулись.

Священики, що у себе уряджують місією, повинні звертати увагу: щоби не давати місії, звязаної з празником, з храмовим святом, бо це сильно ослаблює успіх місії. Вправді це dulce eum utili, з меншим коштом, але празник нищить ефект. З нагоди відпусту вже скорше можна місією давати. Перша наука рішучо не повинна бути

довша над $\frac{1}{2}$ г.; друга над $\frac{1}{4}$ год.; третя над $\frac{1}{4}$, а четверта, велика над годину. Перепросьби евхаристійного Ісуса не повинно хибувати, а уряджувати особливо підчас сучасної сектанської пошести є безумовною konieczністю. Підручниками (заки в біжучім році вийдуть евхаристійні проповіді) потреба користуватись чужими. Похід місійний з хрестом уряджувати парами, а не юрбою, а перед кожним станом нести відповідні хрести, образи і заохочувати до співу пісень, яких перед місією треба навчити всю парохію заздалегідь добре.

В Бикові (дек. медичького, перемиська епархія) відбулася місія в днях від 25—29. жовтня 1925. р. Проповідали: о. І. Сендзік, парох зі Стібна, і о. В. Гриник, духовник семинарії в Перемишлі. В неділю по полудні з процесіями прийшла також процесія з дочерної Плешевичі — і разом зі сусідними священиками, о. Мировичем, парохом з Медики, і о. Хотинецьким з Новосілок, Місцевий о. парох, Теодор Серединський, привитав оо. місіонарів промовою, віддаючи ключі від церкви о. Сендзікови. Зараз відправлено вечірню і виголошено першу вступну проповідь. Всіх проповідий було 15. Кожного дня з ранку до пізної ночі повна церква людей по береги. Кожного дня по катехизації в школі шкільні діти приходили на Службу Богу, на котрій співав місцевий хор під дірігентурою п. Михайла Жука, управителя тутешньої школи. Послідна Служба Божа відправлена трема священиками і двома діяконами до плачу зворушила присутних. Послідні дві проповіді виголошено на дворі — здвиг народа із сусідних сіл заповнив цілий цвинтар і дороги довкола церкви. Висповідалися всі.

Сестри Служебниці, котрі на другий день збирали в парохії жертви на сирітський захист в Перемишлі, зі здивуванням переконались, що по хатах 4 дні не палили і їсти не варили, так пильнувались, аби нічого з місії не опустили.

Проповіддю і благословленням о. провідника під ново-поставленим місійним хрестом закінчилась наша місія.

о. Т. С. парох.

З життя по деканатах.

Завдяки меткій енергії завідателя дек. радехівського о. дра В. Пелліха відбувся 8. XII. 1925. р. повітовий соборчик в Радехові за порозумінням настоятелів обох деканатів: лопатинського і радехівського, при співучасті 21 священиків в гарній салі Народного Дому. Зі Львова прибув за-

прошений делегат „Власної Допомоги“ о. кат. А. Каштанюк зі своїм займавим рефератом. Ініціатором руководила щаслива і глибока ідея, читаємо в дотичному обіжнику: „для спільного обговорення пекучих церковно-станових діл, а в слід за тим для спрецизовання нашої одностайної праці“, заподано такий дневний порядок зі слідуєчими рефератами:

I. Душпастир в церкві і школі під нинішню пору: реф. о. І. Набережний з Оплічка;

II. Станова організація духовенства;

a) Вимоги станової орг. дух. в загальному світлі.

b) Тов. св. Ап. Андрея, оба реф. о. В. Пришляк з Кривого.

в) „Власна Допомога“ } реф. о. А. Каштанюк

г) Вдови і сироти по свящ. } зі Львова

д) Проект організації: „Організаційного Комітету гр. кат. духовенства Галичини“. реф. Х.

III. Українська Християнська Організація (УХО) реф. о. М. Коритко з Холова;

VI. Священик при громадській роботі, реф. о. Др. В. Пелліх з Радехова.

V. Вражіння з подорожі до Риму, реф. о. І. Тимчук.

VI. Евентуалія.

Від Організаційного Комітету гр. кат. духовенства Галичи не явився ніхто, лише ініціатор сеї організації о. Роман Берест, парох з Бишок, надіслав обширний лист, висвітлюючий лінію самої організації. Пята точка відпала, бо дотичний референт не явився.

З признанням і вдоволенням прислухувлаись приявні голошеним рефератам, які протягнулись від години 11 до 5 з малою перервою на обід, поданий таки в сумежних саях Народного Дому за відповідною онлатою.

Над всіми дуже актуальними рефератами вивязалась поважна, річева дискусія, що діткнулась немало поважних питань і кличів, піддала підйом духа духовникам так, що всі були дуже вдоволени і підбадьорені духом.

Принято одноголосно слідуєчі резолюції: I. Обовязком всіх священиків вступити в члени „Власної Допомоги“, та поплатити уділи. Духовенство узнає потребу організації, але що до наміченого проекту організації потрібні блищі пояснення, які вибрана комісія з пяти членів має цровірити і яко стала комісія стояти на сторожі станової організації і карности духовенства обох деканатів: радехівського і лопатинського.

III. Духовенство узнає конечну потребу УХО і зобовязується морально і матеріально її попірати.

IV. Вибрана комісія з пяти членів має чувати над переведенням в життя висше принятих рішень і над карністю духовенства.

Гарний настрій, поважний тон нарад, зрілість дискусії, всестороння виміна гадок ціхувала соборчик, що повинен бути почином до дальших соборчиків, бо лише тим чином дасться перевести далекосягла потреба духової і матеріальної консолідації нашого духовенства, з центром у Львові, що хиба одиноке живе розбіжно, незгуртоване, незабезпечене та стало позаду вже всіх декастерій.

о. М. К.

Нові книжки

De ucrainis s. Scripturae versionibus auctore Dr. Theodosio Tito Halušynskij OSBM. Leopoli 1925. (Відбитка з „Богословії“). Стр. 22. Видання „Богословії“ ч. 5.

Большевики жида і християнство — слово до інтелігенції. Стр. 30. Видання „Доброї Книжки“. 62. вищук. Львів, 1926. Містить у собі дві статті: Г. Е. С. Евдоксіус-а: Понад Европою демони; М Бердяев-а: Християнство й соціялізм.

Микола Голубець: Галицьке малярство. Львів 1926. Стр. 88. Видання „Бібліотеки „Логос“ — 5“. Зміст: I. Сто літ галицького малярства. II. Середньовічні фрески у вірменському соборі у Львові. III. Лаврівська поліхромія.

Michel d'Herbigny S. I.: L'aspect religieux de Moscou en octobre 1925 (Погляд на Москву в жовтні 1925 р.). Стр. 320. Видання „Pontif. Institutum Orientalium studiorum“, *Orientalia christiana*. Num. 20 Januario 1926.

Клим Полішук: Легенди. Стр. 96. Львів, 1926. Видання „Української дешевої бібліотеки“.

Ю. Опільський: Золотий Лев — оповідання. Стр. 94. Львів, 1926. Видання „Української дешевої бібліотеки“.

Всячина

Наш місячник. Бажаю йому з новим річником найширшого круга передплатників між клиром і многих та добрих співробітників. Все ще не достає ні одних, ні других. У нас нема иншого часопису, який заступивби наш місячник. Головна його часть посвячена нашим безпосередним і найбільше пекучим потребам. Тут стараємося по даній нам змозі обговорити наші спільні журби, в нім уділяє брат братови пораду і потіху, тут ділимося з нашими сумнівами і помагаємо собі взаємно до їх розвязки, тут розбираємо важні

станові справи, порушуємо питання податкові і прожиткові, даємо позір на інтереси загалу клиру. В тім виключно становім часописі знаходить неодно огірчене серце полекшу словним висказом свого розжалення, — оправдує не один перед прилюдним судом духовних своє поступування в разі несправедливої поведінки ві собою, знаходить в таких лихих днях потіху, успокоєння і поуку в органі свого стану.

А й духовне начальство учинить добре, якщо в виду нашого часопису не окажется занадто виніжненим, якщо часом упадуть горячийші слова. Духовні світські не є трапістами або картузами, що шлюбували вічне мовчання, і мають право, щоби їх почуто, і щоби себе боронити.

Таж цілий тягар душпастирства, страшний тягар, двигає душпастирство світське, розсіяне одинцем; на його спостереження, почування, болі і кличі о рятунок не може бути зарадою примус до мовчання.

Нагло вибухаюче незлобиве полум'я дасться легше згасити, чим несамовито тліючий і риючий жар, що бухне з нутра нищачими огняними зм'ями. Не один високий пастир навчиться стан своєї епархії пізнати ліпше зі статтей станового часопису, чим з поглядів найблизшого свого оточення, з напів уменшених або увеличених докладів своїх довіреників, і шабльоново все однаких візитаційних звітів.

Якщо клир має свій становий орган, в котрім може з певною управненою свободою містити свої погляди, тоді не буде потреби братися до таких средств, які в своїм часі ужито проти оломунецького архієп. Коhn-а (часописом: *Pozor — Глум* посвяченим його теологічним і моральним вибрикам), щоби там на втіху наших ворогів. а на стид всім добрим прати трохи справді брудне духовне білля, якщо се часом таки конечне.

Наш часопис видається для успівання і добра клиру, а не проти клиру. Наш часопис є церковним і Церкві вірним органом, і тому не писав ніколи проти Церкви. Вести управнену критику над зовнішними і внутрішними хибами в тім добрім намірі, щоби допомогти, довести до ліпшого стану, — є наче благотворна операція на нас самих, є так само добре, як молитися за Церков, — є службою Церкві і службою Богу.

Нехайже наш часопис, в тім дусі ведений, і супроводжений благословенням в сій службі, несе в приходський дім поуку, ободрення, потіху і любов.

Многолітний сього часопису *читач і співписатель.*

Отся стаття є дослівним перекладом з віденського місячника „*Korrespondenzblatt für den kath. Clerus*“.

Один довголітний наш читач і співробітник прислав нам отсі желання від себе. Дякуємо щиро.

Новий наш єпископ. Перемиським єпископом суффраганом іменував папа о. дра Григорія Лакоту, дотеперішнього генерального вікарія і ректора дух. семинарії. Очевидно, постарався про сю номінацію Преосв. Коциловський, який з огляду на свою недугу потребує помічника. Новий номінат родився 1883. р., висвячений 1908. р.

З серця витаємо нового Владика, надіючися, що Він своєю примірно лагідною вдачею і ніжним громадянським почуттям причиниться до того, щоби місцеві відносини, які не є найліпші, покрасшали.

Нове свято. Енциклікою „*Quas primas*“ завів св. Отець нове свято „царя Христа“ (Христа яко царя), яке в цілій катол. Церкві має обходитися останньої неділі в місяці жовтні. Заравом зарядив св. Отець, щоби в той день що року відновлювано посвяту цілого людства Найсв. Серцю Христовому.

Змисл нового свята подиктували нинішні світові обставини: воно має означати, що правдивий мир настане на світі тільки тоді, якщо Христос буде володарем на землі.

Вселенський Собор у 1928. р. Римський часопис „Трібуна“ подає, що папа рішився скликати вселенський Собор на 1928. р. Головною задачею сього Собору має бути злука всіх християнських церков і становище папи до італійського правительства.

Основання дієцезії Данціг. Територія свобідного міста Данціг декретом з 22/VI. 1922. р. була креована як „апостольська адміністратура“. В липні м. р. тамошні католики просили Ватикан, щоби апост. адміністратуру перетворити в єпископію („um ihre kirchliche Selbständigkeit gegenüber etwaisen kommanden politischen Umwälzungen sichergestellt zu sehen“). Папа прихилився до просьби, і декретом з 30. XII. м. р. перетворив дотеперішню апост. адміністратуру в дійсну єпископію, якої єпископом став адміністратор граф O' Bourke, передтим єпископ в Ризі. За катедру призначено костел цистерцитів в Оліві.

Смерть кард. Мерсів. Славний бельгійський кардинал Мерсіє помер 23. лютня с. р. До 1905. р. був він професором університету в Левен, а в тому році став архієпископом Мехельну і примасом Бельгії. Вславився як муж науки (він є автором многих філософічних творів неосхолястичного напрямку) і як патріот (його виступи підчас світової війни).

Смерть двох польських архієпископів. Дня 13. II. с. р. помер кардинал Едмунд Дальбор, архієпископ гнзненсько-познанський. Родився він 30. X. 1869. р. в Островому, а 1915. р. (отже за німецьких часів) став архієпископом по смерті архієп. Ліковського.

Часописи донесли, що в Америці на днях помер звісний з большевицького московського процесу архієп. Це пляк, якому призначено вильненський архієп. престол, одначе він не мав щастя засісти на ньому.

Наслідки мадярської афери. В звісній афері підроблювання французьких франків був змішаний також польвий єпископ мадярської армії о. Степан Задрavec. Його 14. I. с. р. усунено, а агенди полевого єпископа тимчасово повірено полемому душпастиреви о. Арваї-Надь.

Церкви на Хомщині. В 1913 р. було 287 православних церков на Холмщині й Підляшу, з того 217 парохіяльних, а 70 дочерних. Тепер з того числа остало всього 57 церков, а саме: в деканаті („благочинія“) білгорайському 4 парохії, в більському 6, володавському 8, грубешівському 16, холмському 14, томашівському 9. Решту забрали Поляки.

Наділ землі для церковного причету в Румунії. Після аграрного закону в Румунії належить для пароха 32 морги землі, для церкви 10, а для дяка 8. Всежтаки краще, як у Польщі!

Безконфесійність у Чехії. В Чехословачії є такий закон, котрий лишає родичам волю посилати свої шкільні діти на науку релігії, або ні. В Пільні, де є великі фабрики Скоди, з 10.262 шк. дітей записалось тільки 5.000 як католики. Решта: 1.024 дітей чеські протестанти, 489 записалось до „чехословацької народної церкви“, а 3.067 безконфесійні! Страшна річ — не треба большеві!

Америка проти офіційної пропаганди атеїзму. В Спол. Державах хотіли заснувати Т-во для поширювання атеїзму. Одначе всі державні власти, з найвисшим трибуналом включно, відмовили затвердження сьому товариству.

Інформують нас, що комуністи поручають своїм членам (з рамени ексекютиви III. інтер.) дуже горячо вступати в кооперативи і загалом брати участь в кооперативнім русі. Члени партії мають входити в кооперативи, щоби здобути в них провід та зробити з них кузню комун. ідей. В тому напрямі працює теж і український комуністичний часопис „Світло“, видаваний й редагований В. Бобинським. Просимо отже уважити на це, щоби членів компартії не допускати до наших кооператив та не дати їм пут на нас самих.

Позволяється печатати.
Львів, дня 26 лютого 1926.

Бачинський ген. вік.

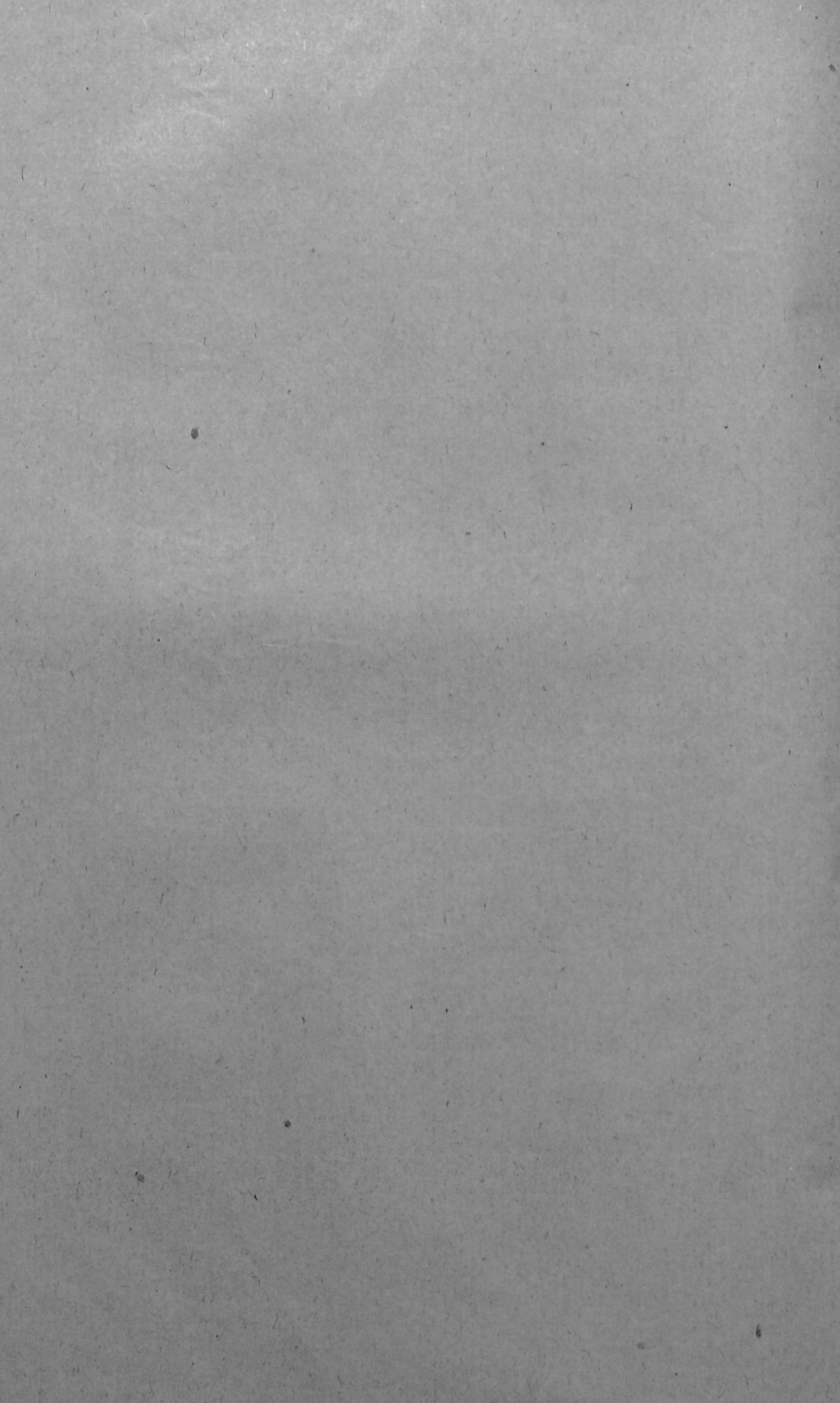

Редактор-видавець **О. Д-р Гавриїл Костельник.**

З друкарні Ставропільського Інституту

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

З днів неволі нашого духовенства	81
Що таке наше православ'я? <i>Вол. Гатенко</i>	86
З життя нашого духовенства в 1-ій половині XIX ст. <i>Алек. Барвінський</i>	92
Місії	99
Ювілейна Академія в честь Митрополита Андрея. <i>Домет.</i>	105
Нові книжки	107
Всячина	108
Проповіді	

Передплата на 1926 р. виносить
15 зл.

Просимо вирівнати залежності
за 1925. р.

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Ч. 3.

Львів, за березень 1926.

Рік XXI

3 днів недолі нашого духовенства

Від якогось часу роздаються в нашій суспільности чимраз частійші голоси нарікання на духовенство за його апатію до народних справ. У всіх часописах ріжнородних відтінків, на вічах і зборах ріжних партій, так і чується один голос догани священикам. Вони, мовляв, не інтересуються і не ходять до читалень, являються в малім числі на ріжних зборах, вічах, концертах, і театральних виставах. Вони мало жертвують на рідну школу і інші народні цілі і мало купують і читають українських книжок. Вони незорганізовані, не дбають про свої вдови і сироти, та про інші станові свої справи, як власні видавництва і товариства. Та Бог знає, чого ще не вишукується і не підноситься, і то часами досить в острім тоні обурення і негодовання.

Належалоб хіба ще додати, чого до тепер ніхто не підносив, що священики не платять в час податків і всяких драчок, ба що більше, многі з них уже не посилають до шкіл своїх дітей, а навіть не ходять прилично одягнені, відповідно до вимог свого духовного стану. Одним словом, священики зовсім „зледащили“.. Вони навіть не реагують на сектанство, що появилося в послідних часах, бо, як пише євангелицький орган „Віра і наука“, чи яктам він називається, наше духовенство замало „духовне“, в чім „Віра і Наука“ покликують на виска станициславівського єпископа.

Не знаю, чи навів я вже всі докази і заміти проти українського духовенства — бо справді пануть вони на нього, як той осінній дощ на і так уже розмоклу землю. Не всякає він уже в землю, а блищить всюди по верху, і самим своїм виглядом викликає якесь омерзіння і до тої перемоклої землі, а ще більше до тої безнастанної осінньої слоти, що її не можна здержати. Нехай вже лле, каже кождий апатично зітхаючи, — нічого не порадиш! — Але кождий бачить, що слота на добро не виходить. І засіви годі в час і по людськи поробити і незібрані землеплоди марнуються і на зиму годі як слід приготувитися...

Так і з нашим духовенством. Ллються на нього слухні чи не слухні докори — як з цебра, а ніхто не застановиться, чи се справді вже такий згангренований орган, що його хіба відтяти, чи може сі ріжнородні недомагання се тільки проява кризи, яку духовенство, як частина нещасного народа, переживає. Ніхто не зверне уваги на те, що ті, котрі видали засуд смерти на ціле наше національне життя, добре розуміють і належно доцінюють вагу і значіння духовенства в тій тяжкій боротьбі на життя і смерть нашого народа, і стараються всіми силами видимої і невидимої руки в першій мірі духовенство обезвладнити, зробити його ріжними, хитро обдуманими, способами неспосібним проявляти якунебудь життєву силу і роботу.

Ніхто не звертає уваги, що духовенство, як важну частину нашого народного організму, треба ратувати. Бо коли його, як національний чинник, здеправують — і хитро а систематично обдуманими способами знищать, то наш нарід стратить у нім одну найбільш характеристичну життєву черту своєї національної відрубности, і стане податним ґрунтом для зреалізування мрій всяких Прушинських, Мнішкунних et co. Наш нарід стане ludек z piekna rusińska pieśnią i odmienną nieco gwaraą.

Наше духовенство, разом з унією, переживає тепер не тільки внутрішню кризу, а є воно виставлене на обдумані безпощадні удари, які валяться на нього від довшого вже часу з усіх боків, з яких, дай Боже, щоб воно вийшло не то ціло, а бодай з удержанням свого дотеперішнього істнування.

Вже світова війна в безпощадно діймаючий спосіб пересунулася через наше духовенство і підорвала так духово-моральний престиж, як і матеріяльне його положення. Ославлені Талергофи, Аради були в першій мірі густо начинені українським духовенством, наклеймленим пятном москвофільської зради, через тих, що їм здавна воно завдавало, і що раді були за всяку ціну позбутися його з арени діяльності над відродженням українського народа. Памятні нам в самім початку австрійської війни ті сплетні, що в кождім майже селі ширили про українське духовенство якісь незнані підозрілі індивідуа. Сплетні про зраду українського духовенства, про арештування священників за мнимі поміри мостів, рисування мап і плянів ширено доцільно всюди, по ярмарках, в придорожних коршмах і шинках, в ковальських кузнях, млинах і інших місцях, де тільки люди більш численно збиралися.

Вся та плянова робота велася на те, щоби в темних народних масах підорвати моральний престиж укр. духовенства, збудити недовіря до нього, спричинити розріз між народом і духовенством.

Та се був лиш початок ударів, вимічених на підорвання важного і могучого чинника нашого народного відродження. За ними ішли скоро другі, які донині не перестали продовжуватись.

З приходом чужих ворожих військ подались одні священники на добровільну, а другі на примусову евакуацію, а полишаючи свої домівки і ціложиттєвий дорібок ворожим військам на знищення, зістали засуджені на нужду і скитальство. Другі, що їм удалося уйти примусової евакуації чи вивезення, лишилися на волю судьби під окупацією, а одні і другі ділили гідно під кожним оглядом судьбу свого, горем прибитого народа.

Поле ерекціональне стояло поровень з людським облогом, порите окопами, заросле будьяками і пирієм. Церкви, хати і всяка домашня обстановка з господарським інвентарем пішли на необмежений ужиток війська і розграблення, а самі священники, що з численними родинами зігнані були нераз до одної або двох тісних комнатоқ, уважались загальною як ворожий елемент, і жили в нужді нераз на удержанню з милостині війська.

Варто би прецінь, щоби наші Ординаріяти, а коли в них нема до сього спромоги й хисту, то редакція одинокого нашого станового органу „Нива“, занялись бодай зареєструванням і спорядженням статистики мартирольогії і матеріяльних страт нашого духовенства і церковного майна за час всесвітної війни, поки ще все — як то кажуть — не присхло. Найліпше би се зробити дорогою анкети — розісланням квестіонарів до кожної парохії. А було би що списувати! Бо не мало у нас випадків, де священники самі з своїми родинами мусіли власноручно обробляти своє поле.

Не поправилась доля духовенства і по повороті Австрії.

Ріжного рода шикани з боку австрійських військових і цивільних властей були щоденним хлібом того духовенства, що з дитячим привязанням до австрійської держави вижидало з тугою хвилі повороту її військ. Дехто з тих, що діждались тої вижиданої хвилі в 1915. і 16. р., переплатив свій нерозумний австрофілізм соромною смертю на шибениці, а решта, яка задля ослаблення Австрії оціліла, віддала решту своїх дітей, що за той час попідростали, одних на італійський фронт, з якого в великій части не вернули, а других, як січових стрільців, до українських легіонів, рішати судьбу Австрії на російським фронті, і добиватися вимріяного визволення України.

І ся дорога ідейної посвяти часто позначена могилками священничих дітей так, що духовенство, виснажене до

решти з своїх життєвих сил, з резигнацією вижидало покінчення нещасної війни.

Колиж ненадійно з розпадом Австрії воскресла як сфінкс з пожарища Західна Українська держава, і коли до керми в її організації і управі простяглись в значній частині руки, що перше стояли осторонь від всякої народної роботи, та вмить поробилися великими будівничими, то духовенство не мало вже тоді сили, щоб зареклямувати належне йому місце в організаційній роботі вільної батьківщини. Воно не мало сили, щоб спрямувати народне судно у належну йому течію, і зістало в тій великій, жданій віками роковій хвилі як безсиле і полишене на боці.

Духовенство в той час, знищене матеріально, підорване ворожими штучками в самоповазі і значінню в народа, лежало обезсилене і прибите, а доля Української Держави рішалася людьми, що кували свої партійні і особисті інтереси — без нього. Ніхто не питав о голос так могутого колись чинника в історії розвитку українського народа в Галичині.

Духовенство погодилося з тим неприродним і кривдям його фактом, бо чуло, що не має сили упітнути-ся о належні йому права і місце при устроєнню молодої держави. Воно ограничило свою діяльність до ролі самаританської. Коли одна його частина вступила до формуючоїся української армії, як духовники і санітарі, то решта полишившись на своїх душпастирських становищах, будила між народом свідомість нового державного життя і кріпила духово свій нарід і армію в час потрясень і невдач, гідно і мужно аж до часу відступлення армії за Збруч.

Многі священики враз зі своїми родинами подались з армією на свою дорогу, в молодих снах вимріяну Україну, де гідно сповняли обовязки вірних синів свого народа, духовних опікунів молодших своїх братів. Перебувши з армією тяжку її долю в чотирикутнику смерті, сплатили вони і там гідно свій довг на жертвеннику сподіваної самостійности України і ледво в малій частині вернули на рідну землю, як недобитки, щоби ділити дальше з своїм народом гірку його долю. *Vae victis!*

Яка судьба постигла укр. духовенство в тепершній час, не треба надто висилюватися, щоб її вірно змалювати. Досить переглянути помішувані в наших часописах „фрагменти нашого лихоліття“, щоби виробити собі ясний погляд на його положення — під нинішньою формою правління. Кожде слово, кожний крок в душпастирській і народній діяльності стоїть під чуйною контролею не то державних функціонерів, а кожного майже члена сусідської суспільности, яка претендує собі суверенні права

над українським населенням, і почуває себе управненою осуджувати і нормувати душпастирську і громадянську діяльність українського духовенства.

З сим однак можнаби ще від біди погодитися, бо мовляв *est modus in rebus*, колиб не те, що ціле духовенство обгорнуло якесь пригнобляюче почування цілковитого відокремлення, ізольовання від всього, що моглоби додати йому якоїсь відпорности, почуття своєї сили і зорганізованої солідарности.

Духовенство, розбите в нутрі відомими нещасними реформами, стоїть осамітнене і опущене так у справах личної натури, як і в справах своєї душпастирської діяльності. *)

Зрештою про се тяжко писати, але в душах діється недобре. Тож не диво, що наше духовенство — що має таку гарну минувшину на картках історії відродження нашого народа, серед таких важких, деструктивних обставин стоїть нині з своїми родинами над берегом пропасти, на краю загибелі.

Матеріально знищене і зубожіле до крайности, суспільно і політично здискредитоване, підорване в своїй самоповазі і впливі на нарід, усувається і насильно і добровільно з арени політичного і суспільного життя, обнижує високий престиж свого післанництва в народнім життїю. Точене в нутрі червом дезорганізації і штучно придуманого розділу, прибите журую про будучність своїх дітий, перед якими зачинений доступ до шкіл і висшого образования, замкнений вступ до публичних урядів, само не знає, що зачати, що робити...

І чиж супроти такої сумної дійсности, а може ще гіршої майбутности, можна докоряти духовенству, що воно опускає ряди, не провідників народних, бо ними перестало бути, а ряди совісних і випробованих робітників? Чи ріжнородні публичні докори і негодування в пресі і публичних

---

*) Тут автор нарікає також на зверхні духовні власти, що вони не живуть у такій тісній і лучности з духовенством, яке з огляду на тяжке наше нинішнє положення конче потрібне, та що не дбають про духовенство. Не печатаємо отсих його слів, бо вони більше моглиби зашкодити, аніж помогти. Зрештою годі всі наші зверхні духовні власти підтягнути під один знаменник, і не в се правдою, начеб вони не журилися духовенством. Відомо нам, пр. скільки Митрополит доложив старань, щоби конкордат випав для нас якнайліпше. Але ж наслідків тих старань не видно. Ось у тому суть річи. А наші духовні власти в тій справі так само безрадіні, як і ми... Деинте корінь лиха, як се добре знаємо. Ціла отся стаття о. автора зродилася з психологічної „потреби нарікання“. Очевидно наше духовенство має на що нарікати. Але не забуваймо, що всі верстви нашого народу так само мають на що нарікати.

зборах не є радше водою на чужий, ворожий нам млин, нищенням і так ослабленої вже частини живого організму народного? Над тим належалоби всім, що так сквапливо вишукують всякі хиби і залишення нашого духовенства, совісно і зріло застановитися!

Натомісьч підіймім, ми духовні, проти ворожих змагань, які від довшого часу підривають пляново і систематично наше значіння як випробованих робітників на полі віри, церкви і народности, здвоєний витревалий, ідейний, безкорисний труд, який заставить усіх цінити і числитися з силою і значінням праці українського кат. духовенства, якого в нашім народнім життїю не всилі ніхто належно заступити. Хвилевій дезорганізації і роздвоєнню у нутрі, протиставмо всі солідарну єдність, оперту на взаїмній любові і пошануванню, а героїчне зорганізоване пожертвовання в справах, де ходить про скріплення і охорону нашого духового престоїжу і матеріальної екзистенції.

Підіймім кинений нам визов, і станьмо проти нього солідарно всі до боротьби витревалою, відповідною до нинішних вимог, працею, головно на полі церковнім і душпастирськім, а побіда буде наша!

Українське кат. духовенство ясно бачить, який великий і відвічальний душпастирський труд жде його і охотно підніме його зі здвоєною силою, бо *periculum in mora*. Та в тій праці жде умілого, повного любові, проводу своїх духовних властей, товариських організацій і одинокого нашого станового органу „Нива“.

Насильство треба викресаною із себе силою відпирати.

Caveant consules, ne quid respublica detrimenti capiat.

Старший священик.

Володимир Гатенко

Що таке наше православія?

(Допис із Підкарпатської України).

Про підкарпатське православія писалося у нас дуже багато. Всякі всяко толкують це явище. Одні добачують в ньому релігійну, другі національну, ще інші економічну основу й ось так питання щодо своєї суті зовсім нескладне й просте достає у ріжних людей ріжноманітне, здебільшого зовсім хибне освітлення. Та хоч для писань на тему нашого православія вилито багато чорнила, мені не довелось в тій справі читати ані одної статті, яка малаб голову, тулуб і ноги.

Бо ані, зрештою не зовсім безпідставні, ремствування на погубні наслідки злочинної агітації, яка буцімто перетворила побожний, віруючий лю́д підкарпатський у слуг сатани й пекла, ані толкування православ'я як явище протесту проти довговікової чужинецької неволі, ані на кінець добачування в ньому реакції проти „нестерпних економічних утисків люду з боку уніятських попів“ не пояснюють нам питання, що таке православ'я, відки воно взялось, де його ґрунт і джерело? Одно тільки не підлягає найменшому сумніву: що наше православ'я з питомими йому проявами дикости, нікчемности й морального знидіння, з його підпалами, побоями, й насильствами, являється справжнім суспільним лихом, тим дійсним нашим народнім нещастям, проти якого боротись повинно бути хвальним гаслом кожного щирого народолюбця. Православ'я в цій формі, в якій воно у нас проявляється, це не віра, не релігійний світогляд, взагалі не ідея, але тяжка народня хворота, це полип, який своїми далекосяглими, густо розвітвленими раменами намагається обмотати весь наш національний організм на те, щоб висмоктавши з нього кров — мораль, розточивши основи християнської етики, тим легше скинути його в обійми злочину й морально національної руїни. Що до цієї характеристики православ'я не може бути двох думок, на неї пристати мусять всі, не тільки його вороги й байдужні до нього, але навіть чесні й розумні прихильники православ'я.

Коли таким великим, загально признаним лихом являється наше православ'я, коли так різко негативний осуд заслугує воно собі у кожного без огляду на ворожість, прихильність, або байдужість до нього, то належалоб сподіватись якогось загального союзу всіх, щось на зразок середньовікового хрестового походу проти того злощасного ферменту, якому на сміх і глум причіплено назву релігійного, та ще й „православного“ руху. Чи єсть у нас таке здруження всіх для лікування православного рака? А тому що всяке підходження до явищ суспільних залежить від розуміння причини цих явищ, то послідовно виринають питання: Як ставиться наш інтелігентський загал до тутешнього православного руху, відки на гадку нашої публіцистики взялося православ'я, які факти й обставини по гадці пануючих у нас переконань являються причинами й підоймами наших православних настроїв? На ці питання будемо старатись відповісти, при чому до кожного з них поставимось по змозі критично.

Часто повторяється погляд перш за все серед прихильників православ'я, що православ'я, будучи одною з відповідей на вікову неволю в чужинців, являється реакцією проти чужинецької кормиги висловом народнього

гніву й помсти проти всього, що яким небудь способом могло пригадувати народови його сумне минуле. Далекий від розуміння догматичних тонкостей, народ, мовляв, привик бачити в греко-католицькім духовенстві виключно представників і носіїв чужої, йому ненависної мадярської культури, та покористувався першою нагодою, щоби скинути з себе те, з чим його національні уявлення ніяк не могли помириться. Згідно з цим поглядом наших гр.-кат. священиків представляється як Мадярів, чи пак мадяронів, запеклих ворогів руського духа, гробокопателів руської й взагалі словянської культури. І чи дивно, що народ відвернувся від того, що було чужим його національній ідеології? По лінії цих міркувань православія являється у нас знаком протесту проти ворожих денационалізаторських намагань, трохи не розсвітком національного ренесансу, дорогоцінним посівом волі, який із національного боку принесе нам величаві здобутки. Атжеж православія було мало не першим проявом нашого свобідного життя, таж на чолі православного руху стоять люде, що з мадярською культурою не мають нічого спільного, послідовно православія це найміцніше забезпечення проти мадярських посягань, кричать прихильники нашого православного руху.

Та що зостанеться з цих поглядів, коли поставитись до справи критично? Не спиняючись довше при несправедливім твердженні про мадяронство наших гр.-кат. духовників, коли кожному відомо, які великі заслуги для пробудження нашого народнього життя поклали Духнович, Павлович, Волошин і сотні інших, невідомих безіменних національних робітників, які всі були, або й є гр.-кат. священиками, мусимо підкреслити, що сподівання, начеб православія було в силі зміцнити живчик національної праці, булиб великим обманом, просто злочинним національним самодурством. Православіє як чинник деструктивний, як фермент ненависти, злоби, насильства не криє в собі ніяких національних емоцій. Православія в розумінні нашого люду являється явищем самим для себе, рішуче відрізанім від якихнебудь прояв національних почувань. Погляд, який намагається підсунути православним настроям нашого люду якісь національні, з нашого становища, хочби помилкові тенденції, гадка, по якій тутешне православія являється поклоном національно пробудженого Прикарпаття в сторону єдиної великої Руси, не мають найменшої підстави. Нехай, що тутешній народ як маса не присвоїв собі розуміння основ і завдань модерної нації, нехай, що його національно-патріотичні почування дрімають ще в області, такби мовити, зоологічних інстинктів, всеж таки почуття расової й національної окремішности стремить в душі нашого люду на стільки глибоко, що про якенебудь бажання національного, чи пак релігійного злиття Русинів із Мара-

морощини з Москалями з під Тули у нас не може бути й мови. Підсувати православним заблудженням нашого народу значіння маніфестації в користь національно зрадницького табору являється просто політичним шантажем. Найяскравіше доказують це якраз околиці замотиличені православною дурійкою. Агитатори русофільського табору даремно стараються під маскою віри й обряду обезобразити національне обличчя нашого люду. Наш люд навіть у місцевинах, заражених православною отрутою, стоїть неситно на ґрунті своїх первісних здорових національних почувань.

Інакше одначе являється справа, коли дивитись на неї з площі намірів русофільських агитаторів. Тут річ з національного боку не така зовсім невинна. Взагалі інакше розуміє православ'я наш народ, інакше дивляться на нього ті, що в цілій справі являються *spiritus movens et agens*. Коли для нашого затуманеного люду православ'я єсть подією самою для себе, позбавленою всякого національного забарвлення, то у наших православних єрховодів рішачими являються національні моменти, а саме намагання, щоби при допомозі релігійного роздору викликати перш за все національну крамолу. Зо становища тих планів „православна віра“ являється не метою самою для себе, але побічним епізодом, засобом агітаційним, козиром в руках русофільських ватажків, щоби показом на таку саму віру московського племені прищипити нашому народові почуття спільної з ним „одної руської нації“.

Та коли у простого народу, який в справах національних керується природним, здоровим інстинктом, православна дурійка не мусить завершуватись національним розбратом — хоч годі заперечити, що православна межиусобиця, деморалізуючи широкі народні верстви, тим самим ослаблює їхню національну відпорність — і послідовно у простого люду православ'я без русофільства, а русофільство без православ'я являються всежтаки в сфері можливостей, то життєвий досвід повчає, що розвиток русофільських настроїв у нашої інтелігенції далеко не обмежується сентиментально романтичною прихильністю до дакань і какань, але правильно московфільські симпатії наших інтелігентських кругів еволюціонізуються в тім напрямі, що явна апостазія і народня завершується здебільшого так само явним і релігійним відступством. Життєпис Івана Наумовича, а в новіших часах історія окупації Галичини російською армією в р. 1914—1916, колито жертвою православної мороки впало навіть кількох московфільсько настроєних гр.-кат. священників, врешті досвіди з нашим домашнім русофілізмом, між іншими апостазія гр.-католика Гагатка, грошеві жертви губернатора Бескида на явно

схизматицькі часописи, найвимовніше доказують, що православія і русофільство в нашій народі, як форми, перше релігійного, друге національного відступства, являються поміж собою в близькій духовій свояцтві і тому здебільшого виступають у найтіснішій сполуці. Ось у чому лежить національний характер нашої домородної схизми, жахливі наслідки якої являються у нашого простонароддя поки що в області релігійно-моральній. Що по інтенції русофільських ватажків після спустошення життя релігійно-морального має прийти черга на руїнництво в національним напрямку, про те хіба ніхто не буде сумніватись. Що руїнництво те вже таки на добре зачалось, це також кожний з нас знає. Доказів на те можна навести багато, та ми тут приведемо тільки одну для нашого православія з національного боку дуже характеристичну прикмету. Возьмім до руки якийнебудь листок — свисток, якунебудь агітаційну мазанину проводирів нашого православного руху. Що в першу чергу мусить звернути нашу увагу? Перш за все побачимо, що пропаганда „православної віри“ ведеться у нас не в народній мові нашого люду, але в незрозумілій йому мові московській, що це значить? Хто коли бачив таку „місіонарську“ роботу? Атжеж відомо, що місіонарі — пропагатори всіх часів і цілого земського глобу послуговувалися при ширенні своїх ідей, в інтересі успіхів своєї роботи мовою населення, серед якого доводилось їм виступати, як і не підлягає найменшому сумнівові, що принцип цей являється на стільки природним, доцільним і конечним, що нехтування його мусить дуже некорисно відбитись на успіхах всякої, хочби зрештою як найкрасше зорганізованої пропаганди. Та що ми бачимо у пропагаторів нашої домородної схизми? Чи сповняють вони ту природну, конечну передумову успіху у всякій роботі між народом? О ні! Що їх обходить природа? І дармо шукатимем принципу й природної поведінки там, де все служить лиш безпринципній неприродній роботі. І скільки варта й якою дорогою може бути для подвижників православія та православна віра, коли для її поширення самі її подвижники жахаються послужитись найліпшим методом пропаганди, власною народньою мовою люду, що силою нещасних обставин став предметом їхніх каїнових намагань. І якщо дехто з пропагаторів і прихильників нашого православного руху мавби смілість твердити, що тутешне православія являється чистим від світських, із окрема політичних впливів, незалежним релігійним напрямком, то нехай в першу чергу пояснить нам цю чудну, зі становища успіхів незрозумілу аномалію в пропагаційних методах нашого православного руху. Річ ясна, тут справа не в релігійних віруваннях, але в насильнім обмосковленні нашого

люду й ми певні, що колиб пропаганда православ'я велася у нас чистою народною, не московською мовою, то теперішні проводирі нашого православного руху опинилися б в перших рядах його найлютіших побивців.

Дуже часто зустрічається погляд, що православ'я у нас викликали чисто господарські причини. Всякого рода дані, дачки й драчки, якими мовляв гр.-кат. духовенство тіснило в часі мадярських злигоднів наш бідний люд при карпатській, налляли тому останньому стільки гарячого сала за шкуру, що народ здобувши свободу, став самостійно вирішувати церковно-платничі питання, вирішив їх радикально і не лише скинув із себе всі „попівські“ оплати, але щоб їхньому повороті в любий момент раз на все загородити дорогу, полишив віру, з ласки слуг якої доводилось йому нести економічні кайдани.

Скільки в цьому правди? На скільки лекшими являються тягарі получені з удержуванням слуг православної віри?

Відповідаючи на те питання, треба пригадати, що в момент відпаду від гр.-кат. церкви наше сільське населення не платило своїм гр.-кат. священикам сливе зовсім нічого. Датки грошеві, в натурі і в праці, пласти сіна, дрова і „денник“ щезли безповоротно з настанням волі, не полишаючи по собі жадного еквіваленту. Оплати за поодинокі „officia“, які тут і там рідко ще побирались, мали характер скорше добровільної жертви, як обовязкової винагороди. Гр.-кат. духовенство, мирячись із „подувом волі“, піддалось смиренно новому станові річей і не ждало від своїх вірників давніх, „великих податків“. А проте православ'я ширилось. Ширилось іноді й по селах, де народ любив свого душпастиря, й тому про „попівські утиски“ люду не могло бути й мови. Та з другого боку служителі православної віри не є такі дуже дешеві. За кожную, хочби найдрібнішу послугу, велять собі добре платити. Атжеж відомо, що деякі з них вже за короткий час доробились значного маєтку. Прикладів на те можнаби навести багато, та ми тут приведемо лиш один. Половина великого села в мойому найблищому сусідстві перейшла перед роком на православ'я. Поміж новостями, як побої, погрози, наклепи, яких тут раніш не бувало село одержало звичайну при таких наголах чудасію, темного як ніч, кострубатого попа батюшку. Які наслідки повів за собою цей факт в області церковно-платничих відносин? Скажемо відразу, зовсім цікаві: Коли уніятський священик, чудовий народній робітник, працюючи для народа з ранку до вечера, цілими місяцями не бачить за свої труди ані одної корони прибутку, то темний як ніч, кострубатий батюшка, раз у раз набиває гамани зупленими з народа, щоденно свіжими

сотнями. І деж тут реакція проти економічних використувань люду уніятським духовним, деж економічні умови православного руху? Якраз навпаки, економічні причини, якщо вони малиб рішати, повинні заставити блудників чим скорше вернутись до віри їх предків. Зрештою коли порівняємо теперішнє економічне становище нашого селянства з таким його становищем в часах передвоєнних, то мусимо признати, що оплати давані гр.-кат. священикам перед війною являються проти даней, плачених православним батюшкам знов, таки зовсім малими.

(Ковець буде)

Александр Барвінський.

З життя нашого духовенства

в 1-й половині XIX ст.

(Частина із „Споминів з мого життя“)

„Хто минувшини не знає -
Про будучність той не дбає“.
Богдан Лепкий.

(Наше духовенство в Галичині в XIX ст. підвалиною нашого національно-культурного розвитку, його походження й образование, національне почуття й освітлення. Священики на педєдбручанськїм Поділля з моєї родини. Їх родинне й товариське життє. ¹⁾)

Положенне українського народу в Галичині до злуки її з Габсбурською монархією було вельми сумне. Груба темрява і безпросвітність налягли були на наш край. Колишні руські вельможі і шляхта з переходом на латинський обряд спольщилися і відчужилися українському народови та скріпили не тільки матеріяльно, але й інтелектуально освічену верству польську. Спольщені вельможі й шляхтичі-дідичі колишні руські, о стільки лише оставали в звязи з нашим народом, що проживаючи серед нього і виживляючись паншизною працею його рук, не забули зовсім його мови й нею з ним розмавляли, а відчуваючи також потребу релігійно-духовного життя, ставили по своїх селах церкви або допомагали до їх будови яко колятори греко-кат. парафій та бодай у більшї свята або неділі являлися з своїми родинами на богослуженнях. Досить згадати про графів Дідушицьких, Баворовських і т. и.

Наші міста мали польсько-жидівський вигляд, а українське міщанство, виперте на передмістя, творило хліборобську і дрібноремісничу верству. Мішані супружа, неспроможність, рівнодушність, або невмілість деяких наших

¹⁾ Сї згадки написані з поради пок. Д-ра Ос. М ковея яко доповненне до І. ч. „Споминів з мого життя“ (1912, Кол мия).

міських священників іти навзаводи з численнішим, рухливішим і проворнішим польським духовенством по містах, пособляли переходови наших міщан на латинський обряд та їх польщенню. Таким способом, втративши колишніх вельмож і шляхту, а в значній частині також міщанство, наш нарід у Галичині зберіг лише найнижшу верству суспільну, селянство, а в незначній частині дрібне міщанство і духовенство, котрі творили неначе середню верству суспільну. Тимто польські письменники й дневникарі висловлювалися згідно про наш нарід, з котрого остав лише „pop і chłop“, і не признавали нам навіть прикмет народу. Але й ці останки нашого народу коротали своє життя в безпросвітній темряві і пониженню. Духовенство руське в XVIII ст. не мало потрібного сему становищу образования і просвіти, а що до суспільного становища, було зрівнане з безправним селянством, як то говорено: змужичило.

Що йно перший поділ Польщі (1772. р.) і прилука Галичини до Габсбурської монархії спричинила значний переворот у дотеперішнім положенню українського народу в краю. Заснованне Марією Тересою у Відні при церкві св. Варвари духовної семінарії для питомців гр.-кат. обряду т. зв. *Barbareum* (1774 р.), а цісарем Йосифом II у Львові генеральної семінарії (1783 р.), положило підвалини до виховання й заводового образования руського духовенства, котре поступенно занимало місця неосвічених і заводово невідготовлених священників, званих Луцаками або „*antiquae educationis*“.¹⁾ З *Barbareum* вийшли перші наші владики, що могли станути своїм заводовим образованием, просвітою і культурою поруч владик латинського обряду, як Ангелович, Михаїл Левицький, Яхимович, Спиридон Литвинович, Снігурський і ин., а священники: Гарасевич Михайло, Мартин Барвінський, Іван Могильницький, і ин. займали верховні становища яко крилошани у Львові і Перемишлі або яко настоятелі генеральної семінарії у Львові, та єпископської семінарії в Перемишлі. — До *Barbareum*, а відтак до генер. семінарії у Львові, опісля до семінарії в Перемишлі, вступали сини колишньої дрібної руської шляхти Білинські, Бачинські, Чайківські, Левицькі, Могильницькі, Шашкевичі, Головацькі, Скородинські, Ільницькі і т. п. З них виховалася перегадом ціла верства руського духовенства, що визначалася заводовим образованием, ширшою про-

¹⁾ Цісар Йосиф II зрівнав наше духовенство що до становища з латинським, а тим самим і наш обряд і нашу Церкву

світою і як на той час певною культурою. Сини тих священників здобували собі науку в гімназіях у Перемишлі, у Львові, в Тернополі (у Єзуїтів до 1848 р.), в Бучачі (у оо. Василіян) і звичайно йшли до духовних семінарій, а відтам займали становища приходників по містах і селах; деякі ставали крилошанами, настоятелями духовних семінарій, а лише нечисленні вибирали собі світські заводи і добивалися навіть висших становищ, як Евзебій Черкавський, Амврозій Яновський, Василь Ковальський, Жигмонт Савчинський, Юліян Лаврівський, Іван Гавришкевич і т. и. Таким способом виробилася поважна верства руського образovanого кліру, витворювалася поступенно світська руська інтелігенція з нащадків руського духовенства і наша суспільність, хоч позбавлена колишньої шляхти і в значній частині міщанства, стала почуватися народом. Правда, до половини ХІХ ст. навіть у священничих семьях панувала під впливом дряхлої уже Польщі польська мова, по містах головню виголошувано навіть духовні проповіді по церквах польською мовою, а висші духовні достойники (як Д-р Спиридон Литвинович, Михаїл Куземський, Михаїл Малиновський і ин.), а також світські (як В. Ковальський і ин.) вже під впливом австрійських відносин послуговувалися часто німецьким язиком, але при всім тім будилася в них національна свідомість і любов до свого народа. Заведенне з поручення цісаря Йосифа ІІ. в львівськїм університеті для деяких предметів „руського язика“ (ruthenische Sprache) дало понуку визначнійшим священникам, а опісля і деяким світським Русинам до літературних починів. Одначе як університетські професори, що мали викладати деякі предмети „руським язиком“, так і перші галицькоруські письменники вважали церковнословянщину готовим руським книжним, літературним язиком і намагалися не тільки писати, але й говорити церковнословянщиною з примішкою польських та інших чужих висловів. Тип такого народолюбця, що дораджував плекати наше письменство в церковно-словянськїм язичі, зобразив Б. А. Дідицький в переробленій з англійського повісті „Отець Игнатій“, де він на нараді про нашу народність і літературу почав свою промову словами: „Азь состарѣхся надѣ чтеніемъ церковныхъ и сицевыхъ книгъ“. Але ся думка не далася перевести в життю, а змаганне до введення церковнословянського язика з примішкою московщини в університетських викладах, у літературі і в життю довела до занпащення руських викладів, бо загал радше волів послуговатися в науці і письменстві мертвою, а всеж таки посеред освіченої верстви знаною латиною (як Михайла Гарасевича *Annales Ecclesiae Ruthenae*), або щораз більше:

під впливом Австрії у нас плеканою німеччиною, н. пр. Die Kirchen und Staatssatzungen М. Малиновського, аніж церковно-словянським язиком. Тим способом удержався польський язик посеред нового заходами Австрії вихованого й образованого покоління, а мало-помалу німецький язик почав здобувати собі значінне розговірної і літературної мови (н. пр. Дениса Зубрицького в польським і німецьким язичі видавані наукові твори і розвідки). Так то іменно руське духовенство, виховане в *Barbareum* у Відні і в генеральній семінарії у Львові послуговалося польським розговірною мовою, здібніші одиниці писали польським язиком (навіть архіерейські послання митрополита М. Левицького являлися в тій мові,) деколи і латинським язиком, а частійше німеччиною. Одначе в тих, чужими мовами печатаних, писаннях проглядала щораз виразнійше наша національна свідомість.

В першій половині XIX ст. було ще обмаль священників, виобразованих у *Barbareum*, в семінарії у Львові, а опісля в Перемишлі, тим то досягнути парохію було легко, а деякі священники були приневолені обслуговувати по дві або й більше парохій, по кілька громад і церков. Звичайно по батькови в парохії слідував син, зять або внук і таким способом творилися неначеб священничі династії, котрі займали поблизькі парохії і таким способом численні священничі роди заселяли просторі околиці в краю. Таким численним священничим родом, що заселив простору частину північного передзбручанського Поділля, були Білинські, що виводили свій рід з дрібної шляхти руської в Білині в Самбірщині. Патріархом сего священничого роду був Стефан Білинський, котрий заняв прихід у Чернихові, в Тернопільщині (де перегідом став приходником його внук Стефан). Старший син прародича Стефана Білинського з Чернихова, Михайло, став приходником у Тернополі, опісля почесним крилошанином, син тогож Іван парохом у Баворові (коло Тернополя), а братанич Івана, Симеон приходником у Станиславівській епархії в Орішківцях (в Гусятинщині). Молодший син прародича Стефана, чернихівського, Дмитрій, став приходником у Козівці (біля Микулинець, в Тернопільщині) та виховав шістьох священників. Михайла в Микулинях (в Тернопільщині), Івана в Ілавчі (в Тербовельщині), Стефана в Чернихові, Ілярія (що по смерті вітця став приходником у Козівці), Омеляна в Синяві і Панкратія в Токах — (оба останні в Збаражчині). Чотири доньки віддалися за священників, Текля за о. Січинського в Медведівцях коло Бучача, Домника за о. Григорія Барвінського в Шляхтинцях, Марія за о. Йосифа Варапучин-

ського в Прошові, Юлія за о. Кипріяна Глинського (з останні в Тернопільщині). Швагер о. Димитрія Білинського, Юськевич, був приходником у Сущині, біля Микулинець. Сини вчислених Білинських та їх швагрів по-святилися переважно духовному стану і стали приходниками: о. Омелян Білинський, син Михайла з Микулинець (в Славній в Зборівщині, опісля крилошанином львів. митроп. капітули), Петро Білинський, син Стефана (молодшого) з Чернихова, приходником у Зарваниці (в Теробовельщині), Діонізій, син Омеляна з Синяви приходником у Ласківцях (Стан. єпархії), († в Переросли). Син о. Січинського з Медведовець Лука став парохом у Угрині (в Чортківщині), опісля приходником і деканом у Мшані коло Львова, сини о. Григорія Барвінського, Іполіт у Білківцях (опісля в Несторівцях), Іван у Постолівці (в Гусятинщині), Йосиф в Сервирах (у Зборівщині), зяті: о. Єроним Левицький в Несторівцях (опісля в Стриганцях), о. Іван Любович в Острові (коло Тернополя), о. Ілярій Струминський в Батькові (коло Залозець), син о. Кипріяна Глинського з Чернелева, Ізидор, у Буцневі приходником і деканом. Син старшого сина Чернихівського прародича Стефана, крилошанина Михайла з Тернополя, Іван, став приходником у Баворові в Тернопільщині, а братанич Івана Симеон¹⁾ приходником в Оришківцях (в Станисл. єпархії) в Гусятинщині.

З іншої лінії Білинських о. Симеон був приходником у Чернихівцях, коло Шляхтинець (в Збаражчині).

Таким способом рід Білинських розселився по парохіях цілого передзбручанського Поділля, а кількох посунулося і в Станиславівську єпархію і правили там парохіями кілька десятків літ. Зять о. Димитрія Білинського з Козівки, мій отець Григорій, (*1802 р., † 1880. р.) висвячений в 1830. р., став приходником в Шляхтинцях, з дочерню церквою в Лозові і прилученім селі Курники шляхтинецькі. Син чиншового шляхтича з Ярчовець коло Зборова, з рідної хати виніс знання руської мови. Вихований у стрийного стрія, архипресвитера й офіціала львів. митроп. капітули, професора богословія в львів. університеті і члена галицьких станів (що в передконституційній добі мали управу краю в своїх руках) бувшого питомця Barbareum, Д-ра Мартина Барвінського. Весь час початкових і гімназійних наук мій отець проживав у о. Д-ра Мартина, а опісля в духовній семінарії. Від гімназіста Ількевича, котрого збірничок Галицько-руських приповідок, видав Я. Головацький, навчився мій отець руської скорописи і нею писав свої проповіді (спершу латинкою) доволі чистою

¹⁾ Син Теофіля, повітового секретаря в Тернополі.

народною мовою. Отсе стає певним доказом, що вже перед 1830-тим роком (коли скінчив богословіє) в львівській семінарії (перед появою „Руської Трійці“) пробудилася була національна свідомість поміж питомцями. Щойно опісля деякі питомці перенялися були під впливом Міцкевича й інших новітніх поетів польським патріотичним духом (з вибухом польськ революції в 1830. році) і деякі з них виступили з семінарії (як н. пр. Максим Любович, мій тесть) або були видалені з неї (як Йосиф Чачковський, син приходника з Камінок у Збаражчині, опісля професор гімназійний і директор реальної школи в Станиславові, Іван Струминський, син приходника з Денисова в Тернопільщині, опісля радник Двора в найвищим трибуналі у Відні) і деякі інші. „Руська Трійця“ під проводом незабутнього Маркіяна Шашкевича, одушевлена творами відродженого письменства на В. Україні, довела до відродін Галицької Русі, котрим пособляли своїми творами поруч М. Шашкевича, Я. Головацький, Ів. Вагилевич, Микола Устиянович, Антін Могильницький, Йосиф Лозинський, Рудольф Мох, Іван Гушалевич, Лука Данкевич (Лука з Ракова), а в перших своїх літературних починах навіть Антін Петрушевич і Богдан Дідицький (Дзедзіцький), — самі священіч сини. Мій отець Григорій розвивав і поглиблював свою національну свідомість з підмогою творів сих письменників, котрі побіч Зорі Галицької й інших тодішніх часописей заповняли його бібліотеку.

Мати моя Домника, донька о. Димитрія з Козівки й Анни з Юськевичів,¹⁾ заможних і свідомих тернопільських міщан, разом із сестрами одержала лише домашню початкову освіту (бо тоді не було ще жіночих шкіл), трудилася в будні дні з сестрами й матір'ю в господарстві, а в неділі і свята пополудні по приказу матери читала Акафисти (а не польські і перекладані з французького романси). Перед її замужжем (1830 р.) не було ще в Галичині рідного письменства, котре достарчалоб читання нашому жіноцтву. Але хоч у домах моїх вуйків, Білинських, поворено здебільше по польськи (при всім тім почували вони себе Русинами), у моїх родичів розговорною була руська мова. Ще й нині тямлю, як мати моя співала деколи пісні „Ой під вишнею, під черешнею“ й інші з „Наталки Полтавки“ Котляревського, переробленої Озаркевичем п. з. „На миловане нема силованя“ і виставлюваної в 40-их рр. в Тернополі і по деяких містах наших, або оповідала народні казки. А отець наш, коли ми приїздили на свята

¹⁾ Брат моєї бабусі був парохом у Сучині, дальший свояк урідником у Тернополі.

і вакації до дому, розмовляв з нами про страсти і євангелія (особливо поясняв філософічні частини євангелія св. Йоана), про обряди і звичаї народні. Тимто ми змалку винесли з рідної хати знання матерньої мови й обзнайомилися потроха з світоглядом нашого народу, хоч не мали ще в хлопчій віці ясної народної свідомости.

Два старші брати, Іполіт та Іван, стали вже священиками, а три сестри повіддавалися за священиків, коли я, мій старший брат Йосиф та молодший Володимир оставали дома, вчилися в тривіальній однокласній школі в Шляхтинцях і зараз потім перейшли до шкіл у Тернополі. Таким способом ми творили в порівнянні з старшою ріднею молоде покоління і виховувались уже під впливом відродін Галицької Руси.

Дитячий і хлопчий наш вік проминув посеред патріархальних відносин у нашій рідній хаті і шляхтинецькій громаді. Отець мій і мати були для нас своєю запопадливістю і невсипучою трудолюбивістю недосяжним взірцем наслідування. Виховати і вивести в люди осмеро дітей (дев'яте померло в дитячих літах), а попри те сповняти свої церковні, шкільні й господарські обов'язки, — се була велитенська задача, котру благословив Бог, а Дух святий пособляв повною благодатю, як сего доказом добрі успіхи, осягнені моїм вітцем на всіх тих царинах. Отець мій обслуговував не тільки 2 церкви, в Шляхтинцях і Лозові з прилученою громадою Курники, але протягом 15 літ задля недостачі священиків був завідовцем Байковець, Смиковець і Русянівки, де також було 2 церкви. Сповнити церковні, шкільні й господарські обов'язки в 4-ох церквах і 6-ти громадах — се була велитенська праця. Окрім того мав отець гарний сад при хаті, в нім одну пасіку, а другу в шляхтинецькім, третю в курницькім лісі. Невсипучою помічницею вітця в тій велитенській праці протягом повних 50 літ була моя мати. Зимою вставали до праці о 4-ій, літом о 3-ій годині вранці, побудити челядь, видавати оброки худобі і т. и., а що й по 10-ій вечер йшли на супочинок. Тільки після обіду з пів годинки відпочивали, як висловлювалася моя мати, щоби „на хвилю забутися“.

На ближші поля й сіножати ходив мій отець пішки доглядати роботи (а так само мати коло хати й по городах), тільки на дальші поля, сіножати й пасіки їздив візком. Церковних богослужень у матерній церкві і в прилучених громадах пильнував вельми точно і ревно, говорив проповіді або власного складу (збережені в нашій родинній архіві), або на основі проповідий Юліяна Ганкевича з Красного й Антонія Добрянського з Валяви, на вечірні катехизував, в школах (тоді ще дяківських) учив релігії.

(Далі буде)

Місії

В парохії Листич відбулась духовна місія в днях 21 — 25 V. 1925 р., в часі котрої довершилось поблагословлення з ґрунту відреставрованої матірної церкви. Чина поблагословлення довершив Впр. О. Пралат Леонтій Куницький в сослуженню оо. деканів Ів Головкевича і Карла Бардина і 10 сусідних священників. Поруч з обною і посвяченням церкви відбулася також обнова душ в цілій парохії через св. місію. Провід місії обняли о. пралат Леонтій Куницький і о. сов. Евзевій Бачинський. Їх золотоусті і натхненні науки приковували через 5 днів парохіян і людей із сусідних парохій до слухання слова Божого і коло сповідальниць мимо горячих господарських робіт. Отворення місії відбулося дуже торжественно і протягнулося до 11 год. в ночі, бо зараз першого дня були 2 науки. Кожного слідуемого дня оо. Місіонарі голосили по 4 науки, а о. Стефан Івасик 3 науки катехитичні для шкільної молоді. В слуханню сповідий помагали оо. Кондеканальні і двох вітців духовних з сусідного деканату жидачівського. До св. Тайн приступило 200 дітей і понад 1000 дорослих. Величаво відбулося посвячення місійного хреста і процесійний похід при великім здвізі народу з парохії і окрестности. Похід гарно упорядкований місцевим сотрудником о. Метельським, на котрого чолі поступали ОО. Місіонарі з 80 церковними прапорами, численною шкільною молоддю і народом та 16 кондеканальними священниками. Коло години 2. вернув процесійний похід на місце уставлення місійного хреста і нарід в піднеслім настрою вислухав послідної, прегарної науки, яку виголосив о. пралат Л. Куницький, навязуючи до мученичої смерти св. Йосафата і його апостольської праці для добра — щастя українського народа аж до нинішних часів. На закінчення св. місії уділив о. пралат і провідник місії зібраному народови благословення св. Вітця, яке вірні прийняли навколішках. В імени своїм і парохіян зложив о. парох Андрій Пеленський сердечну подяку ОО. Місіонарам за труди в уладженню місії, а нарід не мав слів подяки за їх апостольську працю, тим паче, що від непамятних часів не мав в парохії св. місії і не міг віджалувати, що вона вже скінчилася.

В часі обіду у гостинного о. пароха відбувся деканальний собор, на яким полагоджено дрібні справи деканальні, а о. Евзевій Бачинський зреферував справу парцеляції ерекціональних ґрунтів в наслідок постанов конкордату.

В днях від 1—5 вкл. червня 1925. відбулися під проводом Впр. о. Пелеха, ігумена Чина св. В. В. духовні ре-

колекції в Стрию, в котрих взяли участь всі кондеканальні оо. духовні *)

о. К. Б.

В ювілейнім році, в честь св. сщм. Йосафата відбулася 8-денна місія в Мізуні старім, долиньського деканату, в днях від 5—12. липня 1924. заходом Всесв. о. Дра Д. Дорожинського, місцевого завідателя, а під проводом Всч. о. Зенона Каленюка, завідателя Яхторова. Головним проповідником був Всч. о. Йосиф Яворський, парох Ляшкова, Лопатинського деканату. Його проповіді вельми популярні, притягали вірних зі всіх доколичних сіл до церкви так, що церква і обширний майдан церковний що дня були повні народу, котрий не зважаючи на пильні польові роботи, спішив до Мізуня, щоби бути учасником місії. У відправі богослужень і св. Сповіді помагали о. Миколай Білецький, парох Пацикова, о. Іполит Погорецький, парох Велдіжа о. Антін Лукомський, завідатель Лолина, о. Теофіль Костишин, парох Росточок і о. Семен Шпіцер, парох Солукова. Денно приступало 250—300 людей до св. Причастія. Величаво виглядав похід з місієйним хрестом в день храму св. Ап. Петра і Павла під яким всі, взносячи до Всевишнього свої горячі молитви, зі сльозами в очах прирікали іти в дальшій житю тим путем, який вказав їм у своїх науках краснорічивий проповідник.

В днях від 3—8. жовтня 1925. відбулася в гр.-кат. парохії в Долині заходом Всч. о. Евгена Лопатинського, місцевого сотрудирика, а коштом долиньських міщан, давно ожидана духовна місія.

Дня 3. жовтня 1925. о год. 3 $\frac{1}{2}$ по полудни приїхали оо. місіонарі Василяни: о. ігумен Дякович з Гошева, о. Котович з Дрогобича і о. Василь Манько з Кристинополя, котрих торжественно з процесією повитано при входовій брамі церкви Товпи народу, так долиньських як і зі сусідних сіл з биттем серця очікували початку місії, яка зачалася молебнем до Пр. Д. Марії, почім наступила перша наука. Проповідий голошено 4 денно — проповідали на переміну вище згадані оо. місіонарі. Всі науки були о правдах віри. Коли один з місіонарів проповідав, два другі сповідали масово, приступаючи до сповіди вірних. Денно сповідалося і причащалося около 300 вірних, а посліднього дня місії т. є. 8 жовтня приступило до св. Причастія около 1 500 людей. Сповідалися зі сокрушеним серцем навіть такі, котрі від 15 літ не сповідалися. Місія зробила величезне вражіння на присутних вірних, а коли вкопано ве-

*) Отся реляція спізнена задля недогляду Редакції. Перепрошуємо!

личений, цвітами замаєний дубовий, місійний хрест, з тисячий грудий знісся до неба могучий голос „З нами Бог“ Мимоходом тут належить зазначити, що дуба на місійний хрест безкорисно жертвував один міщанин.

В часі місії дижурували: Всч. оо. Євген Лопатинський, місц. сотр., Теодор Величковський, місц. парох, Г. Семків, парох Ракова і Іван Тимків, сотр. з Рахині. Св. Сповіді слухали: о. Семен Шпіцер, парох Солукова і завідатель деканату, о. Николай Білецький, парох Пацикова, о. Іполит Яогорецький, парох Велдіжа, о. Антін Лукомський, завідатель Лолина, о. Микола Дерлиця, парох Тростянця і о. Микола Пиндзин, завідатель Ілемя.

Посліднього дня прибуло також під проводом о. дек. Петра Патрила чотирох священників з Перегінського деканату, котрі рівнож помагали сповідати і станули до хресного походу, який під проводом завідателя деканату о. С. Шпіцера мимо непогоди був імпозантний.

Подякою завідателя деканату о. С. Шпіцера оо. місіонарям і вірним закінчилася місія. Піднесені на душі вірні розходилися і з тугою прощали відіжджаючих місіонарів.

о. С. Шпіцер.

З Тіснянського деканату.

Слава св. Йосафата чим раз то дальше поширюєсь та зеднує собі в нашім народі почитателів. Доказом сего є велике число торжеств і місій уряджених в послідних двох роках скрізь по нашій церк. провінції. І наш деканат хоч маленький, бо числить всього 8 парохій (в тім дві опорожнені не остав по заду інших в ширенню слави та ідей свм. Йосафата. Минувшого року відсвятковано 300-літній ювілей нашого Святого Владики по всіх парохіях; у науках переповіджено Його св. житте та геройську мученичу смерть. В сей спосіб приготовлено вірних до св. місій, які мають відбуватись по черзі по всіх парохіях.

Найвеличавійше відсвяткувала 300-літній ювілей свм. Йосафата парохія о. декана М. Устіяновського - Смерек в жовтні 1924. р. Торжество почалось молебнем до св. Йосафата, по яким слідувала перша наука: О спасінню душі з узглядненнем житя св. Священочученика. Опісля всі оо. кондеканальні слухали св. сповіди, до якої побожний гірський нарід горнувся численно, так що сповідь протягнулася до півночі. На другий день відправлено торжественну Службу Божу з виставленнем Найсв. Тайн на інтенцію поширення ідей св. Йосафата в нашім народі. По Євангелію виголосив Всч. о. Н. Коропась другу науку:

о витреванню в Божій ласці до кінця життя. Того дня приступило до св. Причастія около 300 душ.

Сего року відбулися в нашім деканаті дві місії з великим успіхом для вірних, на весну в Лопінці, а осінню в Тісній

Лопінка невеличке гірське село, положене в неприступнім місці, окружене зі всіх сторін горами та за те славне в наших горах відпустами, які тут відбуваються з великим торжеством три рази в році (на Вознесенне, Положенне Ризи Пр Б. і Воздвиженне Ч. Хр.). В місцевій мурованій церкві переховуєсь чудотворна ікона Пр. Діви Марії, до котрої побожний нарід радо спішить, щоби подякувати „Лопінській Матінці“ за вислухані молитви і одержані за Ї посередництвом ласки. Давними роками приходив тут нарід дуже численно навіть із Закарпатської України, нині однак лише з тутешнього повіту відбувають вірні паломництво до Лопінки.

Теперішній завідатель парохії Всч. о. Т. Малко не жалував труду і подбав о відправленне 3-дневної місії для своїх парохіян якраз перед першим відпустом на Вознесенне І. Хр. Місія відбулася в днях 24. до 28 мая 1925 Се перша місія в парохії Лопінка. Провідником місії був Всч. о. осиф Ільницький, парох із Шумяча, а другим проповідником Всч. о. М. Попель із Лосинця, оба із турчанського деканату. ОО. Місіонарі говорили місійні науки дуже гарно і займаючо по 4 денно і нарід радо горнувся до церкви. Найбільше вірних прибуло на Вознесенне І. Хр. В часі обходу з місійним хрестом можна було числити до 5000 душ. До св. Тайни покаяння приступило в часі місії висше 1500 душ. У відправі богослужень в часі місії і слуханню сповіди помагали через цілий час всі оо. кондеканальні, а з Балигородського деканату прибули з духовною помічю Всч. оо. Левицький з Жерниці і І. Гамерський з Волковиї. Торжественну Службу Божу з виставленнем Найсв. Тайн відправив Впр о. декан М. Устіяновський, а діякоували оо. А Федоряк з Тісної і О. Чайківський з Явірця.

Велике признанне та вдячність належиться ОО. Місіонарям, що на просьбу о. господаря радо прибули в наші гори, щоби скріпити вірних у св. вірі та поширити славу свм. Йосафата. Всч. о. проповідник що дня по укінченню богослуження співав клячучи перед головним престолом гарну пісню в честь св. Владики: „О Йосафате Архіерею, Ти цілим серцем Бога любиш“..., яка робила на вірних миле вражінне та полишила гарною памятку ювілейної місії в Лопінці. *)

*) Ся ісія є поміщена в Календарі Місіонара за 1925 р.

Не менше гарно випала місія в Тісній. Село Тісна виглядало перед війною наче яке місточко, положене між горами при гостинці, що провадить з Галичини на Закарпатську Русь. В Тісній і околиці були давніші величезні ліси смерекові та букові. Через кільканадцять літ був тут дуже великий рух. Тартаки день і ніч працювали, а вузкова залізниця вивозила у світ тисячі вагонів гарного ялового та букового (на меблі) матеріялу. Ще нині великі купи трачіння свідчать про колишній промисл в Тісній. Не диво, що в Тісній радо осідали жиди, будували собі домики та отвирали склепи. Так повстало тут до 50 жидівських склепів, а всі добре проспелували, бож тут було висше тисячки робітників різної народности тай заробок не такий, як нині. Само собою розуміється, що така культура дуже некорисно впливала на місцеве населення, яке треба було безнастанно перестерігати перед моральною гниллю. Богато праці вложив тут бл. п. Павло Стукач, який через 18 літ душпастирював у сій гірській парохії. Він то розширив і украсив стареньку деревяну церкву св. Михаїла за гроші, вижебрані по краю і в Америці. Перед 25 роками устроїв при помочи кондеканальних священників 3 дnevну місію, щоби охоронити своїх парохіян перед деморалізацією та пиянством, яке тут дуже процвітало. Нинішня Тісна змінилася до непізнання. Село перебувало війну щасливо, зате жидівське місточко спалили російські солдати цілком в часі свого відвороту з Карпат в маю 1915. р. Був гарний, весняний день. Густі мраки диму зносились над Тісною і заслонювали собою ясне сонце. Коли селяни бачили, що то горять жидівські доми, почали плакати думаючи, що і церква, яка слезить недалеко жидівських домів, — пішла з димом. Та салдати потішали їх: „Не бійтеся, ми не мадяри, ми тільки євреїв спалимо, аби тут більше не вертали, а церкві нічого не станеться“. І справді церков устоялась. Алеж бо й зазнала та церковця немало зневаги від мадярів та босняків. У деревяній дзвіниці поставлено полеву кухню, а з часом зроблено з неї стайню. Коло церкви привязували коний до дерев, або таки до церкви. Голодні кониска пообгризали дерева та шальовання церкви. Сама церква була стало занята на квартиру для війська. Свічки, обруси, ручники, ручні хрести, ложечки до св. Причастія пропали. Половину дверей церковних спалили, бо вже бракло паркану коло церкви. Колиж по упадку Перемишля прийшли тут російські війська вобійшлися з Божим домом, як належало. Церкву гарненько позамітали, поставили на престол та перед іконостас свічки, які хто мав, і так в освіченій церкві молились та співали.

Теперішній парох о. А. Федоряк, використовуючи 100-літню річницю вибудовання церкви в Тісній устроїв місію для парохіян в дні від 21 до 25. жовтня 1925. р. Провідником місії був Всч. о. В. Венгринович, парох Крещова, ліського деканату, а другим проповідником Всч. о. Н. Коропась з тутешнього деканату. Мимо осінньої непогоди вірні численно взяли участь у місії. Притягала їх личність о. провідника, його гарна чорна борода та надівсе дуже гарні науки, які о. місіонар говорив так широко та зі серця, із такою любов'ю для справи Божої, що вірні із запертим віддихом слухали Божого слова. А що матірня церква лежить в осередку парохії, до якої належать ще три невеликі громади, притім при гостинці, тож вірні з цілої парохії користали з місії. Наук голошено по три денно: дві рано, а одну по полудні. Всч. о. провідник виголосив 9 наук про найважніші питання людського життя, а о. Н. Коропась пояснив у трьох науках декальог, вплітаючи часто у свої популярні і займаючі науки гарні приміри з життя. До св. Тайн приступили майже всі парохіяни і багато чужих, всіх понад 750 душ. Насамперед висповідались шкільні діти та молодіж, а опісля старші парохіяни. До слухання св. сповіди явилися всі оо. кондеканальні та Всч. о. Д. Вендзілович з лупківського деканату.

Закінчення місії припало на неділю XX. по Сош. і було дуже торжественне. Хоч падав дрібний дощ, нарід від самого рана перебував численно так, що досить обширна церква не могла всіх помістити. Торжественну Службу Божу з вист. Н. Тайн відправив Всч. о. містодекан М. Осідач, а діяконували оо. Т. Малко і О. Чайковський. По Службі Божій довершив Всч. о. декан Устіяновський в асисті всіх прочих отців посвячення великого соснового хреста, прибраного вінком з чатини та синьожовтими лентами. З піснею „З нами Бог“ обносили вірні місійний хрест три рази довкола церкви. По закопанню хреста Всч. о. провідник виголосив пращальну науку: О витреванню в добрих постановах до кінця життя. Численно зібраний нарід із сльозами в очах вислухав пращальних слів любого о. провідника, і поклонившись св. хресту, покріплений архієрейським благословенням, з надією на Божу поміч у прикрих часах розійшовся до дому.

Належить піднести, що парохіяни заховувались в часі місії поважно і побожно, без розговорів і сміхів, а два щинки були зовсім порожні. Дай Боже, щоби добрі постанови, зроблені в часі місії, ніколи не вийшли з пам'яті Тісн'ян.

Ювілейна Академія в честь Митрополита Андрея.

Дня 17. січня с. р. відсвятковано Ювілей 25-літнього вступлення на митрополичий престіл Митрополита Андрея Шептицького всіми громадянами города Львова, світськими і духовними, торжественним Архієрейським Богослуженням у митрополичому храмі св. Юра, а потому зложенням чолобиття Достойному Ювілятові, як се ми вже подали в 1. ч. „Ниви“ з с. р.

Отсе святковання було, таки сказати, *pro foro interno*, де то всі вірні, духовні і світські, нашої церковної провінції, заступлені львівською громадою і привяними гістьми, виявили свою синівську любов і свої задушевні почування для дорогої всім Особи нашого Архієрея.

А проект Академії зродився з думки, щоби ширшим кругам нашого народу дати змогу з одної сторони зложити чолобиття Ювілятові, а з другої — щоби прилюдно зясувати собі велику ціль, яку поставив собі Достойний Ювілять, щоби ми самі — мимо всіх противностей, які нам і нашій Церкві приходить ся тепер переживати, усвідомили собі величне завдання, яке в історії християнських церков нас з природи річи чекає. Тому вибраний комітет для устроєння Академії постановив використати святочну хвилю і на сій публичній Академії піднести саме в академічній лекції „Нову епоху нашої Церкви“ в звязи з дотеперішньою діяльністю в сім напрямі — нашого Ювілята.

Запрошуючий комітет, в якого склад увійшли о. прелат Тит Войнаровський, о. радник Дамян Лопатинський, о. радник Вол. Дом. Садовський і о. проф. Др. Гавриїл Костельник, постарався о коротку, але доцільну програму, виконану найдобірнішими силами і запросив представників з світських і духовних кругів так города Львова, як і з цілої церковної нашої провінції, як також і перебуваючих тепер у Галичині наших придніпрянських братів. Академія відбулась 25. лютого с. р. в пристроєній великій салі Народного Дому, виповненій по береги публікою, в присутности Ювілята.

Коли замовкли оваційні оклики „Слава“ в честь явившогося Ювілята, Др. Стефан Федак привітав Митрополита короткою промовою, в якій підніс особливо єднання Ювілята з народом його горю і недолі, і створив Академію. Обновлений а вишколений хор Львівського Бояна під вправною і умілою батутою свого дірігента Д-ра Стан. Людкевича виконав два октети Д-м. Боршнянського, на 2. точку „Се нині благословіте Господа“, а на закінчення

„Кто взидет на гору Господню“. Невмовкаючі оплески були щирим признанням для співацької дружини, як і для її дірігента.

Виконання сих двох октетів, як і в муж хорі питомців поправне виведення псалми Бортнянського „Услышитъ Тя Господь“, було рівночасно гідним ювілейним святкуванням нашого церковного музика Дмитра Бортнянського перед ширшим загалом нашого народу.

Попри три вокальні точки програми почули зібрані гості високо артистичне скрипкове сольо рад. Е. Перфецького в викінченім фортепяновім супроводі директора Вас. Барвінського

Зовсім несподіваним вкладом у програму Академії була поява гарного хлопчика з Перегінська в стилевій народній ноші Вол. Іваницького, який сміло і свобідно виголосив вірш о. Заверухи в честь Ювілята.

Осередком Академії була святочна промова о. Дра Гавриїла Костельника на тему:

„Нова епоха нашої Церкви“. Промова визначила ся новістю гадок, ядерністю логічного переведення нових, а радше давних, але в нас ніколи непідношених ідей. Прелегент зупинився над значінням унії та над умовами її розвою в Галичині і поширення поза межі нашої церковної провінції. Обробив він сю тему з історіософічного і психольогічного боку і представив так поважно, але і твердо, що всіх без виїмку слухачів прикував до свого викладу, вказуючи ясно і зрозуміло, що наша гр. кат. українська (уніятська) Церква в Галичині, але очевидно в обновленій формі, має до сповнення дуже велику задачу, а наш український нарід велику культурну місію, а носієм тих ідей бодай „in cumulo“ є саме наш Найдостойнійший Ювілят Промовою тою, попри своїх незвичайно були захоплені православні гості, і дасть Бог, може ідеї, для яких жие наш Ювілят, а розвинені і освітлені зовсім другими людьми, найдуть відповідний ґрунт, щоб принялися, поширилися і вийшли на славу нашої гр. кат. Церкви та душевне добро незеднаних східних церков.

Святочний, а при тім сердечний настрій довершила коротенька прощальна промова о Вол. Дом. Садовського до Ювілята від комітету. Промовець підніс, що весь культурний Запад, знаючи уніоністичні змагання Ювілята, відноситься до нашого великого Владики з повним признанням і пошаною, а ми довго ждали сеї хвилі, коли могтимемо йому показати зрозуміння Його ідей, засвідчити перед широким світом, яка синівська любов і глибока пошана лучить нас з нашим Архієреєм Ювілятом в так скрутні часи для нашої Церкви. „Нині, Найдостойнійший Ювіляте і Всемило-

стивий Владико, можеш з радістю приглянутися Твоїм вірним дітям, зібраним тут з широкою і великою Українською Землі, приглянутися і повірити, що ті Твої вірні діти радіють Твоїм шастям і сумують Твоїм смутком; нині є празник обопільної любови, і ми вдячні Тобі, що з нагоди Твого Ювілея, де ми можемо Тобі зложити найглибший поклін як одному з найбільших Синів нашого українського народу, можемо і собі приглянутися і почислитися, хто ми і кілька нас є. Честь і слава великому синові великого українського народу“.

При оваційних окликах „Слава“ Ювілят опустив салю, а зібрані розходилися з великим підйомом духа.

Домет.

Н о в і к н и ж к и :

Скит Манявський і Богородчанський Іконостас. Збірки національного музею у Львові. З Печатні о. Василян у Жовкві. Р. 1926. Відбито 500 примірників. Стр. 28. великого формату (4-о) Додаток до тексту становлять 27 ілюстрованих таблиць, печатаних у Празі (Ceská grafická unie v Praze). Зміст: Михайло Драган: Розвиток і запад Скита Манявського. Література предмету. 2. Володимир Пещанський: Богородчанський Іконостас: Іляріон Свенціцький: Культурна праця Скиту Манявського. 5. Іляріон Свенціцький: Складові часті Богородчанського Іконостасу. Памятки звязані із Скитом. Є також ілюстрації в тексті. (9).

Ціле видання представляється високо артистично і є цінним вкладом у нашу культуру минувшини.

о. Антін Гуондер Т. І.: У стіп Учителя — розважання для священників. З осьмого німецького видання переклав о Анатоль Базилевич. Видавництво чина св. Василя Великого в Жовкві Жовква 1926 Стр. 380. Дякувати Богу що, вже ось маємо переклад славнозвісних розважань Гуондера. Відзначаються вони простотою (подібно, як „Наслідування Христа“ Томи з Кемпіс), щирістю і всестороннійстю, а завсіди основуються на св. Письмі, на тому невичерпаному жерелі релігійно морального совершенства.

Видання гарне і практичне. Одначе мова перекладчика не є „первоклясна“. Приходять там такі неграматичні варіанти: „Конвертита“ в 1. відмінкові і так само в 2. відмін. (стр. 32); „матірю“ (29 стр.) і „матірю“ (30); „становиско“ (замість „становище“), „чутвенні“, „всьо“ і т. и. В II. виданню треба буде мову прочистити.

Irénée Hausner S. F. Saint Théodore Studite — L'homme et l'as ete. (Св. Теодор Студит — як чоловік і аскет). „Orientalia christiana“ vol. IV — 1 Num. 22. Roma. Стр. 86.

Всячина

Святочна Академія в Духовній Семинарії у Львові. Попри всякі святкування по різних інститутах і учебных заведеннях святкувала й Духовна Семинарія, спільно з Богосл. Науковим Т-вом, дня 28. II с р. ювілей 25 літнього митрополитовання кир Андрея Шептицького.

На програму Академії зложилися дві псалми Бортнянського, відспівані хором питомців, скрипкові, сольові і збірні продукції, сольослів Gounod'a: Ave Maria, відспіване о. Романом Левицьким в супроводі скрипки і фортепяну, і як музична особливість: цитрові концерти, відограні о. сов. Ев. Купчинським, славним цитристом.

Основу Академії становили: Привітання від Духовної Семинарії, виголошене о. ректором дром Сліпим, а опісля привітання від Богословського Наукового Товариства, виголошене о. головою дром Т. Галущинським, і довший виклад дра Івана Копача на тему: Ідея єдності Христової Церкви.

Запрошена публіка обох полів, яка виповнила по береги простору салю семинар каплиці, приймала і прослала Найдостойнішого Ювілята і помімо трохи, як на Академію, довгої програми (аж 10 точок) стежила пильно так за продукціями музичними, як і за промовами, підносячи тим святочний настрій Академії.

По Академії Митрополит з численним гістьми так духовними, як і світськими, був на спільній вечері з питомцями, а по вечері при чаю в салі ректорату по домашньому конферував з гістьми, слухаючи цитрових концертів о Купчинського (який хоч каліка, не відмовився приїхати з далекої провінції на се свято).

-m.

Наслідки політичної переваги На острові Віс (Лісса), що належить до Югославії, недавно перейшло 200-300 римокатоликів Хорватів на православіє. Православні вже заступали там свою парохію.

Сей випадок для нас незвичайно повчаючий. Польські ідеологи вічно пропагують думку, що уніятська церква не має сильної опори в католицизмі тому, що вона звязана зі східними („схизматицьким“! — як про се пишуть польські ідеологи) обрядом. А ось показується, що навіть латинський обряд не є всемогучий там, де православні мають гегемонію і де національні почування пруть до „злиття“ в одно русло.. Над сим треба добре призадуматися тим, для котрих унія дійсно дорога.

Рада шкільна повітова в Камінці стр. розіслала на днях новий розпорядок (ч. 215 з 1. II. 1926 р.) до всіх зарядів шкіл в повіті в справі уділювання науки релігії в народних школах. Зацитую деякі місця з того розпоряд-

ку... „Przypomina się zatem, że nauka religji ma się odbywać tylko w godzinach ściśle oznaczonych w podziałach godzin, a jeżeli został duszpasterz wyjątkowo przeszkodzony czynnościami duszpasterskimi jak np. wyjazd do chorego, to wówczas może odbyć wyjątkowo godziny w innym czasie, ale w tym samym tygodniu i to należy w dzienniku lekcyjnym uwidocznić. Pogrzeby np. nie mogą być uwzględnione, bo czynność taką może odnośny duszpasterz odłożyć na inną godzinę wcześniejszą lub późniejszą“. Доси було так, що душпастир, перешкоджений якоюсь парохіяльною функцією не тільки виїздом до хворого, міг відбути науку релігії іншого дня в тижні і на тім цілком не терпіла шкільна наука, бо після тогож розпорядку має учитель кінчити науку кожного дня о год. 11 (має мати тижнево 30 годин, а за години понад те число не буде одержувати ремунерації) чи отже священик прийде на годину релігії о год. 10, чи 11-тій в дні означенім в поділі годин чи якімсь другим, на тім не потерпить цілком наука шкільна. Як може душпастир відложити похорон на іншу годину, перед або по годині релігії, як йому випаде похорон зі Службою Божою на другим селі в дочерній церкві? — Чи він буде міг до год. 11-ої скінчити ту функцію і на 11 ту год. бути на релігії? В тім случаю та година релігії пропаде, бо другого дня відбути її не можна.

Можеби наші члени кураторії занялися тою справою і піднесли її в кураторії?

о. Л. З.

Дочка бельгійської королівської пари, принцеса Марія Йосифа, 18 літня, перед кількома місяцями мала заручитися з італійським престолонаслідником. Та замість сього вступила тепер до чина босих кармеліток. Видно, що віра первісних християн може займати й серця нинішніх людей.

Останній Washington, нашадок славнозвісної родини, Ришард Б. Washington, є католицьким священиком при церкві Серця Христового в Hot-Springs. Він походить з покоління найстаршого брата основника Спол. Держав, яка то родина перейшла на католи віру.

Прокураторія скарбу (по давньому „фіскус“, а тепер „Prokuratura gener. Rz. P. — oddział we Lwowie“) дотепер заступала перед судом — а не іншими урядами — церкви, парохії і побожні фундації щодо майна основного і щодо записів (легатів). Як пишуть польські газети, рада міністрів у Варшаві ухвалила, щоби та прокураторія від 10. січня 1926. тих осіб правних не заступала. Всюди нам рветься „Фіскус“ вигравав для нас прихильні розсуди і ухвали і в вайвисіім суді, поступовання фіскуса було не тільки високоумне, але вже стало і одностайне і поважне, а по судах повітових числилися молоді

і менше досвідчені судді з юридичною думкою фіскуса. Тепер спадкові справи переводить нотар і суд, отже вже на самім початку справи легату на побожні цілі треба буде взяти адвоката, а се річ коштвна і не така добра й певна, як було з прокураторією, а противна сторона може собі взяти адвоката ліпшого і ревнійшого і неприступного, на котрого погляд прихилиться суддя молодий або неприязний до церк. інституцій взагалі або до гр. кат... При переведенню дісмембрації парохій і усталенню ерекц. землі для пароха, захоронки, дяка і паламаря повстануть ріжні квестії правні, гіпотечні, сервітутові, податкові і таксові. Ось тому як так предкладає: треба, щоби кождий з нас (парохів) зложив до консисторії через деканат пару зл, щоби при кождій консисторії — або для всіх трох разом у Львові — фунгував синдикат юристів з 3—4 досвідчених в судових і адміністраційних справах. Крім того сталого датку побиравби синдикат, зл. консисторія від кождої правної поради — якусь відповідно до важности і великости справи — який невеликий гонорар. Ту справу належалоби основно обговорити на деканальних соборчиках і предложити нашим церковним властям.

о. Й Гкв.

В справі маєткового податку від ерекціональних ґрунтів порадили наші львівські адвокати одному священникови на Поділлю, щоби в тих справах (рекурси до комісій відкличних згл. жалоби до трибуналу адміністраційного) удаватися до адв. Д-ра Макс. Левицького у Львові (Красіцких б.) б. радника прок. скарб., котрий дуже добре знає скарбові справи

Gazeta kościelna (ч. 43 з 1925) у Львові помістила вступний артикул „Unia na rozdrożu“, зовсім недоладний щодо наших теперішних обставин і напрямів церковних. Там — як на газету редаговану через катол. свящ. для свящ. катол. — поміщений старий, але ложний і просто блазеньський дотеп, що дотепер в унії „dabożeństwo w dzwonach, modlitwy w pokłonach“...

Які народности в репрезентовані на віденськім університеті? Після урядових даних записалось в посліднім семестрі на віденський університет 9300 слухачів. На се число складаєся: 6172 Німців, 940 Жидів, 302 Угрів, 149 Болгарів, 132 Сербів, 94 Поляків, 78 Хорватів, 58 Греків, 51 Чехів, 50 Єгиптян, 50 Румунів, 43 Українців, 29 Росіян, 24 Англіїців, 17 Словінців, 15 Італійців, 15 Японців, 13 Литвинів, 12 Хінців, 8 Альбанців, 6 Голендрів, 6 Перзів, 6 Шведів, 5 Фрауцзів, 5 Македонців, 5 Турків, 5 Індусів, 4 Арменців, 2 Арабів, 2 Іспанців, 2 Данців Справдішна вежа Вавилонська! Стільки народностей, щось як у „Пропанді де Фіде“ в Римі.

Відчит о. Костельника, печатаний у „Ділі“, долучуємо до сього числа „Ниви“, бо не всі передплатники „Ниви“ передплатують також „Діло“. З того приводу отсе число „Ниви“ є менше о $\frac{1}{2}$ аркуша. Відчит подає тільки загальну орієнтаційну схему, і потребує подрібнішого обговорення, яке старатисьmemo подати в дальших числах „Ниви“ в с. р.

Від управи свящ. кооперативи „Власна Допомога“ у Львові.

1) На наш поклик до П. Т. Духовенства в справі доставки церквам світла просто з фабрики одержали ми в різдвянім сезоні так мало замовлень, що о договорі з фабрикою не могло бути й мови. В сподіваннях ми завелися і набрали гіркого досвіду. Однак нашого прапору не скиляємо в діл! Віримо, що загал Духовенства, пізнавши значіння солідарної, станової співпраці, таки підпре нас в наших змаганнях!

Не могучи, по згаданим причинам, увійти в безпосередні, торговельні зносини з фабриками свічок, заключили ми угоду з найсоліднішого торг. фірмою, а се з „Народною Торговлею“, яка по найприступніших цінах і зі всею старанністю полагоджує наші замовлення. Отже і на дальше оферуємо наші услуги П. Т. Духовенству і з нагоди великого посту та зближаючихся Великодних свят приймаємо ласкаві замовлення на свічки всякої величини і форми, а саме:

- 1) півстеаринові по . . . . . 2*90 зл. за 1 kg;
- 2) піввоскові по . . . . . 2*50 „ „ 1 „ ;
- 3) воскові з фабр. Сеземського по 5*25 „ „ 1 „ ;
- 4) „Apollo“ свічки найліпшої якості зі заграничної фабрики в долярівій ціні по 0*72 дол. за 1 kg.

Приймаємо також замовлення на королівське кадило і висилаємо почтою по 1*50 дол. за 1 kg., зглядно в золотих по курсі дня

2) На запити Всч. і Впр Отців відповідаємо, що „Наука віри в біблійних оповіданнях“ се ілюстрований учебник релігії для III. класи (III. р. науки) народних шкіл, призначений до рук дітвори. Учебник сей заспокоює всі научні потреби дотичної класи (ступеня). Для уможливлення поширення його між шкільною молоддю висилаємо на замовлення Всч. і Впр. отців відповідну скількість примірників в розпродаж з одномісячним реченцем, при чім даємо значний рабат в натурі. Ціна а 2*50 зл.

Всилаємо також „Біблійні образки — перші початки науки релігії“ о. С. Біленького для I. і II. кл. нар. шкіл по 1*25 зл.

3) Всіх Всч. і Впр. Отців, котрі ще не є членами нашої кооперативи, запрошуємо сердечно вписатися чим скорше до цього економічного, станового стоварищення. Членський уділ 20 зол і вписове 5 зл: приймаємо в довільних ратах.

З огляду на нашу матеріальну самопоміч, в першій мірі для наших вдів і сиріт, не повинно забракнути між членами „Власної Допомоги“ ні одного священика! Впр. ОО. Деканів і Прихильників наших просимо о ласкаве піддержання цього поклику.

Письма і гроші просимо слати на адресу:

Кооператива „Власна Допомога“ Львів,
вул. Домініканська 11.

Виказ членів.

(Дальше.)

106) о. Богачевський Теодор, Голинь; 107) о. Погорецький Іполит, Велдіж; 108) о. Роздольський Константин, Звенигород; 109) о. Сохоцький Ізидор Нікон, Підберезц.; 110) о. Гургула Ярослав, Томашівці; 111) о. Івантишин Софрон, Дубовиця; 112) о. Павлусевич Іван, Довга війн; 113) о. Дудикевич Володимир, Станькова; 114) о. Лучаківський Антін, Збора; 115) о. Дякон Григорій, Кропивник; 116) о. Тисовський Володимир, Калуш; 117) о. Семків Лука, Завій; 118) о. Рудавський Володимир, Завадка; 119) о. Підлісецький Емануїл, Підмихайле; 120) о. Король Омелян, Новиця; 121) о. Лучаковський Ярослав, Мостище; 122) о. Кloseвич Евстахій, Пійло; 123) о. Бандера Андрій, Угринів; 124) о. Депутат Теодор, Сенечіл; 125) о. Попович Матій, Павлів; 126) о. Лициняк Василь, Львів; 127) о. Макаревич Осип Ясень; 128) о. Левицький Володимир, Красне; 129) о. Тишбір Іван, Присл п; 130) о. Петрушевич Константин, Конюхів; 131) о. Сабат Олександр, Дуліби; 132) о. Яминський Северин, Довге; 133) о. Метельський Стефан, Лисятичі; 134) о. Пеленський Андрій, Лисятичі; 135) о. Ференц Михайло, Олексичі Старі; 136) о. Матковський Николай, Стрий; 137) о. Шанковський Евген, Бережниця; 138) о. Івасик Стефан, Верчани; 139) о. Венгринович Евген, Сіхів; 140) о. Савицький Осип, Стрий; 141) о. Бардин Карло, Братківці; 142) о. Каратницький Іван, Добряни; 143) о. Флюнт Антін, Угерсько; 144) о. Сельський Володислав, Стрий; 145) о. Собчак Ілія, Ходовичі; 146) о. Гошовський Николай, Фалиш; 147) о. Вергун Никола, Подусільна; 148) о. Петраш Йосиф, Витвиця;

(Продовження слідує.)

Позволяється печатати.

Львів, дня 23 березня 1926.

Бачинський ген. гік.

Редактор-видавець о. П.-р. Гавриїл Костельник.

З друкарні Ставропигійського Інституту

